

VILNIAUS PEDAGOGINIS UNIVERSITETAS

ISTORIJOS FAKULTETAS

KATALIKŲ TIKYBOS KATEDRA

Rada Bogdanovič

Katalikų tikybos specialybės

II kurso magistrantė

Liaudiškojo pamaldumo formos ir jų ugdymo perspektyvos Vilniaus romų
katalikų bendruomenėje

(magistrinis darbas)

Leidžiama ginti:

Magistrantas _____

(parašas)

IF _____ **Dekanas**

(parašas)

doc.dr. Eugenijus Jovaiša

Darbo vadovas: _____

(parašas)

habil.dr. prof. Alfonsas Motuzas

Darbo įteikimo data:

Registracijos numeris:

Vilnius, 2009

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu (patvirtiname), kad įteikiamas baigiamasis darbas „Liaudiškojo pamaldumo formos ir jų ugdymo perspektyvos Vilniaus romų katalikų bendruomenėje“:

1. Autoriaus atliktas savarankiškai, jame nėra pateikta kitų autorių medžiagos kaip savos, nenurodant tikrojo šaltinio.
2. Nebuvo to paties autoriaus pristatytas ir gintas kitoje mokymo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje.
3. Nepateikia nuorodų į kitus darbus, jeigu jų medžiaga nėra naudota darbe.
4. Pateikia visą naudotos literatūros sąrašą.

Rada Bogdanovič

(studento vardas, pavardė)

(parašas)

TURINYS

Ivadas	4
Sutrumpinimai.....	16
I. Vilniaus romų bendruomenė: istorija ir nūdienu	17
1. Vilniaus romų bendruomenės istoriografiniai aspektai, keliai į Vilnių.....	18
2. Vilniaus romų bendruomenės istorinė apžvalga.....	20
3. Čigonų ir čigonams skirtos organizacijos ir jų veikla.....	24
4. Vilniaus romų bendruomenės nūdienu.....	26
II. Čigonų gyvenimo būdas, papročiai, tradicijos	31
III. Vilniaus romų bendruomenės pamaldumo praktikos: tradicija ir sąvastis	36
1. Tradicinės liaudies pamaldumo praktikos:.....	38
1.1. Namų Kalėdinės prakartėlės pamaldumas.....	39
1.2. Namų Vėlykinio altorėliaus pamaldumo praktika.....	42
1.3. Šilinės atlaidai.....	43
1.4. Vėlinės.....	44
1.5. Aušros Vartų Švč. M. Marijos, Gailestingumo Motinos pamaldumas.....	46
2. Sąvastis:	
2.1. Vilniaus (Verkių) kalvarių Kryžiaus kelio pamaldumas.....	48
2.2. „Verkančios“ uolos pamaldumas.....	49
IV. Liaudiškojo pamaldumo formų ugdymo perspektyvos	50
1. Ugdymo modeliavimas ir metodologija.....	51
2. Lietuvos čigonų ugdymo perspektyvos.....	54
3. Apklaustos duomenų analizė švietimo bei ugdymo klausimais tarp romų katalikų.....	57
V. Didaktinė dalis	58
IŠVADOS	80
SUMMARY	81
ŠALTINIAI	82
LITERATŪRA	82
PRIEDAI	91

Ivadas

Temos aktualumas. Mano apsisprendimą rašyti šia tema paskatino kelios priežastys: pirmoji – tendencinga spauda, vis daugiau ir dažniau rašanti apie čigonų problemas. Spauldoje didžiąja dalimi jie vaizduojami neigiamai. Ir tada atsiranda tokie komentarai: „Mirties bausmė tokiems”¹. Arba štai: „Ir: Pirma, baikti su tais "romais". Yra žodis čigonai, jis nėra įžeidus, pasiskatytų lietuvių kalbos žodyną, visose kalbose tas žodis vartojamas. Antra, čigonas yra čigonas, jis NIEKADA nesimokys ir normaliai nedirbs, tokia jo, čigoniška- klajokliška prigimtis. Ir baikit su tom savo kvailiom integracijom. Kaip ir su tariamom pagalbom. Reikia juos visus uždaryti į rezervatą, kaip amerikiečiai su indėnais darė- labai būtų naudinga. Na, tie kirtimai ir yra jau savotiška rezervatas, tik sugriežinti tvarka reiktu, į miestą neįleisti, lai ten sau ir gyvena”². (Komentaro kalba netaisyta, pateikta su klaidomis – aut. past.).

Žinoma, tokių komentarų yra ir bus dar daugiau. Tačiau man, kaip romų etnosu atstovei labai skaudu buvo skaityti tokius komentarus. Ypač dabar – XXI amžiuje, kai visi turime teisę „kalbėti“, reikštis. Tuo pat metu – esame išsilavinę, sąmoningi savo šalies piliečiai. Tokie komentarai tik dar kartą man įrodė, kad pasirinkau temą, kuri leis bent jau pačiai rasti nusiramimą – jog tauta, kurioje aš gimiau – yra didi, unikali, turtinga savo istorija.

„Būti čigonu – tai ne vien tautinė priklausomybė; tai tapatybė, dauguma atvejų apibrėžianti savitą gyvenimo stilių. Nuo senų laikų ši žmonių grupė pasižymi tam tikromis savybėmis, kurias jai priskiria visuomenė. Nors pastaraisiais metais atsiranda vis daugiau įvairių iniciatyvų, siekiančių čigonų tautybės žmonių socialinio, ekonominio, kultūrinio statuso pokyčių, nors oficialiai ši žmonių grupė turi tokias pačias teises, laisves ir galimybes, kaip ir visi Lietuvos gyventojai, ši grupė išlieka supilietinta tik iš dalies, o jos vertinimas visuomenėje vis dar neišsivaduoja iš stereotipų įtakos”³.

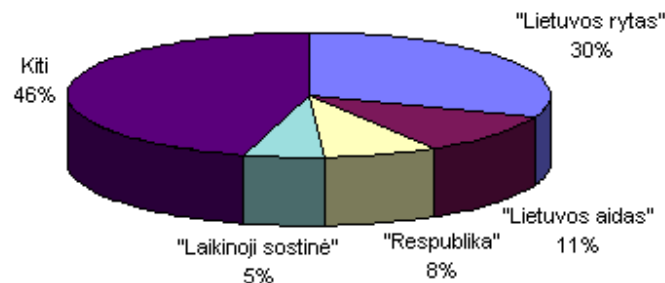
Čigonų problematikos tyrinėtoja Viktorija Jonikova yra nustačiusi tokius rodiklius: daugiausiai čigonų tematika (kaip ir kitų atskirčių, pvz., moterų, prostitučių bei seksualinių mažumų, atveju) rašoma laikraščio „Lietuvos rytas“ – jo puslapiuose buvo pateikta net 30 % visos čigonų temą liečiančios medžiagos nuo 1994 metų; antrasis – „Lietuvos aidas“ (11 %), po jo – „Respublika“ bei „Laikinoji sostinė“ (atitinkamai 8 % ir 5 %):

¹ Čigonų taboras narkotikų nesulaukė // - <http://kauno.diena.lt/dienrastis/uzribis/cigonu-taboras-narkotiku-nesulauke-107075> - žiūrėta 2009 03 20, 09.17 val.

² Digrytė E. Penktadalis romų niekada nesėdėjo mokyklos suole // <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=21225035&categoryID=1861703&ndate=1238191200>- žiūrėta 2009 04 01, 19, 13 val

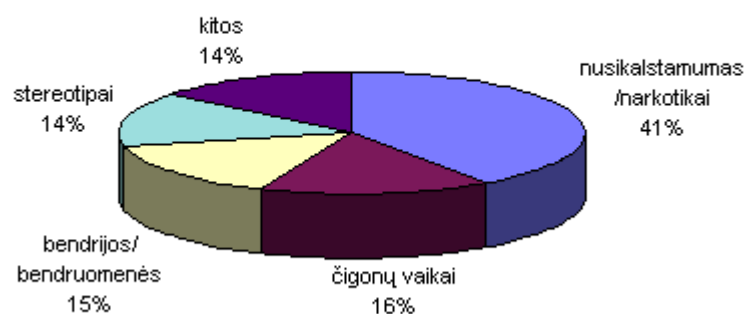
³ Jonikova V. Čigonai Lietuvoje. - <http://www.sociumas.lt/lit/Nr21/cigonai.asp> - žiūrėta 2009 03 11, 17.59 val.

Čigonų tematikos pasiskirstymas 1994-1999m. Lietuvos periodikoje

1994-1999 m. Lietuvos periodikos publikacijų čigonų tematika analizė atskleidė, kad ankstesniais metais straipsniuose vyravo smalsumas, čigoniškos „egzotikos“ paieškos, neigiamos žurnalistinės emocijos, išvydus nelengvą čigonų buitį, o vėlesnės publikacijos pasirodė labiau problematiškos, ne tik aprašančios nelengvą čigonų buitį, bet ir iškeliančios socialinius, ekonominius bei teisinius probleminius aspektus.⁴ Kita vertus, žurnalistams nepavyksta išvengti išankstinio nusistatymo čigonų tautybės žmonių atžvilgiu, nepagrįstų mitų ir stereotipų (jie aptinkami maždaug 14 % straipsnių). Daug dėmesio skiriama ir čigonų nusikalstamumui, ypač jų tarpe paplitusiam narkotikų verslui (ši tema aptikta 41 % publikacijų). Įdomu tai, kad, kai nusikalsta čigonas, dažnai pabrėžiama jo tautinė priklausomybė, taip jo asmeninę atsakomybę paverčiant kolektyvine ir tuo būdu palaikant visuomenėje gana būdingą neigiamą visos tautinės grupės įvaizdį.

Čigonų tematika 1994-1999m. Lietuvos periodikoje

Man rūpi įrodyti – jog čigonų – save mes vadiname – romais – bendruomenė – tai ne vien narkotikų prekiautojai ir dileriai ar kokios kitos marginalijos.

⁴ Jonikova V. Čigonai Lietuvoje. - <http://www.sociumas.lt/lit/Nr21/cigonai.asp> - žiūrėta 2009 03 11, 17.59 val.

Trumpai pristatysiu 2009 kovo 26 dieną Eglės Digrytės DELFI portale pasirodžiusi straipsnį „Цыгане не хуже ромов – все дело в контексте“⁵. Atviros Lietuvos fondas užvedė diskusiją – kaip reikėtų vadinti minėtąją tautinę mažumą – čigonais ar romais? Ir ar iš tiesų yra taip, jog čigonų vardas dažniau neša kažkokias neigiamas asociacijas, o romai – tai yra tas vardas, kuriuo ši tautinė mažuma nori būti vadinama?

Štai keletas faktų – 10 metų atgal čigonų atstovai atėjo su kreipimusi, prašymu į Valstybinę Komisiją ir pasiteiravo, ar įmanoma šalia termino „čigonai“ vartoti žodį „romai“. Jų prašymas buvo patenkintas.

Lituanistė Aistė Pangonytė mano, kad žodis „čigonai“ yra visiškai neutralus, neturintis nei teigiamo, nei neigiamo atspalvio.

Lygiai taip Nacionalinių mažumų Departamento atstovė Gražina Sluško (rus. - Гражина Слушко) mini, kad daugelio tautų pavadinimai nesutampa su jų pačių savęs įvardijimu – kad ir anglų ar vokiečių. Jungtinių Tautų Organizacija taipogi rekomendavo vartoti romų vardą čigonams vadinti.

Bet kone tiksliausiai šį kartą nuo karto išskylančią disputą reziumavo Josifas Tyčina, vienas iš čigonų bendruomenės lyderių: „Savo erdvėje, tarpusavyje, mes vadiname save „romais“. Bet mums nesvarbu – kaip mus vadina – čigonais ar romais. Svarbiausia, kad šiems vardams nebūtų suteiktas neigiamas atspalvis“⁶.

Lietuvos čigonai neretai susiduria su dar viena bėda – jie nežino, kokią tautybę nurodyti, kuomet to yra reikalaujama. Lygiai taip tėvai neretai atsisako nurodyti naujagimių tautybę, kuomet siekiama gauti gimimo liudijimą ar Lietuvos Respublikos pasą.

Etninių Tyrimų Centro duomenimis – 2007 metais atliktos apklausos – net pusė čigonų yra abejingi kaip jie vadinami – čigonais ar romais. Trečdalis respondentų nori būti vadinami tradiciškai – čigonais. O kiek daugiau nei trečdalis – romais. Dar viena dalis apklaustųjų nenorėjo nurodyti savo tautybės⁷. Lietuvoje pavadinimas „romai“ yra labiau populiarus jaunuomenės gretose. Tuo tarpu liūdina tai, jog apklausos Lietuvoje byloja apie tai, kad gyventojai iki šiol nėra tolerantiškai nusiteikę romų atžvilgiu.

⁵ Дигрите Э. Цыгане не хуже ромов – все дело в контексте // <http://ru.delfi.lt/news/live/article.php?id=21182971> – žiūrėta 2009 03 31, 21. 46 val.

⁶ Дигрите Э. Цыгане не хуже ромов – все дело в контексте // <http://ru.delfi.lt/news/live/article.php?id=21182971> – žiūrėta 2009 03 31, 21. 46 val

⁷ Дигрите Э. Žiūrėta 2009 04 01, 11.50 val.

Ir tuomet norisi prisiminti tokius darbus, kaip Arūnės Tornau⁸, Teofilijos Bagdonavičienės, Vytauto Toleikio ir daugelio kitų, kurie ne sykį įrodė, jog net ir čigonai yra žmonės, kurie gyvena Lietuvoje ir yra pilnateisiai šios šalies piliečiai.

Lietuvoje tai ir tikintys, ir pamaldūs žmonės (jų pamaldumo praktika kiek skiriasi nuo tradicinių liturginių formų, tačiau – antrojoje ir trečiojoje darbo dalyse aš gana išsamiai nagrinėjau koks yra skirtumas tarp pamaldaus ir tikinčio žmogaus – aut. past.). Tai bendruomenė – turinti savąją istoriją, praeitį, dabartį. Tai unikalios kultūros išpažinėjai.

Savo darbe man rūpėjo paneigti tam tikrus susiformavusius stereotipus, įrodyti, jog romai yra ir senos, garbingos kultūros skleidėjai.

Socialinė antropologė, Vilniaus universiteto Kultūrinių bendrijų studijų centro lektorė, Aušra Simoniukštytė, rašiusi apie Seredžiaus romų bendruomenę bei analizavusi romų bendruomenės klausimus teigia: „Dėl įtemptų romų ir kitų tautybių gyventojų tarpusavio santykių visada yra pagunda apkaltinti pirmiausiai pačius romus, jų kultūrinį savitumą laikant kliūtimi „integracijai“. Tačiau romų pateiktų papasakotos gyvenimo istorijos, prieštarauja daugeliui stereotipinių romų vaizdinių, kurie literatūroje neretai pateikiami kaip „tikroji“ romų kultūra. Remiantis šiais pasakojimais galima būtų užginčyti dažnai pabrėžiamą romų nomadiškumą, jų bendruomenės uždarumą ir svetimumą lietuvių kultūrai<...>“⁹.

Vilniuje veikiančios romų bendrijos „Čigonų laužavietė“ pirmininko pavaduotojo atstovas spaudai tautinės diskriminacijos bei užsienio vizitų organizavimo klausimais Gofrydas Vibudovskis teigė, kad labai svarbu užkirsti kelią tautinei diskriminacijai jau dabar, kol tai neperaugo į ką nors daugiau. „Išklausę pastoriaus J.Jacksono supratom, kad nebenorim būti išnaudojami ir diskriminuojami. Situacija privalo keistis ir mes visomis išgalėmis sieksim, kad valstybė pažabotų dažnai ribų nejuočiančius internetinių straipsnių komentuotojus. Mūsų tikslas, pakeisti visuomenėje vyraujančią stereotipą, kad čigonų tabore pardavinėjami narkotikai ir veši nusikalstamumas. Romai yra didinga tauta su giliomis tradicijomis ir niekas neturėtų to pamiršti.“ kalbėjo jis¹⁰.

Antroji priežastis – pati būdama čigonų kilmės – aš nutariau giliau patyrinėti savo tautos istoriją, išanalizuoti priežastis, kurios lėmė būtent tokį gyvenimo būdą. Man rūpėjo ištirti Vilniaus romų liaudiškojo pamaldumo specifiką. Ir žinoma – aš turėjau greta visų išsikeltų uždavinių – stiprų norą

⁸ Latcho Drom: Lietuvos čigonų vaikų piešiniai. Sudarytoja ir teksto autorė Arūnė Tornau. Vilnius, 1997.

⁹ Simoniukštytė A. Seredžiaus romai // Seredžius. Lietuvos valsčiai. Vilnius, 2003. P.888 – 889

¹⁰ Jankevičius J. Lietuvos Romų bendruomenę aplankė svečiai iš JAV // <http://www.fhm.lt/lietuvos-romu-bendruomene-aplanke-sveciai-is-jav-98.html> - žiūrėta 2009 03 31, 21.13 val.

suprasti, kokios yra galimos liaudiškojo pamaldumo ugdymo perspektyvos romų katalikų Vilniaus mieste bendruomenėje.

Trečioji priežastis – paskatinusi mane rašyti šį darbą – gerbiamo profesoriaus Alfonso Motuzos palaikymas bei padėsinimai. Šis žmogus padėjo suprasti – jog yra būdų, kurie gali padėti romams susivokti nūdienos realijų painume. Esu jam labai dėkinga už vertingas pastabas bei rūpestį.

Darbo objektai: 1) romų katalikų liaudiškas pamaldumas;

2) ugdymo modeliavimo perspektyvos.

Darbo tikslas: atskleisti Vilniaus katalikų romų bendruomenės liaudiškojo pamaldumo esminius bruožus, juos išanalizuoti, aprašyti.

Darbo uždaviniai:

- 1) išnagrinėti Vilniaus romų bendruomenės istorinius faktus;
- 2) ištirti romų katalikų liaudiškojo pamaldumo tradicijas;
- 3) atskleisti istorinių įvykių momentus, gretinant juos su liaudiškojo pamaldumo tradicijomis;
- 4) išsiaiškinti šių dienų romų pamaldumo apraiškas;
- 5) ištirti romų katalikų apeiginius papročius;
- 6) išnagrinėti liaudiškojo pamaldumo katalikų romų bendruomenėje ugdymo perspektyvas.

Klausimas ir hipotezė: Pagrindinė šio darbo hipotezė buvo pabandyti atskleisti romų katalikų liaudiškojo pamaldumo ugdymo perspektyvas (pagrindžiant hipotezę romų katalikų pamaldumo praktika).

Klausimas: Tik išnagrinėjus romų istoriją bei atlikus išsamius šios bendruomenės liaudiškojo pamaldumo bei pasaulėjautos savitumą – galima svarstyti apie būdus bei priemones – kaip efektyviau padėti romams kuo greičiau integruotis į visuomenę. Kokios galėtų būti tos priemonės ir būdai? (Daugiausia savo išvadų šiuo klausimu pateikiu IV darbo dalyje).

Tyrimo metodai: naudojamas analitinis aprašomasis, lyginamasis, statistinis, kokybinis tyrimų metodas – anketavimas. Pagal parengtą anketą, klausimyną buvo apklausta 20 Lietuvos katalikų romų (žiūrėti priedą Nr.1). Anketavimas vykdytas 2009 m. vasario - balandžio mėnesiais.

Darbo struktūra. Orientuojantis į darbui išsikeltus uždavinius, darbą sudaro 4 darbo dalys. Pirmoje dalyje stengiausi atskleisti Vilniaus miesto romų bendruomenės istoriją: nuo jų atsikėlimo į šį miestą iki šių dienų aktualijų. Taip pat šioje darbo dalyje analizavau romų bendruomenės savitą gyvenimo būdą, jų kultūrinius aspektus. Pateikiau tam tikrų išvalgų – kodėl ši tauta – yra savita. Antrojoje darbo dalyje analizavau liaudiškojo pamaldumo sąvokas, skirtingus tyrinėtojų požiūrius į čigonų religijos išpažinimo problematiškumą. Taipogi šioje dalyje aptariau Vilniaus romų bendruomenės pamaldumo praktikas (tradicines liaudies pamaldumo praktikas: nušviečiau namų Kalėdinės prakartėlės pamaldumą, namų Vėlykinio altorėliaus pamaldumo praktiką, Šilinės atlaidų savitumą bei Vėlinių šventės svarbą).

Trečioje dalyje gvildinau liaudiškojo pamaldumo formų ugdymo perspektyvas. Didžia dalimi remiausi anketos respondentų pateiktais duomenimis, darbo vadovo rekomendacijomis. Taip pat šioje dalyje pristaciau romų bendruomenės atstovų požiūrį į religiją, jos įtaką romų gyvenimo būdui. Ketvirtoje darbo dalyje pristaciau didaktinę savo darbo dalį. Šią darbo dalį sudaro pedagoginės praktikos mokykloje sukauptos medžiagos panaudojimas mokymo procese. Ši dalis susideda iš 3 mokymo planų, padalijamos medžiagos moksleiviams, taip pat – fotonuotraukų rinkinys.

Atskirai norėčiau pristatyti šio darbo priedus. Man pavyko gauti romų leidimą skelbti šias jų asmeninių archyvų nuotraukas. Jas sudaro: laidotuvių (budėjimo namuose laidotuvių metu); „Verkiančios“ uolos, tradicinių romų vestuvių, vaikų krikštynų bei Pirmosios Komunijos priėmimo nuotraukos.

Darbo apimtis: magistro darbas yra 90 puslapių., darbe analizuojamos 5 lentelės, 5 paveikslai ir 10 foto nuotraukų. Priedai pateikiami darbo pabaigoje.

Informacijos šaltiniai. Jau pati darbo tema mane įpareigojo išsiaiškinti – koks yra liaudiškojo pamaldumo bei liturgijos santykis. Taigi savo darbe aš remiausi *Sacrosanctum Concilium*, kurio tam tikros dalys buvo publikuotos „Bažnyčios žiniuose“.¹¹ Taipogi remiausi šiais Bažnyčios dokumentais – Vatikano Dievo kulto ir sakramentų kongregacijos „Liaudiškojo pamaldumo ir liturgijos vadovu“ bei liturginiais maldynais¹². Taip pat Šventuoju Raštu¹³.

¹¹ Liaudiškojo pamaldumo ir liturgijos vadovas. Principai ir gairės. - <http://www.lcn.lt/bzinios/bz0313-14/313-14dok2.html> - žiūrėta 2009 03 11, 15.21 val

¹² Liturginis maldynas. Antrasis leidimas. Lietuva. 1984; Liturginis maldynas. Ketvirtasis pataisytas leidimas. Vilnius, 1996.

¹³ Šventasis Raštas. Senasis Testamentas. I t. Pradžios knyga. Iš lotynų kalbos vertė arkivyskupas Juozapas Jonas Skvierskas. 3 – asis leidimas. Vilnius, 1990; Šventasis raštas. Senasis Testamentas. II t. Kronikų knygos. Iš lotynų kalbos vertė arkivyskupas Juozapas Jonas Skvierskas. 3 – asis leidimas. Vilnius, 1991.

Mūsų dienomis liturgijos ir liaudiškojo pamaldumo santykį pirmiausiai reikia nagrinėti atsižvelgiant į konstituciją *Sacrosanctum Concilium*, kuri siekia nustatyti harmoningą abiejų maldingumo apraiškų santykį, kur liaudiškasis pamaldumas yra objektyviai subordinuotas liturgijai¹⁴. Taigi pasiremdama „Liaudiškojo pamaldumo ir liturgijos vadovu“ bei jame pateikiamomis rekomendacijomis aš parinkau anketai tokius klausimus, kurie padėjo maksimaliai giliai patyrinti romų katalikų liaudiškojo pamaldumo bei liturgijos santykį.

Taip pat „Liaudiškojo pamaldumo ir liturgijos vadove“ yra rašoma: „<...>liturgijos ir liaudiškojo pamaldumo santykis nesvarstytinas nei kaip opozicija, nei kaipulyginimas ar pakeitimas. Liturgijos pirmumo suvokimas ir jos autentiškos išraiškos ieškojimas niekuomet neturi vesti į liaudiškojo pamaldumo tikrovės neigimą ar nepakankamą jo vertinimą ar tiesiog laikyti pamaldumą nereikalingu perviršiu, kenkiančiu liturgijai¹⁵. Ši nuoroda leido man laisviau nagrinėti ir katalikų romų liaudiškojo pamaldumo praktikas. Leido pristatyti romams naują požiūrį (jiems naują – aut. past.) – jog jie nenusižengia liturgijai. Jog, jų tikėjimo praktikos neprieštarauja Bažnyčios normoms. Romams tas labai svarbu.

Pagrindiniu darbu liaudiškajam pamaldumui nušviesti man buvo profesoriaus Alfonso Motuzos vadovėlis aukštosioms mokykloms – „Katalikų liaudies pamaldumo praktikos Lietuvoje“¹⁶. Šiame darbe autorius pateikia naujausią katalikų liaudies pamaldumo praktikų Lietuvoje istorinę, etnologinę bei etnomuzikologinę daugybės tyrimų medžiagą.

Remiantis profesoriumi Bažnyčios istorija byloja apie tai, kad „<...> pamaldumas ir kontempliatyvus gyvenimas iki XII šimtmečio buvo glaudžiai susijęs su liturgija. Vykstant Bažnyčios reformoms iš liturgijos išsirutuliojo naujos pamaldumo formos, tokios kaip Švč. M. Marijos valandos, atgailos psalmės bei litanijos¹⁷.

Savo darbe „Lietuvos Kalvarijų kryžiaus kelių apeiginiai papročiai: vietiniai savitumai ir kitų tautų lygiagretės“ profesorius aptaria Kalvarijų Kryžiaus kelių apeiginius papročius, nusako šių papročių išskirtinumą bei, kas buvo aktualiausia mano darbui, padeda nubrėžti paraleles su kitų tautų religiniais

¹⁴ Dievo kulto ir sakramentų kongregacija. Liaudiškojo pamaldumo ir liturgijos vadovas // Bažnyčios žinios. 2003. Nr. 11. – P. 16 – 21; 2003. Nr. 12. – P. 17 – 22; 2003. Nr. 13 – 14. – P. 5 – 8; 2003. Nr. 15. – P. 6 – 11.

¹⁵ Liaudiškojo pamaldumo ir liturgijos vadovas. Principai ir gairės. - <http://www.lcn.lt/bzinios/bz0313-14/313-14dok2.html> - žiūrėta 2009 03 24, 14.14 val

¹⁶ Motuzas A. Katalikų liaudies pamaldumo praktikos Lietuvoje. Kaunas, 2005.

¹⁷ Motuzas A. P. 8.

momentais, taip pat vadovavausi profesoriaus darbu „Lietuvos kalvarių Kryžiaus kelių istorija, apeiginiai papročiai ir muzika“¹⁸.

Kalbant apie katalikų romų istoriją bei kelius į Vilnių neįmanoma neįvertinti istorikų – tokių kaip Teodoras Narbutas, Tadas Čackis bei Ignatas Danilavičius – darbų. XVIII amžiaus pabaigoje – XIX amžiaus pradžioje – kuomet buvo itin susidomėta čigonų praeitimi – minėtieji garsūs to laikmečio istorikai paskelbė išsamius savo tyrinėjimus: Teodoras Narbutas¹⁹, Tadas Čackis²⁰, Ignas Danilevičius²¹.

Šių autorių darbais remiausi pristatydamą pačią seniausią Lietuvos romų istoriją. Taipogi šiuo klausimu yra rašiusi Reda Griškaitė savo straipsnyje, publikuotame leidinyje „Čigonai Lietuvoje ir Europoje“ (sudarytojas Severinas Vaitiekus)²². Šiame bendraautorių leidinyje savo straipsnius publikavo ir Elena Vaitiekienė ir S. Vaikiekus. Savo straipsnyje autoriai gvildeno itin opų romams klausimą apie visuomenės požiūrį į juos. Savo straipsnyje jie apžvelgė čigonų istorijos Europoje bruožus, dabartinę šios tautinės grupės padėtį, tarptautinių organizacijų darbo rezultatus²³.

Taipogi daug įtakos mano darbui turėjo kunigo Algimanto Kajacko darbas apie Bažnyčią liturgijoje²⁴.

Apie Vilniaus vyskupiją bei Vilniaus arkivyskupiją kalbėdama remiausi vyskupo Jono Borutos SJ straipsniu, publikuotu „Katalikų pasaulyje“²⁵.

Apie tautinius santykius Vilniaus vyskupijoje yra rašęs ir Vytautas Merkys.²⁶ Darbe pasirėmiau ir V. Merkio lentele (kuria jis sudarė remdamasis P. Keppeno duomenimis) lentele: Vilniaus ir Gardino gubernijų kitataučių vyrų pasiskirstymas tautybėmis²⁷. Šiame darbe radau tyrinėtojo pateiktą išsamią

¹⁸ Motuzas A. Lietuvos kalvarių Kryžiaus kelių istorija, apeiginiai papročiai ir muzika. Kaunas, 1993.

¹⁹ Narbutt T. Rys historyczny ludu Cyganskiego. Wilno, 1830.

²⁰ Czacki T. O Cyganach // Dzieła Tadeusza Czackiego. Zebrane i wydane przez Hr. Edwarda Raczyńskiego. T. 3. Poznań, 1845.

²¹ Danilowicz I. O Cyganach. Wilno, 1824.

²² Griškaitė R. Žvilgsnis į seniausią Lietuvos čigonų istoriją // Čigonai Lietuvoje ir Europoje. Sudarytojas Severinas Vaitiekus. Vilnius, 1998. P.46 – 68.

²³ Vaitiekienė E., Vaitiekus S. Čigonai Europoje: nuo visiško neigimo iki mėginimo spręsti jų problemas (istorijos bei teisės patyrimas ir pamokos) // Čigonai Lietuvoje ir Europoje. Sudarytojas Severinas Vaitiekus. Vilnius, 1998. P.11- 45.

²⁴ Kajackas A. Bažnyčia liturgijoje. Liturgijos raida istorijoje. Vilnius, 1997.

²⁵ Boruta J. Vilniaus vyskupija (1387 02 17) – Vilniaus arkivyskupija (1991 12 24) istorijos kryžkelėse // Katalikų pasaulis. Nr.4. Vilnius, 1997

²⁶ Merkys V. Tautiniai santykiai Vilniaus vyskupijoje 1798 – 1918m. Vilnius, 2006.

²⁷ Merkys V. P.46.

klebonų pranešimų analizę, kuri leido geriau suprasti svarbiausias priežastis, kurios lėmė dvikalbystės bei trikalbystės paplitimo lietuvių – slavų ribose specifiką.

Taipogi darbe analizavau Angus Fraser pateiktas išvadas po čigonų istorijos bei pasaulėjautos tyrimų²⁸. Šis tyrinėtojas gerai perprato romų mentalitetą, jis rašo: „Būti čigonu nereiškia vien būti užaugintam čigonų ar gyventi tarp čigonų, tai reiškia būti susijusiam su sėsliais gyventojais“²⁹. Perskaičiau šio autoriaus darbą nuo pradžių iki galo – nes klausimas – į kurį buvo ieškoma atsakymo studijoje skambėjo taip: *ar nedidelė pažeidžiama mažuma turi teisę į savitumą?*

Atsakymas nuskambėjo taip: „Dabar, užuot kaip anksčiau stengėsi likti nepastebėti ir vengę viešumos, kai kurie jų ieško kelių ir siekia patys tvarkyti savo reikalus bei priešintis prietarams, kurie per pusę tūkstantmečio išliko bemaž nepakitę. Bet santarvę pasiekti nėra lengva“³⁰.

Grįžtant prie tyrinėtojų darbų reikia atkreipti dėmesį į Isabel Fonseca knygą „Bury me standing“³¹. Knygoje autorė pateikia žymiausių, garsiausių romų atstovų bibliografijas. Remiasi ji autentiška medžiaga bei šaltiniais. Autorė pateikė savitos informacijos apie tai, kur slypi čigoniškojo pamaldumo šaknys. Kodėl šio pamaldumo formos neretai yra poezija, muzika, maldos? Atsakymas yra toks, jog būtent klajokliškas romų gyvenimo būdas lėmė šios tautos pasaulėžiūros savitumus.

Nagrinėdama čigonų pasaulėžiūros savitumus Lietuvoje aš susipažinau ir su Norberto Vėliaus sudaryta studija „Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai“³². Šioje studijoje į mitologiją žiūrima kaip į mitinę kolektyvo pasaulėjautą bei pasaulėžiūrą, kuri keičiantis visuomenės santvarkai, liaudies sąmonėje iš dalies išlieka iki pat naujausių laikų. Ir toks požiūris paaiškino daugybę klausimų ir atvėrė kitokias erdves tyrinėjimams šioje srityje.

„Įvedus krikščionybę baltų kraštuose, senoji pasaulėžiūra palengva keitėsi, sumišo su krikščioniškąja, nors nemaža jos likučių galima aptikti ir šiandien“³³. Norbertas Vėlius detalčiai išdėstė baltų ir baltiškųjų žemių gyventojų mentalinius bruožus.

²⁸ Fraser A. Čigonai. Vilnius, 2001.

²⁹ Fraser A. P.306.

³⁰ Fraser A. P.306.

³¹ Fonseca J. Bury me standing. The Gypsies and Their Journey. USA, 1994.

³² Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai. I dalis. Nuo seniausių laikų iki XV amžiaus pabaigos. Sudarė Norbertas Vėlius. Vilnius, 1996.

³³ Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai. I dalis. Nuo seniausių laikų iki XV amžiaus pabaigos. Sudarė Norbertas Vėlius. Vilnius, 1996. P.8.

Kalbėdama apie romų katalikų liaudiškojo pamaldumo ištakas Lietuvoje, fragmentiškai paliečiau ir Lietuvos Krikšto bei krikščionybės istorijos klausimus. Vadovavausi prof. dr. Vytauto Vardžio redaguotu veikalu „Krikščionybė Lietuvoje“³⁴. Studijoje yra publikuoti Pauliaus Rabikausko, Zenono Ivinskio, Rapolo Krasausko, Kęstučio Girniaus, Sauliaus Girniaus, Prano Garšvos bei paties redaktoriaus – Vytauto Vardžio - straipsniai.

Kalbėdama apie čigonų katalikų nūdieną – aš rėmiausi ir bendraautorių - Josef Lenzenweger , Peter Stockmeier, Karl Amon ,Rudolf Zinnhobler R.- studija „Katalikų Bažnyčios istorija“³⁵. Antroje šios studijos dalyje nagrinėjama Bažnyčios raida Naujaisiais laikais nuo Reformacijos iki II Vatikano Susirinkimo. §166 autoriai išsamiai bei argumentuotai pagrįstai gvildena ir analizuoja praradimus bei laimėjimus, su kuriais susidūrė Bažnyčia šiuolaikinius laikais. Taip pat daug dėmesio autoriai šiame paragrafe paskyrė socialiniams katalikų siekiams nušviesti. Pastarosios dalies medžiaga itin vertinga, kad galima būtų susidaryti bendrąjį vaizdinį apie Katalikų Bažnyčios prisitaikymą prie besikeičiančios visuomenės.

Labai daug informacijos pateikia J Liegeois³⁶. Mokslininkas itin aiškiai nusakė romų gyvenimo būdo, pasaulėjautos bei pasaulėžiūros santykį. Kalbėdamas apie šios tautos religiją jis rašo: „Religija (romams) yra adaptacijos forma, kuomet persipina įvairūs įtikėjimai ar ritualinės apeigos. Tai mišinys tarp dominuojančios šalyje religijos ir tarp pritaikomosios religijos formos. <...>Pamaldumas tam tikriems šventiesiems , kurie nėra čigonų šventieji, bet kurie sąlygojo ar įtakojo čigonų religines ar socialines praktikas, perkeltas per tam tikrą kultūrą bei migracijų metu (piligrimystė, įvairūs festivaliai)³⁷.

Nemažai prie Lietuvos romų religinių klausimų tyrimų prisideda lenkų mokslininkai³⁸. Štai tarkime publikacijoje „Romowie o sobie i dla siebie. Nowe problemy I nowe dzialania w pieciu krajach Europy Srodkowo“ aptikau Malgožatos Glovackos – Grajper straipsnį – tyrimą „Romowie na Litwie. Nowe problemy w nowym panstwie“³⁹. (Taip pat turėjau garbės pabendrauti „gyvai“ su šio straipsnio autorės vadove bei globėja – Ewa Nowicka, kai ji svečiavosi Lietuvoje. Sykiu dar kartelį apžvelgėme Lietuvos romų katalikų klausimus bei bėdas. – aut. past.).

³⁴ Krikščionybė Lietuvoje. Redagavo Vytautas Vardys. Čikaga, 1997.

³⁵ Lenzenweger J, Stockmeier P., Amon K, Zinnhobler R. Katalikų Bažnyčios istorija. Antroji dalis. Vilnius, 1997.

³⁶ Liegeois J. Roma, Gypsies, Travellers. Printed in the Netherlands, 1994.

³⁷ Liegeois J. Roma, Gypsies, Travellers. Printed in the Netherlands, 1994. P. 90.

³⁸ Romowie o sobie i dla siebie. Nowe problemy I nowe dzialania w pieciu krajach Europy Srodkowo – Wschodniej. Praca zbiorowa pod redakcją Ewy Nowickiej. Warszawa, 2003. – 189 s.

³⁹ Romowie... P. 61 – 104.

Tyrinėtoja M. Glovacka – Grajper daug dėmesio skiria romų tradicijų Lietuvos krašte analizei. Ji pabrėžia švietimo klausimo Lietuvos čigonams svarbą. Ji cituoja savo atlikto tyrimo respondentų žodžius: „<...>Čigonai yra analfabetai ir jie neturi darbo, o kadangi neturi darbo, tai neturi ir pinigų, kad išleistų vaikus į mokyklą“⁴⁰. Arba štai dar keletas čigonų samprotavimų: „Pradžioje Kotliarai nenorėjo leisti vaikų į mokyklą, bet mokytojai viską paaiškino ir dabar jie lanko mokyklą. Galvota, kad, jeigu vaikai lankys mokyklą, tai nustos būti čigonais“⁴¹.

Veikiausiai ir šiuose žodžiuose galime rasti tiesos. Viena yra mokytojų svarbus indėlis į čigonų vaikų švietimą, kitas momentas – tai patys čigonų vaikai. Kaip mini Vytautas Toleikis – sunku pateikti išvadas apie tai, kodėl čigonų šeimų vaikai liaujasi lankę mokyklą, tačiau šis tas jau yra aišku. Kaip antai tas faktas, kad nemažai čigonų vaikų mokyklą ima lankyti pavėluotai. O amžiaus skirtumai sukelia papildomų sunkumų⁴².

Norėčiau trumpai pakomentuoti Teofilijos Bagdonavičienės vadovėlį romų vaikams⁴³. Tai pirmasis bandymas rašyti bei publikuoti vadovėlį romų vaikams.

Apie čigonų kaip tautinės mažumos teisių pažeidžiamumą arba tinkamą atstovavimą svarsto ir suomių bei danų mokslininkai, tyrėjai Paivi Hernesniemi ir Lauri Hannikainen⁴⁴. 2000 metais pasirodęs jų darbas byloja apie tai, kad Europos šalių mokslininkams yra aktualūs romų bendruomenės klausimai. Ypač daug dėmesio autoriai skiria išsilavinimo bei ugdymo klausimams. Taip pat aptariami bedarbiystės bei gyvenimo būdo klausimai.

Norėčiau pristatyti ir dar vieno autoriaus – Mindaugo Paknio knygas, kuriomis remiausi rašydama savo darbą. Pirmoji publikacija pavadinimu „*Vilniaus miestas ir miestiečiai 1636 m.: namai, gyventojai, svečiai*“, o antroji – „Mirtis LDK kultūroje XVI – XVIII a.“⁴⁵. Savitas M. Paknio dėstymo stilius leidžia skaitytojui nusikelti į kalbamąjį laikotarpį. Šaltinių bazė yra labai stipri, duomenų tikrumas – neabejotinas.

⁴⁰ Romowie.... – P. 99.

⁴¹ Romowie... P. 99.

⁴² Toleikis V. Lietuvos čigonų ugdymas// Čigonai Lietuvoje ir Europoje. Vilnius, 1998. P. 88.

⁴³ Bagdonavičienė T., Prosniakova H. Romane bukvi. Romų abėcėlė. Vilnius, 2003.

⁴⁴ Hernesniemi P., Hannikainen L. Roma minorities in the Nordic and Baltic countries – are their rights realised? Rovaniemi, 2000. P. 82 – 87.

⁴⁵ Paknys M. Vilniaus miestas ir miestiečiai 1636 m.: namai, gyventojai, svečiai. Vilnius, 2006. Paknys M. Mirtis LDK kultūroje XVI – XVIII a. Kaunas, 2009.

Savo darbe negalėjau apsieiti be religijos psichologijos analitinių darbų. Didžiąja dalimi remiausi Kęstučio Trimako darbu „Žmogaus aukščiausi skrydžiai. Religinių išgyvenimų psichologija“⁴⁶. Autorius nemažai dėmesio skiria ir bendruomeninių išgyvenimų svarbai nusakyti. Jis teigia, kad „<...> nėra religijos be asmeninio dialogo su Dievu. Tačiau žmogus yra sociali būtybė. Jis gimsta, bręsta ir gyvena bei reiškiasi bendruomenėje. Socialinis aspektas kiekvieno religijai taip pat reikalingas. Natūralu individui išreikšti savo religiją individualiai, bet taip pat natūralu – visai bendruomenei tai padaryti kartu. Žmonės vieni kitus remia įvairiose gyvenimo srityse. Tai dera daryti religijoje: remti, dalytis, bendrai išreikšti“⁴⁷.

Tyrimo organizavimas ir eiga. Tyrimą atlikau tarp Vilniaus romų tautybės asmenų. Darbo metodas – anketa bei nestruktūrizuotas (arba dalinai struktūrizuotas) interviu ir stebėjimas dalyvaujant. Kadangi pati esu romė, žmonės man pakankamai lengvai atsiverdavo, juolab, kad žinau, kaip reikia kalbėtis ir su vyresnio amžiaus žmonėmis – romais, ir kaip reikia prakalbinti romų moteris.

Pasiremddama savo turima patirtimi bei žiniomis apie romų katalikų gyvenimo savitumą Vilniaus mieste – aš stengiausi kuo išsamiau bei nuodugniau ištirti bei užfiksuoti romų katalikų liaudiškojo pamaldumo praktikas, susipažinti su tradicijų bei papročių svarbą romų pasaulėjautoje. Stengiausi atskleisti – kodėl ir kodėl būtent tokią svarbą romų gyvenime turi tikėjimas bei religija.

Kalbėjausi su 20 pašnekovų. Iš jų – 12 moterų ir 8 vyriškos lyties asmenų. Vyriausias pašnekovas – 65 metų, jauniausias – 21 metų.

Gautų rezultatų reikšmingumas: Kaip jau esu minėjusi įvado darbo struktūros aptarimo dalyje, iki šiol dar nesu aptikęs medžiagos ar informacijos apie tai, jog patys romai atlikinėtų panašaus pobūdžio tiriamuosius darbus, kad patys romų bendruomenės atstovai gilintųsi į savo liaudiškojo pamaldumo ugdymo perspektyvas. Išsamiausiai šiuo klausimu yra pasisakęs Vytautas Toleikis⁴⁸. Šis magistro darbas yra svarbus dar ir todėl, kad pirmą kartą buvo plačiau pažvelgta į Vilniaus miesto čigonų liaudiškojo pamaldumo bei liturgijos santykį pačių romų katalikų akimis.

Taipogi darbas, manau, yra reikšmingas ir dėl savo iliustracinės (vaizdinės) medžiagos. Romai leido man naudotis jų asmeninių archyvų bei šeimos albumų nuotraukomis (vestuvių, laidotuvių, krikštynų ir kt.).

⁴⁶ Trimakas K. Žmogaus aukščiausi skrydžiai. Religinių išgyvenimų psichologija. Kaunas, 1996. P.228 – 229.

⁴⁷ Trimakas K. P.228.

⁴⁸ Toleikis V. Lietuvos čigonų ugdymas// Čigonai Lietuvoje ir Europoje. Sudarytojas Severinas Vaitiekus. Vilnius, 1998. P. 87 – 93.

SUTRUMPINIMAI

GS - Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje ***Gaudium et Spes.***

KBK - Katalikų Bažnyčios Katekizmas

LG - Dogminė konstitucija apie Bažnyčią ***Lumen Gentium***

SC - Konstitucija apie šventąją liturgiją ***Sacrosanctum Concilium.***

I. Vilniaus romų bendruomenė: istorija ir nūdienu

Prieš pradėdant kalbėti apie Vilniaus romų bendruomenę aš trumpai pristatysiu istoriko N. Bessonovo (rus. - Н. В. Бессонов) samprotavimus bei išvadas apie tai, kuomet gi duomenys apie šią gentį – ilgainiui – tautą – pasirodė⁴⁹. Taip vadinamas „Didysis čigonų žygis“ prasidėjo 1417 metais. Būtent tuomet ir atsiranda įvairių žinučių bei duomenų apie čigonus. Būtent nuo šio momento Vakarų čigonologai ima dėstyti bei formuoti čigonų istorijos koncepciją⁵⁰. Jų tyrinėjimų objektas buvo tik tie čigonai, kurie atvyko į Vakarų Europą. Įdomu yra tai, jog aukščiau minėtieji tyrinėtojai net nekėlė sau klausimo – kurie būtent čigonai XV amžiaus pradžioje išvyko į Vakarų Europą? Kaip tikina N. Bessonovas – jeigu šis klausimas būtų suformuluotas, tai ilgainiui nebūtų kilę tokios maišaties bei klaidų, kuomet kalbama apie čigonų atsikėlimą į Europą. Ilgą laiką nebuvo patikimų duomenų ir apie čigonų kilmę. Čigonų protėvyne ilgą laiką laikytas Egiptas, kurį laiką – Persija, Sirija. Vienok ilgainiui pasitvirtino vokiečių mokslininko M. Grelmano hipotezė, kalbanti apie tai, jog čigonai – atvykėliai iš Indijos⁵¹. Tą patvirtina daugelis lingvistinių tyrinėjimų. Čigonų bei sanskrito kalbos pasirodė besančios giminingomis. Jeigu dėl protėvynės šiai dienai nebekyla aštrių diskusijų, tai dėl kilmės vis dar vyrauja 2 versijos. Pirmoji: romai – indiškiosios „dom“ kastos palikuonys, jų amatai ir verslai yra panašūs. „Dom“ kastos nariai dar ir šiandien gyvena Indijoje, verčiasi kalvininkyste, šokiais bei dainavimu. Antrosios teorijos šalininkai teigia, kad čigonai – įvairių Indijos kastų palikuonys, vienok pačių žemiausių kastų.

Kadangi jokių archeologinių duomenų, galinčių talkinti mokslininkams tyrinėjantiems čigonologijos klausimus nėra, tenka vadovautis lingvistiniais metodais pagrįsta M. Grelmano bei jo pasekėjo A. Potto teorija. Vienaip ar kitaip – teigiama, jog atvyko tiesiog – čigonų taborai⁵². Kuomet pirmieji taborai leidosi kelionėn, jie pateikė tokius duomenis: jie esą piligrimai, ryžęsi klajonėms tam, kad būtų „išpirktos“ jų nuodėmės. Tie čigonai, kurie pasuko Europos link – atsivertė į krikščionybę, o tie – kurie pasuko Šiaurės Afrikos kryptimi – atsivertė į islamą.⁵³ Ir štai tuomet, kai čigonams vėl kilo mintis grįžti į tikrąjį Tikėjimo kelią – jie prašė valdžios pritarimo jų klajonėms – kaip patys sako – kad būtų „atpirktos“ jų nuodėmės. Kol čigonai „išpirkinėjo nuodėmes“, bemaž 5 šimtams metų buvo įsigalėjusi klaidinga čigonų kilmės teorija – neva jie yra atvykėliai iš Egipto. Egiptiečiais romus laikė ir ispanai, ir prancūzai, ir britai. Britų nuomonės formavimuisi įtakos turėjo ir žodžių sąskambis: angliškai čigonai – „gipsy“, tai iškreipta žodžio „Egyption“ versija.

⁴⁹ Бессонов Н. РАННЯЯ ИСТОРИЯ ЦЫГАН (X - XV вв.) // <http://www.philology.ru/liloro/romanes/bessonov8.htm#3> – žiūrėta 2009 03 29, 21.52 val.

⁵⁰ Бессонов Н. Žiūrėta 2009 03 29, 02. 31 val.

⁵¹ Деметр Н., Бессонов Н., Кутенков В. История цыган: Новый взгляд. Воронеж. 2000. С. 15.

⁵² Деметр Н., Бессонов Н. История цыган: Новый взгляд. Воронеж. 2000. С.25.

⁵³ Деметр Н. С. 25.

Grįžtant prie Lietuvos čigonų ir prieš aptariant Vilniaus romų bendruomenės istorinius momentus, norėčiau pateikti statistinius skaičius. Malgožata Glovacka – Grajper (orig. Małgorzata Głowacka – Grajper) pasiremmdama Lietuvos Respublikos Statistikos departamento duomenimis pateikia štai tokius skaičius ⁵⁴:

1 lentelė: Romų skaičius Lietuvoje (pasiremiant 2001 metų duomenimis)

Eil. nr.	Miestas	Romų skaičius	Vyrai	Moterys
1	Klaipėda	60	34	26
2	Kaunas	617	309	308
3	Marijampolė	167	81	86
4	Alytus	120	64	56
5	Panevėžys	218	102	116
6	Šiauliai	376	188	188
7	Tauragė	45	21	24
8	Telšiai	31	21	10
9	Utena	63	30	33
10	Vilnius	874	424	450
Viso		2571	1274	1297

Istorikų žinioje yra nemažai dokumentų bei įvairių šaltinių, bylojančių apie tai, kaip ir kokiais būdais čigonai skverbėsi į Europos šalis. XV – XVI amžiaus istorijos šaltiniuose nėra užfiksuota jokių čigonų atsiradimo mūsų – Lietuvos - krašte smulkmenų, tačiau turime topografinių ir antroponiminių duomenų, susijusių su žodžiu *Cygan*, *Czygan*. Tyrinėtojai mini, kad tik valdant Jogailai klajoklių taborai pasirodė iš pradžių pietinėje, o vėliau ir šiaurinėje valstybės dalyje⁵⁵.

1. Vilniaus romų bendruomenės istoriografiniai aspektai, keliai į Vilnių

Kalbant apie Lietuvą, tai tyrinėtojai pažymi, kad į Lietuvą čigonai veikiausiai atklydo per Gudiją iš Lenkijos – tai rodo gausūs lenkų ir gudų kalbų, ypač lenkų, skoliniai Lietuvos čigonų kalboje⁵⁶. Tuo tarpu Tadas Čackis teigė, jog „Karūnos Metrikos fragmentuose“ (šiandien dingusiuose)⁵⁷, datuotuose 1501 metais, jam pavyko rasti žinutę apie Polgarą (Polgarus, Polgarz) – čigonų vadą Karūnoje, t.y. Lenkijoje⁵⁸. Tais pačiais metais karalius Aleksandras Vilniuje paskelbė privilegiją čigonų vaivada

⁵⁴ Głowacka – Grajper M. Romowie na Litwie: nowe problemy w nowym panstwie. Warszawa, 2003. P.64.

⁵⁵ Vaitiekienė E., Vaitiekus S. Čigonai Europoje: nuo visiško neigimo iki mėginimo spręsti jų problemas (istorijos bei teisės patyrimas ir pamokos)// Čigonai Lietuvoje ir Europoje. Sudarytojas Severinas Vaitiekus. Vilnius, 1998. P.11.

⁵⁶ Narbutt T. Rys historyczny ludu Cyganskiego. Wilno, 1830. S. 45.

⁵⁷ Griškaitė R. Žvilgsnis į seniausią Lietuvos čigonų istoriją// Čigonai Lietuvoje ir Europoje. Sudarytojas Severinas Vaitiekus. Vilnius. 1998. P. 51.

⁵⁸ Czacki T. O Cyganach// Dzieła Tadeusza Czackiego. Zebrane i wydane przez Hr. Edwarda Raczyńskiego. T. 3. Poznan, 1845. S. 299.

Vosyliui, patvirtinančią valdžią jo gentainiams, klajojantiems Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje⁵⁹. Šia privilegija karalius „<...>pagal mūsų protėvių, šventos atminties Lietuvos didžiųjų kunigaikščių, paprotį“ suteikė čigonams teisę laisvai klajoti šiose žemėse. Pastarieji žodžiai rodo, kad 1501 metų privilegija nebuvo pirmasis aktas, nustatantis čigonų teises Lietuvoje ir kad jau ir iki tol čigonams buvo suteikiamos tam tikros teisės.

Taigi, kaip rašė Reda Griškaitė: „XV amžiaus pradžioje mūsų valstybėje apsigyveno egzotiški ateiviai, kurie vertėsi kalvyste, burtininkavimu, prekyba arkliais“⁶⁰. Juos rėmė valdžia, o liaudis į juos žiūrėjo su nuostaba ir pagarbia baime. Tačiau ilgainiui čigonų padėtis pasikeitė. Vis mažiau buvo tikima jų piligrimyste. Tam buvo daugybė priežasčių: klajokliškas gyvenimo būdas, skurdas vertė čigonus pelnytis duonos nei visai garbingu būdu. Burtų ir vagysčių baimė užtrenkė prieš juos vietos gyventojų duris. Čigonai vis labiau izoliavosi nuo aplinkos. Čackis rašė: „Taigi žodyne nerastume pavadinimų tų nusikaltimų, tų nusižengimų, kurių jiems nebūtų galima pripaišyti; nebuvo tokių kriminalų ir apgavysčių, kurių tie valkatos nebūtų padarę“⁶¹. Suprantama, istoriko žodžiai skamba labai tiesmukiškai, tačiau jie atskleidžia bendrą to meto visuomenės nuostatą, byloja apie įsisenėjusias problemas. O taip pat mums byloja ir apie tai, jog nuo tų laikų iki šių dienų mažai kas tepakito nagrinėjamoju klausimu apie čigonus bei apie juos susiformavusius stereotipus.

Tadui Čackiui priklauso ir dar viena mintis. Kuri nusako esminę požiūrio į čigonus pasikeitimo priežastį: „Europai čigonai buvo visiškai svetima tauta, kuri labai skyrėsi nuo visų jos gyventojų“.

Konfrontacija turėjo neišvengiamai atsirasti – tai buvo tik laiko klausimas. Vietos gyventojų nuostabą keitė priešiškus, net Respublikoje, kurios įstatymai čigonams buvo labai palankūs. Taigi štai tam tikri faktai ir skaičiai: 1453 metais čigonai buvo išvaryti iš Prancūzijos, 1492 metais – iš Ispanijos, 1510 metais – iš Šveicarijos, 1662 metais – iš Švedijos ir t.t.

Teodoras Narbutas buvo vienas iš tų nedaugelio, kurie pakankamai kritiškai vertino tų laikų banicijos įstatymus⁶². „Iš tikrųjų, – rašė jis, nėra tokių žmonių, išskyrus fanatikus, kuriuos, sudarius jiems deramas sąlygas, nebūtų galima paversti naudingais kraštui. Čigonai juk nėra tie fanatikai. Tai

⁵⁹ Teodoro Narbuto paskaitų cikle yra spausdinamas šios privilegijos tekstas.

Narbutt T. Rys historyczny ludu Cyganskiego. Wilno, 1830. S. 170-0172.

⁶⁰ Griškaitė R. Žvilgsnis į seniausią Lietuvos čigonų istoriją// Čigonai Lietuvoje ir Europoje. Sudarytojas Severinas Vaitiekus. Vilnius, 1998. P. 51.

⁶¹ Griškaitė R. P. 51.

⁶² Banicija: [lot. bannitio < bannitus — ištremtas], visų teisių, turto ir garbės atėmimas, ištėmimas, paskelbimas už įstatymo ribų.

kam reikėjo šių visuotinių įsakų apie jų išvijimą? Ar tai nėra argumentuotas įrodymas, kad anuometinių valstybių valdžia buvo silpna?“⁶³.

Tam tikrą valdžios nusistatymą prieš čigonus galima būtų pailiustruoti ir prancūzų reakciją į čigonus Paryžiuje. 1427 metų rugpjūčio 17 - ają į Paryžių atklydo nekilmingi žmonės. Apsistojo jie ne visai Paryžiuje, mat į miestą jų neįleido. Jie – atvykėliai – įsikūrė prie Sen – Deni kapelos. Kartu su moterimis bei vaikais jų buvo apie šimtą asmenų. Tačiau kelionės metu nemažai jų – mirė, jų tarpe ir karalius su karaliene. Tie, kurie išgyveno, dėjo daug vilčių į Šventojo Tėvo pažadą – paskirti jiems derlingos žemės, tačiau tam reikia „с чистым сердцем завершить свои странствия“ (iš rusų kalbos – „švaria širdimi užbaigti savo klajojimus“)⁶⁴.

Kol jie radosi prie kapelos, žmonės vis ateidavo paspoksoti į juos. Žmonėms pasirodė, kad šių atvykėlių vaikai – labai protingi. Pas daugelį jų – pradurtos abi ausys, kiekvienoje – po sidabrinį žiedą, o kartais – net ir po du. Čigonai sakė, kad jų gimtinėje – tai garbingos kilmės ženklas.

Vyrai buvo tamsaus gymio, turėjo garbanotus plaukus. Moterys - atrodė baugios ir baisios, ant veidų matėsi buvusių tatuiruočių žymės. Plaukai – tamsūs, supinti į „arklio uodegas“.

Apibendrinant – atrodė, kad tai patys skurdžiausi žmonės, kada nors atvykę į Prancūziją.

Veikiausiai tokia „nekasdieniška“ naujų Europos svečių išvaizda iš tiesų baugino žmones. Ir veikusiai ne tik Prancūzijos gyventojai, bet ir kitų šalių gyventojai – bijo šių atvykėlių. Tačiau – kaip matysime vėliau – buvo ir tokių, kurie geranoriškai padėdavo čigonams, priglisdavo juos savo namuose, taip slėpdami čigonus nuo valdžios persekiojimo.

2. Vilniaus romų bendruomenės istorinė apžvalga

Grįžtant prie Lietuvos įvykių, tai dar labai ilgai Lenkijos - Lietuvos valstybėje nebuvo priimta jokių antičigoniškų įstatymų. Radikalus valstybinės valdžios pasikeitimas čigonų atžvilgiu įvyko tik XVI amžiaus viduryje. Jis buvo susijęs su griežtais 1496 ir 1557 metų banicijos įstatymais Vokietijos žemėse – čigonai buvo išvyti iš šio krašto, o tie, kurie grįžo, buvo deginami laužuose. Todėl į Respubliką plūstelėjo nauja čigonų banga. Dar labiau išaugo čigonų nusikalstamumas, ypač valdant Žygimantui Augustui. Šį kartą antičigoniškos nuotaikos sustiprėjo ne tiek prastuomenės tarpe, bet ir tarp

⁶³ Narbutt T. Rys historyczny ludu Cyganskiego. Wilno, 1830. S. 54.

⁶⁴ Бессонов Н. РАННЯЯ ИСТОРИЯ ЦЫГАН (X - XV вв.) // <http://www.philology.ru/liloro/romanes/bessonov8.htm#3> – žiūrėta 2009 03 29, 02. 57. val.

intelektualiojo sluoksnio atstovų. Štai 1551 metų Martyno Belskio „Viso pasaulio kronika“ tiesiog persunkta neapykanta čigonams⁶⁵. Autoriaus argumentacija paremta ne tik priešišku, bet ir aiškia fobija.

Nepaisant šio nusiteikimo, iš esmės Lenkijos – Lietuvos valstybėje čigonų padėtis nepasikeitė. Tiesa, 1557 ir 1565 metais seimuose buvo priimti gana nepalankūs čigonams nutarimai (buvo raginama čigonus išvyti iš šalies), tačiau jie buvo labai bendri ir niekuomet nebuvo realiai įgyvendinti – į Respubliką keliavo vis nauji taborai.

Į čigonų migraciją buvo žiūrima atlaidžiai. Nebuvo vykdomi ir aukščiau minėtieji seimų nutarimai. 1578 metais Steponas Batoras buvo priverstas paskelbti griežtesnį potvarkį, kuriuo asmenims, savo žemėse toleravusiems čigonus, buvo grasinama represijomis.

Dauguma tyrinėtojų pastebi, kad palyginti su Karūna, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės įstatymų leidykla buvo dar nuosaikesnė, linkusi daryti dar didesnes lengvatas ir turėjusi daugiau noro paversti čigonus naudingais piliečiais. Antrajame Lietuvos Statute (1566m.) čigonams, nenorintiems pasitraukti iš šalies, suteikiama galimybė kurtis ponų, kunigaikščių ir bajorų žemėse. Čigonams tarytum duodama galimybė rinktis, t.y. atsisakę gyventi klajokliškai, jie turi teisę likti Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje.

Panašu į tai, kad pastarasis pasiūlymas čigonams buvo pirmasis bandymas Lietuvos romams patarti rinktis sėslų gyvenimą. Kita vertus, šios lengvatos tam tikru atžvilgiu ignoravo ankstesnius įsakus, skelbusius apie norą čigonus išvaryti iš šalies. Bausmės turėjo būti taikomos tik nusikaltėliams, tuo tarpu pats priklausymas čigonų tautai nebuvo nusikaltimas.

Ši tendencija matoma ir kituose teisės aktuose. 1568 metais čigonai, kaip ir elgetos, buvo atleisti nuo mokesčių. Iš šalies buvo raginama išvyti tik nusikaltėlius. Dar daugiau – karo metu čigonams suteikiama galimybė tarnauti Lietuvos kariuomenėje. Remiantis T.Narbutu, „šios geradarybės atnešė didelę naudą kraštui – daug čigonų apsigyveno Lietuvoje“⁶⁶. Trečiajame Lietuvos Statute (1588 metai), kuriame didesnės įtakos turėjo Karūnos teisė, čigonams buvo taikomos griežtesnės priemonės. Taigi nustojo galios ankstesnieji tolerantiškieji įsakai. Šiame Statute užfiksuotas įdomus reiškinys –

⁶⁵ Griškaitė R. Žvilgsnis į seniausią Lietuvos čigonų istoriją// Čigonai Lietuvoje ir Europoje. Sudarytojas Severinas Vaitiekus. Vilnius, 1998. P. 66.

⁶⁶ Narbutt T. Rys historyczny ludu Cyganskiego. Wilno, 1830. S. 60.

valstiečiams draudžiama slėpti čigonus (dažnai tai buvo daroma suteikiant jiems savo pavardę). Jau pats šių faktų fiksavimas rodo, kad toks reiškiny buvo gana paplitęs⁶⁷.

Kaip jau sakytą, Karūnoje čigonams buvo taikomi griežtesni įsakai. Faktiškai jos teisė čigonus pripažino už įstatymo ribų. Tikriausiai pagrindinė tokio skirtumo priežastis buvo Lenkijos geografinė padėtis – įsigalėjus banicijai⁶⁸ Vokietijos žemėse, iš Silezijos plūste plūdo čigonų taborai. Kita vertus, kaip ir anksčiau, realiame gyvenime į baniciją buvo žiūrima atlaidžiai.

Priežastis - labai paprasta - čigonai buvo nagingi kalviai ir puikūs kariai. Iš tikrųjų ne vienas čigonas, ypač XVII amžiuje, tarnavo magnatų kariuomenėje – kartu su moldavais, vengrais ir totoriais. Ir vis dėlto, palyginti su kitais Europos kraštais, Lenkijos – Lietuvos valstybėje čigonų padėtis buvo daug geresnė. Kaip rašė Ignatas Danilavičius, ypač „miškinga, retai gyvenama ir ne itin čigonus persekiojusi Lietuva tapo numylėta čigonų vieta“⁶⁹.

Kaip jau matome iš pateiktų faktų apie čigonų padėtį Lietuvoje bei Lenkijoje – turime pakankamai medžiagos čigonų tyrinėjimams.

Daug vertingos informacijos apie tai atsirado būtent XVIII amžiaus pabaigoje – XIX amžiaus pradžioje. Kai buvo itin susidomėta čigonų praeitimi.

Ir Lietuva nebuvo išimtis. Žymūs aptariamojo laikotarpio istorikai – Tadas Čackis, Ignatas Danilavičius ir Teodoras Narbutas – vienas paskui kitą paskelbė išsamius čigonų istorijos tyrinėjimus. „Metė į šalį kitus mokslus ir visuomenei svarbius darbus ir atsidėjo tos „barbariškos“ tautos studijoms. Mūsų istoriografijoje tai ypatingas atvejis“⁷⁰.

Svarbu pažymėti ir tai, kad čigonai nebuvo minėtų istorikų gimtoji tauta. Vadinas, turėjo būti kitos priežastys, paskatinusios tokį susidomėjimą.

Pirmiausia reikia pažymėti, kad ir pats laikotarpis vertė dėmesį ne tik savimi, bet ir kitais, gyvenusiais greta. Čigonai pasirodė esą įdomus bei paslaptingas tyrinėjimo objektas. Bet ne tik tai. Vis dar gyvi švietimo epochos idealai. Šviesos sąvoka XVIII amžiuje įgyja naują svarbią reikšmę. „Dabar

⁶⁷ Griškaitė R. Žvilgsnis į seniausią Lietuvos čigonų istoriją// Čigonai Lietuvoje ir Europoje. Sudarytojas Severinas Vaitiekus. Vilnius, 1998. P. 53.

⁶⁸ Banicija: [lot. bannitio < bannitus — ištremtas], visų teisių, turto ir garbės atėmimas, ištėmimas, paskelbimas už įstatymo ribų.

⁶⁹ Danilowicz I. O Cyganach. Wilno, 1824. S. 16.

⁷⁰ Griškaitė R. Žvilgsnis į seniausią Lietuvos čigonų istoriją// Čigonai Lietuvoje ir Europoje. Sudarytojas Severinas Vaitiekus. Vilnius, 1998. P. 46.

šviesa minima kiekvienąsyk, kai kalbama apie protą, laisvę ar didelę laimę⁷¹. Šviesa atsispindi visose sąvokose, kuriomis šis amžius ir apibūdinamas.

Ulrichas Im Hofas, vienas žymiausių XVIII amžiaus žinovų veikiausiai tiksliausiai atsako į klausimą – kodėl šis amžius yra toks reikšmingas: „<...>šviesa turėjo naujai nutviekti ne vien dvasinius epochos vaizdinius, bet apskritai persmelkti visą žmogaus elgseną⁷². Anuomet, t.y. – XVIII amžiuje – pasak mokslininko – buvo sveikintinas bet koks indėlis „<...> į valstybės ekonomiką, politiką, civilinius ir karinius įstatymus, religiją, papročius, visuomenės ugdymą, mokslus ir menus, amatus, žemės ūkį <...>“⁷³.

Šis amžius skatino toleranciją kitiems, ypač silpnesniems ir mažiau apsišvietusiems, kaip niekuomet anksčiau vertė suvokti, kad čigonai nėra tik spalvinga, naivi, nors dažnai ir kelianti rūpesčių – vis tik jie (čigonai) yra neatsiejama gyvenimo dalis (kalbamuoji laikotarpiu buvo madinga čigonus lyginti su vaikais). Buvo manyta, kad čigonai taip pat turi ir privalo suvokti save kaip krašto, kuriame gyvena, narius.

Jau minėjau, kad išsamios ir nuodugnios čigonų istorijos (čigonologijos) bei kultūros studijos prasidėjo tik XVIII amžiaus pabaigoje – XIX amžiaus pradžioje. Tačiau tyrinėtojams tuoj iškilo daugybė problemų. Pirmiausiai jie susidūrė su čigonų izoliacija, nenoru atskleisti savo tautos būties paslapčių. Antra: neišvengiama kliūtimi tyrinėjimams buvo kalbos barjeras, užkirtęs kelią pažvelgti į šią tautą tarsi „iš vidaus“. (Todėl manau, kad antroji šio darbo dalis apie liaudiškojo pamaldumo bei liturgijos apraiškas ir santyki romų katalikų bendruomenėje yra labai reikšminga. Juolab, kad gyvendami iš tiesų uždara gyvenimą čigonai žymiai labiau pasitiki „savais“ – esu romų tautybės asmuo. – aut. past.).

Nemažai tyrinėtojų mini, jog prie to, kad čigonų istorija ilgą laiką buvo „primiršta“ – prisidėjo pati ši tauta. Čigonų abejingumas savo praeičiai⁷⁴. Jie niekuomet nerašė savo istorijos – ši tauta tarytum klajojo anapus laiko, šalia garsių istorijos įvykių ir jų pėdsakai dingę praeityje. Tačiau labai nemaža dalis čigonų istorijos liko folklоре, legendose, poezijoje, muzikos kūrinuose. Žinoma, sunku yra atskirti, kur yra riba tarp išmonės ir tikrovės, tarp pasaulio suvokimo ir noro matyti pasaulį kitoki.

Isabel Fonseca savo knygoje užrašė daugybę įdomių faktų, kurie skaitytojui paduoda peno pamąstymams ir iš tiesų padeda geriau perprasti romų pasaulėjautą. Šios tautos atstovai kitaip matė

⁷¹ Hof U. Švietimo epochos Europa. Vilnius, 1993. P. 11 – 12.

⁷² Hof U. P.15.

⁷³ Hof U. P.15.

⁷⁴ Griškaitė R. Žvilgsnis į seniausią Lietuvos čigonų istoriją// Čigonai Lietuvoje ir Europoje. Sudarytojas Severinas Vaitiekus. Vilnius, 1998. P. 59.

pasaulį. Štai Papusha (Papuša (*Panelė*, tikrasis vardas Bronislava Vals), daugelio baladžių autorė) – tik būdama suaugusi ir pramokusi rašto, pasauliui paliko daugybę poezijos kūrinų, kurie ir nusako, kodėl čigonė matė pasaulį kitoki⁷⁵.

„Ta tauta, taip seniai visur gyvenanti, – rašė T. Narbutas, – išsibarsčiusi beveik po visą pasaulį, vis dėlto buvo mažiausiai pažinta. Priežastis ta, kad niekuomet neturėjo savo rašto, taigi negalėjo tinkamai savęs įprasminti“⁷⁶.

Čigonai ir klajokliai (keliauninkai) yra žinomi tik tiek – kokie jie yra ir kad jie yra. Jų gyvenimo būdas – vis dar didžiulių tyrimų klausimas bei objektas.

Jų gyvenimo būdas – tai menas gyventi “an art of living”⁷⁷ – sunkiai suprantamas, vos apčiuopiamas tiems, kurie stebi pastarųjų gyvenimą. Jų gyvenimas – nuolat besikeičiantis, nepastovus⁷⁸.

Turinys – kultūriniai bei materialūs bruožai ir savybės – nuolat pasisavinamos bei pritaikomos tam gyvenimo būdai, kurį norima pagrįsti⁷⁹. “Čigonas” arba “Keliauninkas” – šių žodžių esmė slypi tame – jog jie reiškia praktiškai tą patį, vienok jie turi būti greta – mat padeda geriau suprasti ir perprasti tą gyvenimo stilių, kurį mes norime iširti.

Tam tikri kultūriniai ir materialiniai elementai laisvai “nusavinami” iš tos aplinkos, kurioje gyvenama. Pavyzdžiui – Italijoje – kai kurie Xoxane Roma vartoja serbų terminologiją kraujo bei giminytės ryšiams apibūdinti, o santuokos ryšiams jie vartoja graikų žodžius, taip pat jų žodyne yra Indijos žodyno bruožų. O štai jų įstatiminė bei teisinė sistema pagrįsta Albanijos tradicijomis. Darome išvadą – jog Xoxane Roma – savyje sutelkę pačių įvairiausių aplinkinių kaimynų kultūrinius bei materialinius aspektus.

Timočio Reigano (orig. Timothy Reagan) teigimu, religija, tikėjimas bei pamaldumo formos yra tai, kas išskiria romus iš kitų tautinių mažumų. Religija dažnai vaidina svarbų vaidmenį šiai bendruomenei bei padeda nubrėžti ribas tarp šios bendruomenės ir aplinkinės vyraujančios visuomenės⁸⁰. Tačiau romams tas galioja ne visuomet. Jie, pasak autoriaus, yra labai tolerantiški kitų

⁷⁵ Fonseca J. Bury me standing. The Gypsies and Their Journey. USA, 1994

⁷⁶ Griškaitė R. Žvilgsnis į seniausią Lietuvos čigonų istoriją// Čigonai Lietuvoje ir Europoje. Sudarytojas Severinas Vaitiekus. Vilnius, 1998. P.47.

⁷⁷ Liegeois J. Roma, Gypsies, Travellers. Printed in the Netherlands, 1994. P. 109.

⁷⁸ Vesey - Fitzgerald B. Gypsies in Britain. Lnd., 1944. P. 17-19

⁷⁹ Vesey - Fitzgerald B. P.109.

⁸⁰ Reagan T. Non – Western educational traditions: alternative approaches to educational thought and practice // <http://books.google.lt/books?id=IUdT7cSdCeOC&pg=PA167&lpg=PA167&dq=xoxane+Roma&source=bl&ots=2DiDOAHqa4&sig=I86Wup->

religinių bendruomenių atžvilgiu. Tradicijos lėmė, kad romai, beklajojami, tiesiog perimdavo kitų bendruomenių religinius bruožus. Ir taip jau susiklostė – kad Italijoje, Ispanijoje bei Prancūzijoje jie išpažįsta katalikų tikėjimą (Lietuvoje taipogi – aut. past.), Anglijoje – paprastai – protestantų, kitose šalyse jie yra ir musulmonų tikėjimo, ir graikų ortodoksų⁸¹. Aplinkinio, vyraujančio tikėjimo išorinis pritaikymas („the outward adoption“ – orig.)⁸² suveikia tarsi „apsauginis nudažymas“ („protective coloration“), be jokių pakeitimų ar nusižengimų pirminiams jų liaudiškojo pamaldumo bruožams⁸³. Įprasta teigti, kad romai yra netikintys, nereliginiai, bedieviai („irreligious“ – orig.). Viena vertus – jie susilaukia daug pamokymų iš tikinčiųjų pusės, tačiau kita vertus – jie tarytum „susikuria“ savo religijos tam tikras formas. Kaip pavyzdys – Albanijos čigonai. Moterys čigonės ten – nešioja sijonus, ir tai tarytum „tinkamas“ (decent – orig.) kodas, liudijantis apie tokių moterų musulmoniškojo tikėjimo išpažinimą⁸⁴.

Tačiau tie patys čigonai užmiršo savo istoriją. Ir pati istorija buvo juos išleidus iš akių. Kelis ilgus amžius ji neatsakė, regis, į esminį kiekvienos tautos klausimą apie kilmę. Tiksliau – naiviai tikėjo pačių čigonų atsineštu pasakojimu apie išvaramą iš Egipto. Ir tikrai, nors tik daug vėliau atėjo mintis ištirti čigonų kalbą lingvistiniais metodais ir visai kitur nukelti jų tėvynę. (Apie tai, kodėl taip nutiko jau kalbėjome šios dalies pradžioje – aut. past.). Dar ir šiandien išliko ryškus šios egiptietiškos legendos pėdsakas - anglai čigonus tebevadina *Gypsies*, prancūzai – *Gitanes*, ispanai – *Gitanos*... Žinoma, tokį vėlyvą susidomėjimą moksliniu čigonų istorijos tyrimu galima paaiškinti ir daug paprasčiau – Europą tiesiog pribloškė keisti, nors ir taikūs atvykėliai - tariamieji egiptiečiai.

3. Čigonų bei čigonams skirtos organizacijos ir jų veikla

1992 m. susikūrė pirmoji visuomeninė čigonų tautybės žmonių organizacija – Lietuvos čigonų bendrija; 1996 m. ji pagal LR visuomeninių organizacijų įstatymą reorganizuota į Vilniaus čigonų bendriją. 1995 m. asmenys, gyvenantys Panevėžyje, Kaune, kitose šalies vietovėse, susibūrė į Lietuvos romų bendriją „Romano džijipe“, kurios skyriai vėliau įsikūrė Kaune, Panevėžyje, Ukmergėje. 1996 m. Pasvalyje pradėjo veikti vietos romų bendrija „Romano divs“, 1997-ais Vilniuje įkurta Lietuvos čigonų bendrija „Čigonų laužas“.

xhtg.7Z1g8slbzncVtiw&hl=lt&ei=9J8hSrSeMZW6sgai6_iEBg&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1#PPP1,M1 – žiūrėta 2009 05 12, 19. 25 val.

⁸¹ Reagan T. P.167.

⁸² Reagan T. P. 167.

⁸³ Reagan T. P. 167.

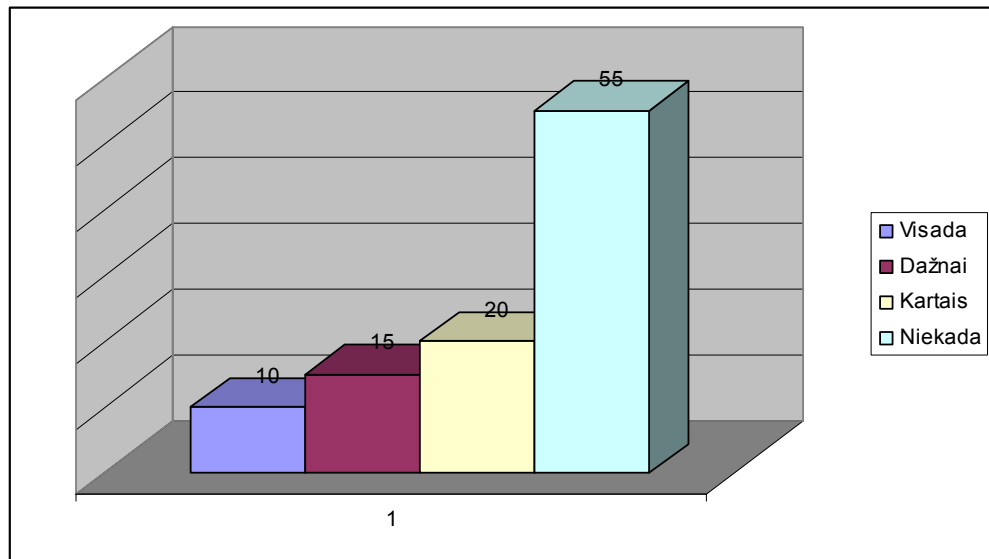
⁸⁴ Reagan T. P. 168.

Atsiradus čigonų tautybės aktyvistų, susiformavus jų pačių visuomeninėms organizacijoms, susikūrė savotiška tarpininkų institucija, palengvinanti bendradarbiavimą su valstybinėmis instancijomis, todėl 1994-1996 m. prasidėjo naujas bendradarbiavimo su čigonais etapas. Šiuo laikotarpiu buvo stengiamasi Lietuvos visuomenę, žiniasklaidą, valstybines teisėtvarkos, socialinės apsaugos ir panašiose srityse dirbančias institucijas tiesiogiai supažindinti su čigonų gyvenimo realijomis, sudaryti čigonams sąlygas operatyviai gauti juos dominančią bei reikalingą informaciją. Periodiškai organizuojant įvairius renginius – pavyzdžiui, išvykas į taborą, jų gyventojų susitikimus su atitinkamų žinybų (Vidaus reikalų, Darbo ir socialinės apsaugos ministerijų, savivaldybių, seniūnijų, žiniasklaidos) atstovais, – buvo siekiama kovoti su vadinama „institucine“ diskriminacija, nuo kurios romai nukenčia itin dažnai.

Remiantis faktais, akivaizdu, kad daugiausiai praktinės naudos čigonų švietimo bei kultūros srityje davė nevyriausybiinių organizacijų veikla. *Šio dešimtmečio pradžioje Atviros Lietuvos fondas (ALF) kartu su Soroso romų fondu, kurio koordinatorė Lietuvoje yra Violeta Toleikienė, ėmėsi organizuoti pirmąją nevalstybinę čigonų mokyklą.* Bendradarbiaujant su Lenkijoje veikiančiomis tarptautinėmis organizacijomis čigonų reikalams, nuo 1994-ųjų romų ir lietuvių kalbomis Lenkijoje leidžiamas žurnalas „Rrom p-o drom“, skirtas Lietuvos čigonams ir jų reikalais besidominčiai visuomenei. 1995 metais ALF bei Švietimo ir mokslo ministerijos tautinių mažumų sektoriaus pastangomis surengta pirmoji Lietuvos čigonų vaikų vasaros stovykla, o nuo 1997 m. rudens Tautybių departamento, sostinės švietimo skyriaus, ALF ir Lietuvos čigonų bendrijos „Romany Jagory“ iniciatyva Vilniaus 58-ojoje vidurinėje mokykloje pradėjo veikti pirmosios čigonų klasės valstybinėje mokykloje, kuriose vaikai mokosi pagal specialiai jiems pritaiktą programą⁸⁵. Populiarinant čigonų muzikinę kūrybą, Vilniaus rajone, Panevėžyje, Kaune ėmė veikti romų vokaliniai choreografiniai ansambliai – ši veikla susilaukė nemažos čigonų visuomenės iniciatyvos ir paramos.

Kalbant apie pačių Vilniaus romų požiūrį į organizacijas bei institucijas, kurios teikia įvairiapusę pagalbą bei paramą čigonams, aiškėja, kad net 55 % apklaustųjų niekada nesinaudojo šių organizacijų paslaugomis. 15% respondentų pasisakė, kad dažnai kreipiasi į panašias organizacijas, o 20% tik kartais kreipiasi. Ir tik 10% (t.y. – 2 apklaustieji iš 20 naudojami bei kreipiasi į tokias organizacijas).

⁸⁵ Toleikis V. Lietuvos čigonų ugdymas // Čigonai Lietuvoje ir Europoje. Vilnius, 1998. P. 89.

1 pav. Respondentų atsakymai į klausimą ar yra kreipęsi į organizacijas, institucijas, skirtas romams (proc.)

4. Vilniaus romų bendruomenės nūdienu

Vilniaus pakraštyje yra vieta, kuri aplinkiniams neretai atrodo tarytum visiškai slaptas, ar veikiau – paslaptingas pasaulis. Aš kalbu apie čigonų taborą Kirtimuose. Jelena Pismennikova (rus. - Елена Письменникова) – laikraščio „Ekspress Nedelia“ (rus. - Экспресс-неделя) – šią vietą įvardijo kaip „<...>vargiai ar ją pavadinsi civilizuota“⁸⁶.

Viso čia gyvena apie 80 šeimų, t.y. – 350 žmonių, 127 jų – nepilnamečiai. Didžioji šeimų dalis – daugiavaikės. Didžioji jų dalis – ties skurdo riba. Tam, kad suprastume – ką tai reiškia – mano cituojamo šioje dalyje straipsnio autorė pataria: įsivaizduokite – žemines su smėliu po kojomis, pusiau sugriuvusias sijas; įsivaizduokite namus, kuriuose apstu žiurkių, su krosnimis – pečiūkais – taip vadinamomis „buržuikomis“, tik pusiau aprengtus vaikus. Visiška antisanitarija.

Ir taip gyvena didžioji dalis čigonų tautybės žmonių, gyvena *labai prastomis* sąlygomis, jų buveinės neretai vadinamos lūšnynų rajonais⁸⁷. *Čigonai, gyvendami izoliacijoje ir izoliuodamiesi patys, tarsi formuoja savitus getus. Problema ta, kad gausios šeimynos netelpa viename paprastame bute, o jų atskyrimas ardo tradicinį kolektyvinį gyvenimo stilių, mažina šeimos ir jos kartų ryšius, tradicinį*

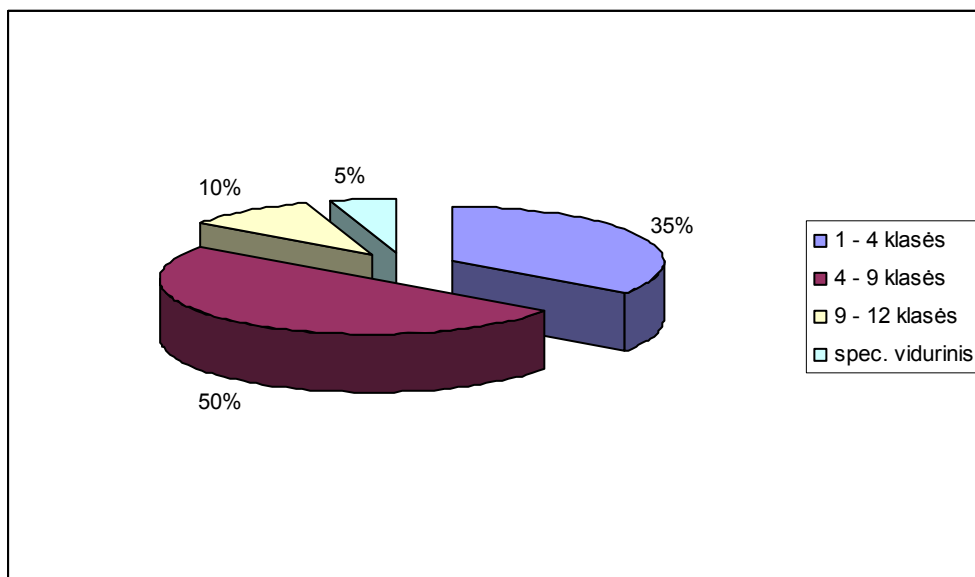
⁸⁶ Письменникова Е. Почему цыгане и в Литве изгой? // <http://runet.lt/news-lt/people/897-pochemu-cygane-i-v-litve-izgoi.html> - žiūrėta 2009 03 29, 05.44 val

⁸⁷ Vaitiekienė E., Vaitiekus S. Čigonai Europoje: nuo visiško neigimo iki mėginimo spręsti jų problemas (istorijos bei teisės patyrimas ir pamokos)// Čigonai Lietuvoje ir Europoje. Sudarytojas Severinas Vaitiekus. Vilnius, 1998. P.11.

*jaunesniųjų pavaldumą vyresniesiems, bendrumo jausmą, tuo tarpu tyrinėtojų Elenos Vaitiekienės bei Severino Vaitiekaus, nuomone, čigonas, kaip individas, egzistuoja ir reiškiasi tik savo grupėje*⁸⁸.

Grįžtant prie čigonų socialinio gyvenimo kasdienybės: šie žmonės neturi pinigų susimokėti už elektros bei kitas komunalines paslaugas. Vienintelis jų pajamų šaltinis – už vaikus gaunamos pašalpos. Bendra taboro išsiskolinimų suma siekia apie 100 tūkstančių litų⁸⁹. Valdžia ieško įvairių galimybių padėti čigonams. Pastaraisiais metais Europos Sąjungos lėšomis tabore buvo įkurtas kultūros centras. Atsirado dušas, pirtis, keletą skalbyklų. Minėtame kultūros centre veikia lietuvių kalbos kursai suaugusiems, parengiamoji moksleivių grupė – iki mokyklinio amžiaus. Čigonų vaikai gali ne tik mokytis, tačiau ir nemokamai maitintis šioje grupėje. Žinoma, atskiros mokyklos čigonų vaikams nėra, vaikai lanko mieste esančią Naujininkų vidurinę mokyklą. Nemaža dalis šių vaikų ilginiui nebelanko mokyklos, nes tiesiog nebeapsikenčia tų užgauliojimų, kuriais švaistosi mokykloje kitų tautybių vaikai.

Pasiremdama atlikto tyrimo duomenimis norėčiau pateikti šiuos gautus duomenis: 50% apklaustųjų pažymėjo, kad yra baigę 4-9 klases, 9 – 12 klasių yra baigę 10 % respondentų, o 35% yra išklausę 1 – 4 klasių kursą. Specialųjį vidurinį išsilavinimą pasisakė turintys 5% čigonų. Tenka apgailestauti, tačiau iš 20 apklaustųjų nė vienas nėra gavęs aukštojo universitetinio mokslo diplomo.

2 pav. Vilniaus romų išsilavinimas (proc.)(Pagal 2009 metų tyrimo duomenis)

⁸⁸ Vaitiekienė E. P.11.

⁸⁹ Письменникова Е. Почему цыгане и в Литве изгой? // <http://runet.lt/news-lt/people/897-pochemu-cygane-i-v-litve-izgoi.html> - žiūrėta 2009 03 29, 05. 52 val.

Filosofijos mokslų daktaras kunigas Kazimieras Ambrasas yra rašęs: „Esminiai, svarbiausieji mūsų poreikiai šiuo metu turėtų būti: puoselėti vienas kitam, ypač Dievui, Bažnyčiai pagarbą, stiprinti meilę, užuojautą, jautrumą, laikytis duoto žodžio, išsipareigojimo, justų atsakomybę, garbę ir savigarbą, tiesą, teisybę ir suteikti paramą reikalingoms bendruomenėms, pagelbėti baimės kupiniems, dažnai savo prieštaravimuose ir silpnybėse susipainiojusiems žmonėms, juos gelbėti iš vidinės painiavos, juos pozityviai veikti, priminti jiems tuos principus, kuriais remiasi, kuriais gyvena ir kurių jau 2000 metų moko žmoniją šiuolaikinė ir kartu istorinė Katalikų Bažnyčia“⁹⁰.

Kunigas K. Ambrasas kalba ir apie tai, jog požiūrį į vertybes reikia keisti nuo savęs. O ypač tai svarbu šiandieniniame mūsų gyvenime, kuriame tiek daug pokyčių, permainų.

Grįžkime prie romų. Dar viena skaudė tema – jų neraštingumas. Kuris – skirtingais duomenimis siekia net iki 100 %⁹¹. Ir natūralu, kad kyla ir čigonų darbingumo/nedarbingumo klausimas. Lietuvių kalbą moka vienetai čigonų ir dažniausiai valdžios bandymai integruoti čigonus veda į nieką⁹². Vieną vertus – čigonai norėtų dirbti, tačiau aukšto atlyginimo niekas jiems nepasiūlys, o už mažą atlygį jie patys nesutinka dirbti.

Čigonai yra viena iš nedaugelio neteritorinių mažumų Europoje, ir, beje, vienintelė tautinė mažuma, kuri niekada nekėlė teritorinių reikalavimų. 1989 m. Lietuvos gyventojų surašymo duomenimis, šalyje gyveno 2 718 čigonų tautybės žmonių. Akivaizdu, kad ši grupė yra išskirtinė bendrame Lietuvos kontekste – tiek dėl jos vertinimo, tiek dėl realios situacijos⁹³.

Vytautas Merkys, kalbėdamas apie tautinę katalikų sudėtį 1798 – 1864 metais (aptardamas Vilniaus Vyskupiją bei jos gyventojus) - pateikia lentelę⁹⁴:

2 lentelė: Vilniaus ir Gardino gubernijų kitataučių vyrų pasiskirstymas tautybėmis (P. Keppeno duomenys)

⁹⁰ Ambrasas K. Požiūris į vertybes // Krikščioniškosios savimonės ugdymas kintančio pasaulio vertybių kontekste. Respublikinės mokslinės – praktinės konferencijos, skirtos tikybos mokytojų rengimo Marijampolės kolegijoje 10 metų sukakčiai paminėti, pranešimai. Marijampolė, 2005. P. 8.

⁹¹ Письменникова Е. Почему цыгане и в Литве изгой? // <http://runet.lt/news-lt/people/897-pochemu-cygane-i-v-litve-izgoi.html> - žiūrėta 2009 03 29, 11.30 val

⁹² Письменникова Е. žiūrėta 2009 03 29, 11. 45 val.

⁹³ Vaitiekienė E., Vaitiekus S. Čigonai Europoje: nuo visiško neigimo iki mėginimo spręsti jų problemas (istorijos bei teisės patyrimas ir pamokos)// Čigonai Lietuvoje ir Europoje. Sudarytojas Severinas Vaitiekus. Vilnius, 1998. P.11.

⁹⁴ Merkys V. Tautiniai santykiai Vilniaus vyskupijoje 1798 – 1918m. Vilnius, 2006. P. 46.

Tautybė	Vilniaus gub.		Gardino gub.	
	skaičius (vyrų)	%	skaičius (vyrų)	%
Iš viso gyventojų	377 557	100,00	405 495	100,00
Iš jų				
lietuvių	138230	36,61	2338	0,58
lenkų	...	...	82 689	20,39
žydų	69 397	18,38	99 592	24,56
vokiečių	765	0,20	5355	1,32
karaimų	424	0,11	-	-
totorių	1874	0,50	849	0,12
čigonų	107	0,03	83	0,02

Čigonų gimstamumo ir mirtingumo rodikliai dažniausiai yra aukštesni, negu bendrai jų gyvenamai šaliai būdingi rodikliai. Gana didelę mirtingumo dalį sudaro vaikai ir jaunimas: viena vertus, tai susiję su gausiomis čigonų šeimomis, antra – su tuo, jog čigonai šeimas sukuria labai jauni – tarp 14 ir 20 metų amžiaus (šiuo klausimu dar kalbėsime aptardami 2009 vasario – balandžio mėnesiais apklaustųjų romų katalikų Lietuvoje liaudiškąjį pamaldumą – aut. past.). Tai sukelia daugelį sudėtingų socialinių problemų, kurias turi spręsti tiek valstybė, tiek patys čigonai.

Apibendrinant reikia prisiminti ir Valdemaro Kalinino žodžius: „Unikalia vieta Lietuvos čigonų geografijoje, o ir visų Baltijos šalių plane, laikytina Kirtimų gyvenvietė Vilniaus priemiestyje. Labai dažnai ši vieta vadinama „Taboru“. <...> Anot senųjų gyventojų, pirmieji namukai, sukalti iš lentgalių, čia buvo pastatyti dar 1947 metais. Pagrindinę šios vietovės dalį sudaro lenkų, baltarusių (gudų – aut. past.) rusų ir iš dalies – lietuvių čigonai. Čia netgi išsivystė savotiškas lenko – gudo – lietuviškasis čigonų dialektas“⁹⁵. Šis mokslininkas labai savitai išnagrinėjo baltiškųjų, taip juos įvardinkime, čigonų istoriją. Kalbant apie Lietuvos čigonus – autorius pateikia išsamesnę įvykių bei faktų grandį tik nuo XX amžiaus 2 bei 3 dešimtmečių. O apie Lietuvos čigonų senąją istoriją lakoniškai tekonstatuoja faktą – kad

⁹⁵ Калинин В. Загадка балтийских цыган. Очерки истории, культуры и социального развития балтийских цыган. Москва, 2006. – С. 118 – 119.

atvyko jie iš Lenkijos ir pirmą kartą yra paminėti 1501 metais⁹⁶. (Apie tai jau kalbėjome pirmoje darbo dalyje – aut. past.).

⁹⁶ Калинин В. С. 110.

II. Čigonų gyvenimo būdas, papročiai, tradicijos

Visi čigonai turi daug ką bendro, tačiau jau nebebuvo jokios vienalytės čigonų tautos ar kolektyvinės kultūros, atskyras čigonų grupes buvo paveikusios pasirinktų šalių gyvenimo sąlygos jų maistą daugiausia sudarė mėsa, makaronai. Duonos jie prasimanydavo elgetaudami ir buvo smarkiai linkę į svaigalus ir tabaką. Drabužius turėjo tik vienerius. Moterys nei audė, nei siuvo bet drabužių išsikaulydavo ar nugvelbdavo, ir itin mėgo dabintis papuošalais. Čigonų kalviai dirbdavo sėdėdami, sukryžiaavę kojas ant žemės, o moterys tuo metu mindavo dumplės; jie buvo greiti ir vikrūs, bet nepastovūs, ir nuolat lankomi šeimos narių, kurie išnešiodavo jų smulkius dirbinius parduoti. Čigonai arklių pirkliai buvo įgudę jojikai, žinoję, kaip iškišti pirkėjui paliepusį kuiną lyg sveiką. Jie taip pat pasižymėjo kaip linksmintojai - meškų vedžiotojai, gyvačių kerėtojai ir šiaip gyvūnų dresuotojai akrobatai ir žonglieriai⁹⁷.

Muzikantai buvo pratę prisitaikyti prie žiūrovų skonio. Kai kuriuose regionuose jie papildomai vertėsi lupdami paskerstų gyvulių odą ir gamindami rėčius bei medinius įnagius. Jie menkai jaudinosi dėl savo garbės ar gėdos, bet išdidumo turėjo daugiau nei reikia; perimdavo vietos religiją, nors ją ir netikėjo. Jų tradicinis gyvenimo būdas ir nuolatinio užsiėmimo neturėjimas prieštarauja kiekvienos organizuotos visuomenės dėsniams. Kaltas buvo jų auklėjimas, nors tėvai beprotiškai mylėjo vaikus, bet nesirūpino jų švietimu, todėl užaugę jie netūrėjo galimybių pasikeisti.

Čigonų kultūrą gerokai įtakoja kitos tautos, todėl atskyrų diasporų kultūra labai skiriasi. Be to, jie pasižymi stipriu bendruomeniniu jausmu ir yra prisirišę prie tradicijų. Kurdamiesi čigonai daugelyje miestų subūrė kolonijas. Granadoje daug čigonų susitelkė išraustuose Šventojo Kalno urvuose, kur žemės gelmėse uoliai darbavosi kūju prie žaizdro; vėliau jie tapo turistų lankomu atrakcionu, o kai kuriuose urvuose su visais patogumais gyveno pasiturintys flamenko dainininkai ir šokėjai. Vengrijoje sėsleji čigonai įsikurdavo vieno ar dviejų kambarių patalpose, bet kai kurie gyveno palapinėse, o pusė pusiau sėsliųjų čigonų glaudėsi laikinose žieminėse pašiūrėse ar išraustuose urvuose. Vis dėlto palapinės buvo jų pagrindinė buveinė, kurią gabendavosi arklių traukiamais furgonais ir vežimais. Nebuvo minimi jokie nameliai ant ratų. XIX a. pradžioje Balkanų šalyse pastebėti pirmieji primitivūs dengti vežimai. Prašmatniausi furgonai atsirado Anglijoje, čigonų furgonai, visuomet nepanašūs, nors pagaminti pagal standartinį maketą. Daugelis čigonų pasitarnavo apvažiuodami beveik neprieinamas kaimo vietas: jie

⁹⁷ Fraser A. Čigonai. Vilnius, 1995. P.78.

papildydavo ūkinį ir socialinį kaimo gyvenimą siūlydami prekes ir paslaugas gyventojams, kurie gyvendami toli nuo parduotuvių ir miestų, netūrėjo kitokių galimybių jomis apsirūpinti.

Jie pasirodydavo kaip paskalų ir naujienų nešiotojai, pigių prekių pardavėjai, namų apyvokos reikmenų taisytojai, sezoniniai darbininkai ar grodavo kaip klajojantys muzikantai, pagyvindami kaimo šventes savo muzika ir šokiais. Metropolijoje čigonai užsidirbdavo gyvenimui įvairiausiais būdais. Prekių išnešiojimas ir pardavimas buvo jų pagrindiniai užsiėmimai. Prireikus vyrai galėjo užsiimti įvairiais darbais: pinti pintines, kalti kėdes, galasti peilius, taisyti sietus ir skėčius, alavuoti indus, mainyti arklius, gaminti baltinių spaustukus ir mėsinių iešmus. Moterys atlikdavo savo vaidmenį, siūlydamos pirkti ir dažnai burdavo ateitį ar net gydydavo 19a. pabaigoje darbinė veikla kito. Išnešiojamų prekių gamyba pamažu sunyko ir čigonai ėmėsi nešioti iš didmenininkų pirktus fabrikatus⁹⁸.

Vagystės taip pat buvo dažnas reiškinys. Nors nusikalsdavo čigonai daugiausia nugvelbdami tik maisto ar drabužių. Tačiau, uždarbio klausimas daugiausia buvo jų pačių vidinis reikalas, čigonai buvo laikomi valstybe valstybėje, o jiems susikivirčijus tarpusavyje, valdžios organai nesistengdavo surasti ar nubausti kaltuosius. 1868m. į Angliją atsikėlė nauja čigonų grupė, ir čigonai senbuviai, taip juos pavadinkime, į atvykėlius žiūrėjo nepalankiai⁹⁹.

Romų moterys, su įpintomis į kasą auksinėmis monetomis ir pečius bei krūtines puošiančiomis aukso detalėmis atrodė išpūdingai, jų puošnūs apdarai buvo visai nepanašūs į Anglijoje gyvenančių čigonų apdarus, o vyrai sukištomis į aulinius batus pustomis kelnėmis, ryškiaspalviais marškiniais, didžiulėmis sidabrinėmis sagomis nubarstytomis liemenėmis ir švarkais tiesiog žvilgėjo^{100, 101}.

Pasak Vytauto Toleikio, anksčiau čigonės dėvėdavo ryškiaspalvius drabužius, sijonai būdavo ilgi, gelėti, platūs. Čigonės dėvėdavo keletą sijonų, nes tai rodydavo jų materialinę padėtį romų bendruomenėje. Autorius taip pat pabrėžia, kad tiek moterys, tiek mergaitės mėgo gausiai puoštis auksiniais papuošalais. Ausyse kabodavo gražūs, didžiuliai auskarai, jų kaklus puošdavo grandinėls su aukso monetomis, o rankos būdavo nukarstytos žiedais, visus šiuos papuošalus perduodavo iš kartos į kartą¹⁰². (Pirmoje darbo dalyje aš pristatinėjau tyrinėtojo N. Bessonovo pateiktą čigonų išvaizdos aprašymą – apibūdinantį XVI – XVIII amžiaus čigonus- aut. past.).

⁹⁸ Fraser A. Čigonai. Vilnius, 1995. P.217.

⁹⁹ Vesey - Fitzgerald B. Gypsies in Britain. Lnd., 1944. P. 17-19.

¹⁰⁰ Fraser A. Čigonai. Vilnius, 1995. P.225.

¹⁰¹ Vesey - Fitzgerald B. Gypsies in Britain. Lnd., 1944. P. 17-19.

¹⁰² Toleikis V. Lietuvos čigonai: tarp praeities ir ateities. Vilnius, 2001. P. 43.

Pagrindinės romanų grupės, skirstant pagal užsiėmimus buvo kalderašai (varkaliai), lovarai (arklių pirkliai), čurarai (sietų dirbėjai), ursariai (meškų vedžiotojai). Šios gentys skiriasi tarpe, papročiais ir išvaizda, bet pripažįsta viena kitos teisę vadintis romais ir gali tuoktis tarpusavyje. Čigonai turi svarbią ritualinę reikšmę, bent vienam iš jų mirus privalo dalyvauti visi giminaičiai netik laidotuvsė, bet ir šermenysė. Giminytė, kurią dažnai sustiprina vedybinės sąjungos, yra galinga jėga remti vienas kitą ir bendradarbiauti. Romai, vis labiau skatina giminaičių santuoką (nors pirmos eilės pusbroliai ir pusseserės laikomi per daug artimi, kad galėtų tuoktis), teikdami pirmenybę sutuoktiniui iš tos pačios arba, jei nepavyksta, iš motinos ar senelės giminės. Santuoka gali būti naujas būdas sukurti abipusius įsipareigojimus su kompanija, kurioje šeima dar neturi giminytės ryšių. Apvedinti sūnų svarbi tėvo pareiga, ją jis atlieka kartu su nužiūrėtos nuotakos tėvu ir kitais giminės vyrais. Derybos dėl sužadėtuvių gali užsitęsti ilgai, nes tai visuotinis reikalas, kuriame dalyvauja kiti romai. Pati pora nedalyvauja, bet praktiškai ji gali daryti įtaką tėvų pasirinkimui ir turi teisę nesutikti tuoktis. Po vedybų sutuoktiniai gyvena pas vyro tėvus, tuomet marčiai tenka nelengvas vaidmuo: ji turi rūpintis uošviais, atlikti namų ruošos darbus ir gimdyti palikuonis¹⁰³.

S.Vaitiekus pritaria A.Fraser teiginiui, kad jaunamartė pirmaisiais metais turi tvarkyti namus, dengti stalą, aptarnauti šeimos narius ir svečius, bet dar autorius pabrėžia, kad jaunamartei neleidžiama sėstis kartu su visais prie bendro stalo¹⁰⁴.

Paprastai merginos tėvo prašoma išpirkos suma, ji būna gana didelė. Išimtiniais atvejais, kuomet vyras apsigyvena su žmonos giminėmis (kai jo tėvai nepritaria vedyboms ar jis yra našlaitis), iš jo nereikalaujama išpirkos. Įvykus skyryboms išpirką reikia grąžinti. Papročio reikalauti išpirkos laikosi ne visi čigonai¹⁰⁵.

Vytautas Toleikis pabrėžia, kad pati svarbiausia akimirka mergaitės gyvenime – vestuvės. Ji ruošiasi tam nuo mažens, mergaitė žino, kad per vestuves išaiškės jos dorovingumas, t.y. ar ji tebėra skaisti. Pagal čigonų paprotinę teisę mergaitė tampa moterimi pirmųjų povestuvinių santykių metu. Nekaltybės išsaugojimas iki vestuvių nepaprastai svarbūs reiškinys, lemiantis moters ateitį, santykius su vyru ir jo tėvais¹⁰⁶.

¹⁰³ Čigonai Lietuvoje ir Europoje. Sudarytojas Severinas Vaitiekus. Vilnius, 1998. P. 77.

¹⁰⁴ Čigonai Lietuvoje ir Europoje. P.77.

¹⁰⁵ Fraser A. Čigonai. Vilnius, 1995. P.336.

¹⁰⁶ Toleikis V. Lietuvos čigonai: tarp praeities ir ateities. Vilnius, 2001. P. 45.

Severinas Vaitiekus teigia, kad, kad ištekęs moteris turi gerbti savo vyrą, sutikti su visais jo sprendimais ir norais ir niekada neprieštarauti. Moteris be vyro leidimo negali vykti pas savo giminaičius ar kitur¹⁰⁷.

Yra žinomi dar dvi čigonams būdingos tradicijos. Viena iš jų laidotuvių apeigas persmelkianti persekiojančios ar besivaidenančios atsiskyrusios mirusiojo vėlės baimė.

Vienas papročių, kurio laikėsi ir laikosi ne visi čigonai, buvo velionio nuosavybės sunaikinimas. Buvo įprasta po laidotuvių sudeginti numirėlio furgoną kartu su jo turtu ir sudaužyti visus jo indus¹⁰⁸.

Vytautas Toleikis rašo, kad yra įprasta, jog čigonų laidotuvės vyksta tris dienas. Mirusysis visada šarvojamas namuose. Vienoje patalpoje šarvojamas velionis, kitoje – paruošiamas stalas svečiams. Stalas turi būti nukrautas mėgstamiausiais mirusiojo patiekalais ir visas tris dienas žmonės jais vaišinasi. Manoma, kad tuomet velionio siela ramiai ilsisi¹⁰⁹.

Dar labiau paplitusi baimė susitepti ir iš jos kylantis tabu. Tabu sistema sąlygoja visus vyrų ir moterų bei čigonų ir gadžė santykius¹¹⁰. Čigono pripažinimas nešvariu yra didžiausia gėda, kokią jis gali patirti kartu su savo šeimyna. Jam tai – socialinė mirtis. Tabu taikomas asmenims, daiktams, kūno dalims, maistui ir pokalbio temoms, bet didžiausias rūpestis susijęs su moters nešvarumu ir galima grėsmė jos ritualiniam tyrumui. Moterims reikalaujama laikytis griežtų apsiplovimo taisyklių, pavyzdžiui, apatinei kūno daliai naudojamas atskyras dubuo, rankšluostis ir muilas. Indą kuriame skalbiama drabužiai, draudžiama naudoti veido rankšluosčiams, staltiesėms, virtuvės rakandams ir indams plauti, o moters drabužius būtina skalbti atskyrui nuo kitų. Ji yra nešvaresnė, todėl jai privalu laikytis griežtesnių apribojimo ir izoliavimo taisyklių per aktyviausius lytinius ciklus – lytinį subrendimą, mėnesines, nėštumą ir iškart po gimdymo. Tuomet reikia atidžiai sekti ką ji liečia, ji negali gaminti valgio¹¹¹.

Ištekęs čigonų moteris negali pasirodyti tarp čigonų apsinuoginusi, t.y. apnuogintais pečiais ar pernelyg gilia suknelės iškirpte.

Pažymėtina ir tai, kad čigonėms moterims uždrausti tiek ikivedybiniai, tiek povedybiniai seksualiniai santykiai su kitais vyrais, o vyrams pripažįstama ir ikivedybinė, ir povedybinė seksualinė laisvė. Taip pat pastebėtina, kad iš vyro nėra reikalaujama būti ištikimam savo žmonai. Jis gali turėti

¹⁰⁷ Čigonai Lietuvoje ir Europoje. Sudarytojas Severinas Vaitiekus. Vilnius, 1998. P. 77.

¹⁰⁸ Fraser A. Čigonai. Vilnius: Tyto alba. 1995. P. 236.

¹⁰⁹ Toleikis V. Lietuvos čigonai: tarp praeities ir ateities. Vilnius. 2001. P. 46.

¹¹⁰ Gadžė – čigono santykis su kitataučiais (aut. past.)

¹¹¹ Fraser A. Čigonai. Vilnius, 1995. P. 238.

seksualinių santykių su kitomis moterimis, bet tik kitos tautybės. Ir jei vyras parsiveda tą moterį į namus, žmona neturi teisės prieštarauti¹¹². Viešos šventės metu abi lytis laikosi atskirai. Nors moterys neturi prestižo ir iš jos tikimasi kuklumo ir nuolankumo vyrams, kodeksas numato, kad savo atsargoje ji turi vieną veiksmingą ginklą: gali viešai sutepti vyrą jos apatinę kūno dalį liečiančiu drabužiu, kad ir sijonu, ir tokia sutepimo grėsmė baidi¹¹³.

Kalbant apie čigonų tradicijas, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kaip jie bendrauja su vyresniaisiais. Romai rodo didžiulę pagarbą vyresniesiems, skiria jiems ypatingą dėmesį, juos gerbia ir myli. Turėdami ilgaamžę gyvenimo patirtį, senoliai padeda spręsti šeimos kivirčus ar kilusius nesutarimus bendruomenėje. Jų sprendimais pasikliauja, kad ir kokie jie būtų¹¹⁴. Mano kalbinti romai teigė, kad jų požiūrį į vyriausius šeimos narius bei senolius formavo tradicijos: „<...> tą lėmė elgesys šeimoje nuo mažens“, „jie yra mums autoritetas“¹¹⁵. (Kalba netaisyta, palikta kaip originale. – aut. past.).

¹¹² Čigonai Lietuvoje ir Europoje. Sudarytojas Severinas Vaitiekus. Vilnius, 1998. P.80.

¹¹³ Čigonai Lietuvoje ir Europoje. Sudarytojas Severinas Vaitiekus. Vilnius, 1998. P.235.

¹¹⁴ Toleikis V. Lietuvos čigonai: tarp praeities ir ateities. Vilnius, 2001. P. 44.

¹¹⁵ Remiantis 2009 metų tyrimo „Čigonų pamaldumo ir tikėjimo santykis“ duomenimis.

III. Vilniaus romų bendruomenės pamaldumo praktikos: tradicija ir sąvastis

Prieš pradėdama analizuoti Vilniaus romų bendruomenės pamaldumo praktikas, laikiau naudingu išsiaiškinti – koks yra skirtumas – ir ar jis tikrai yra tarp pamaldumo bei tikėjimo? Ar egzistuoja takoskyra tarp pamaldumo bei liturgijos nagrinėsiu kitoje šio darbo dalyje.

Visos, taip pat ir krikščionių Dievo apreikštoji religija žadina žmogaus vaizduotę. Kaip mes galėtume Dievą sutikti, kaip galėtume jam daryti įtaką, kaip galėtume Jį tinkamai pašlovinti? Kas galėtų Jam patikti? Atsakydamas į šiuos klausimus, žmogus dažniausiai pasirenka tai, kas jam pačiam padeda kitą sutikti, jį pagerbti, daryti įtaką ar jam patikti. Taip dievų ar Dievo garbinimui imta apie altorius pinti gėlių vainikus, skirti šokius, o siekiant daryti įtaką – aukojamos aukos, pažadamos ilgos ir varginančios šventos kelionės, puošiamos šventųjų, kaip ypatingų pagalbininkų bei užtarėjų pas Dievą, statulos. Bažnyčia neneigia ir niekada neturėtų neigti liaudiško pamaldumo, nes už jo visada stovi paprastas maldingas žmogus¹¹⁶.

Tai, jog pamaldumas ir tikėjimas nėra visiškai tas pat, galime matyti tuomet, jei tikėjimą suprantame ne kaip bet kokią tikėjimą ar jausmą, o krikščionišką tikėjimą. Krikščioniškas tikėjimas reiškia tikėti į Jėzų Kristų, kuris apsireiškė kaip Dievo Sūnus, tapęs žmogumi, kuris mums atsiuntė savo ir Tėvo Šventąją Dvasią. Mes tikime į šį Jėzų, nes Jis kaip Dievo Sūnus sako tiesą ir pats yra Tiesa. Mes tikime į šį Jėzų, nes kaip Dievo Sūnus, Jis yra mūsų Gelbėtojas. *Būti tikinčiam ir krikščionimi reiškia ieškoti visą savo gyvenimą nulemiančio santykio su šiuo save žmonėms neužtarnautai apreikšiančiu Jėzumi ir Trejybėje vienu Dievu*¹¹⁷.

Pamaldžių žmonių esama ne tik krikščionybėje, bet ir kitose religijose. Pamaldumas natūraliai priklauso žmogui, kaip ir pagarba, meilė bei kita. Tai reiškia, kad žmonės yra pamaldūs, nepriklausomai nuo tikėjimo turinio, nes jie yra žmonės. Pamaldumas glūdi ne šalia žmogaus, o jo prigimtyje, o tikėjimo pagrindas yra šalia žmogaus. *Pamaldumas glūdi ne šalia žmogaus, o jo prigimtyje, o tikėjimo pagrindas yra šalia žmogaus*¹¹⁸.

¹¹⁶ Tikėjimas ir liaudiškas pamaldumas // <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/70185> - žiūrėta 2009 03 28, 16. 23 val.

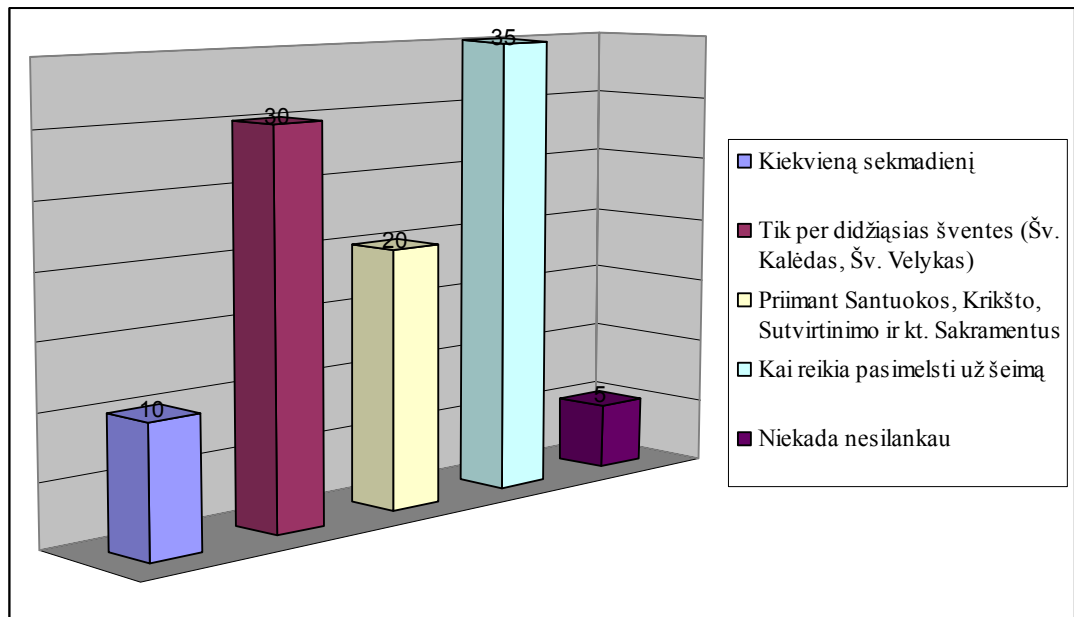
¹¹⁷ Tikėjimas ir liaudiškas pamaldumas // <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/70185> - žiūrėta 2009 03 30, 17, 53 val.

¹¹⁸ Tikėjimas ir liaudiškas pamaldumas // <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/70185> - žiūrėta 2009 03 28, 16. 23 val.

Pamaldumo būdai skirtingose religijose yra skirtingi. Šie skirtumai ypač pastebimi tarp monoteistinių ir politeistinių religijų. Įtampos kyla tada, kai tikėjimas ir pamaldumas nesutampa arba kai pamaldumas pritemdo tikėjimą. Kad išryškintume galimas įtampas tarp apreiškimo Kristuje ir liaudiško pamaldumo, pažvelkime į dviejų žmonių susitikimą. Jų susitikimas yra modelis pavaizduoti susitikimui tarp save apreiškiančio ir save atskleidžiančio Dievo ir jam pamaldumu atsiliepiančio žmogaus. Dviejų žmonių susitikimas gali nepavykti; vienas partneris, matydamas artinantis kitą, gali ištarti netinkamą žodį, gali parodyti nepalankumą arba taip pasielgti, kaip besiantinančiam visiškai nepatinka, nepridera, jį visiškai žemina.

Pamaldumas, kaip minėta, yra natūralus žmogaus būdas sutikti „ką nors“ arba „kurį nors“, ką jis laiko didesniu už save. Todėl žmogus tą būtybę, kurią vertina aukščiau už save, ar tai būtų protėviai, ar genties dvasia, nori ir sutikti su didesne pagarba negu kitus savo luomo žmones. Susitikimas su krikščioniškuoju Dangaus ir Žemės Kūrėju turi atitikti šį Dievo iškilumą. Protėviams galbūt bus aukojama višta, krikščionių Dievui, kaip Dangaus ir Žemės Kūrėjui, kuriam to visiškai nereikia ir toks veiksmas būtų įžeidimas, nebus aukojama višta, o bus atnašaujama prašymo, dėkojimo ir šlovinimo atnaša. Svarbu konstatuoti, kad: pirma: ne visoms religijoms tinka toks pats pamaldumas, nes yra skirtingas Dievo įvaizdis. Antra: krikščioniškas tikėjimas gali pamaldumo formas kritikuoti kaip netinkamas, nes jos prieštarauja jos Dievo įvaizdžiui ir iš to kylančiam Žmogaus įvaizdžiui. Autentiškas krikščioniškas pamaldumas krypsta į dėkingą Dievo šlovinimą. Šis pamaldumas turi tam tikra prasme pritikti Dievui.

Kalbant apie Vilniaus romų katalikų liaudiškąjį pamaldumą svarbus yra pačių romų požiūris į tai, ar jie praktikuoja liaudiškojo pamaldumo formas. Tyrimas parodė, kad didžioji dalis Vilniaus romų tiesiog pasikliauja savo tradicijomis bei papročiais. Jeigu tėvai, senoliai, kiti giminės nariai eina į Bažnyčią, tai likusieji tarsi jiems antrina. Jeigu kažkuris šeimos narys eina Kryžiaus Keliais, tai ir dar kelios šeimos eina su juo. Tai toks vieningumo jausmas, kuris labai gajus čigonų gretose. Čigonų tikėjimas Lietuvoje yra sąlygotas lietuvių tautos tikėjimo. Nagrinėjant klausimą apie tai, kiek čigonų tikėjimas gilus, galima paanalizuoti štai tokius duomenis:

3 pav. Vilniaus romų lankymosi bažnyčioje dažnumas (%)

Kaip matome iš aukščiau pateikto paveikslo didžioji dalis apklaustųjų (35%) teigia, kad bažnyčioje lankosi tuomet, kai reikia pasimelsti už šeimą, paprašyti Dievo malonės. 30% Vilniaus romų pažymi, kad lankosi bažnyčioje tik per didžiąsias šventes, 20 % kalba apie tai, jog į bažnyčią jie vyksta tuomet, kai yra priimami Sakramentai (Santuokos, Sutvirtinimo ir kt.).

Respondentų gretose buvo tokių asmenų, kurie paminėjo tokio lankomumo/ nelankomumo priežastis: maldą Dievui jie sukalbą namuose, priešais Švč. paveikslą, daugiau „naudos“ (respondentas turėjo minty – prasmės – aut. past.) jie išvelgia giminės, šeimos narių kapų lankyme ir maldelės sukalbėjime kapinėse (kapinėse dar palieka velioniui 50 g degtinės), apklaustieji kalba ir apie tai, kad „<...>sekmadienį su šeima geriau kartu nuvykti į svečius pas kitus giminės narius“¹¹⁹.

Apibendrinant galima pasakyti, kad romų katalikų liaudiškasis pamaldumas yra glaudžiai persipinęs su jų įtikėjimais, prietarais, tradicijomis ir papročiais. Pamaldumas ir tikėjimas romams atrodo tapatūs reiškiniai.

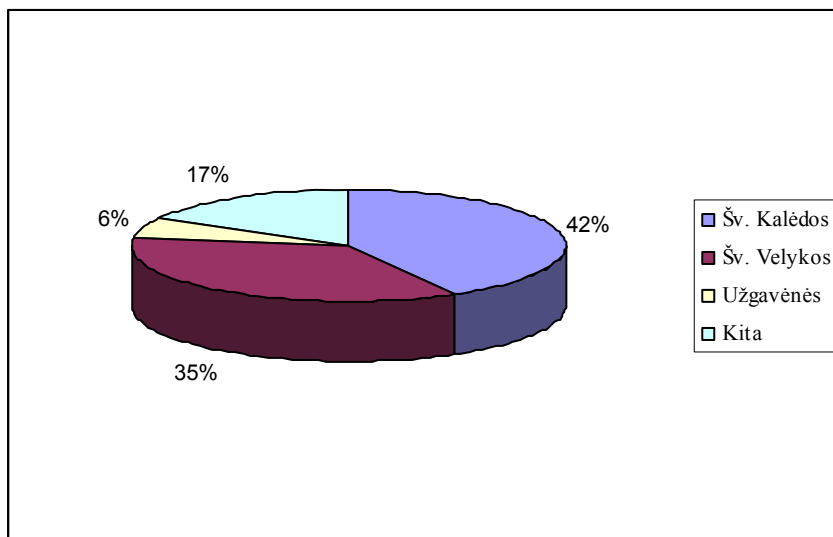
1. Tradicinės liaudies pamaldumo praktikos

1.1. Namų Kalėdinės prakartėlės pamaldumas

¹¹⁹ Remiantis 2009 metų tyrimo duomenimis.

Laukdami Šv. Kalėdų romai visa šeima ruošia Kalėdinę namų prakartėlę. Kūčių vakarą jie apsilanko Bažnyčioje, namuose visi kartu meldžiasi. Po Bažnyčios šeimos (giminės) nariai renkasi pas vyriausiąjį namuose. Ruošiamas šventinis stalas. Būtina – balta staltiesė, šienas po ją. Respondentai teigia, kad tai lyg „<...> priminimas apie ėdžias su šienu, kur gulėjo Jėzus Kristus“¹²⁰ Vyriausias šeimos, giminės narys pasako malda, padėką Dievui. Ant stalo tikima, kad turi būti – 12 patiekalų (kaip ir 12 Kristaus apaštalų, - aut. past.). Jauniausieji šeimos nariai, vaikai, eina ieškoti prie prakartėlės kartais paliekamų dovanėlių.

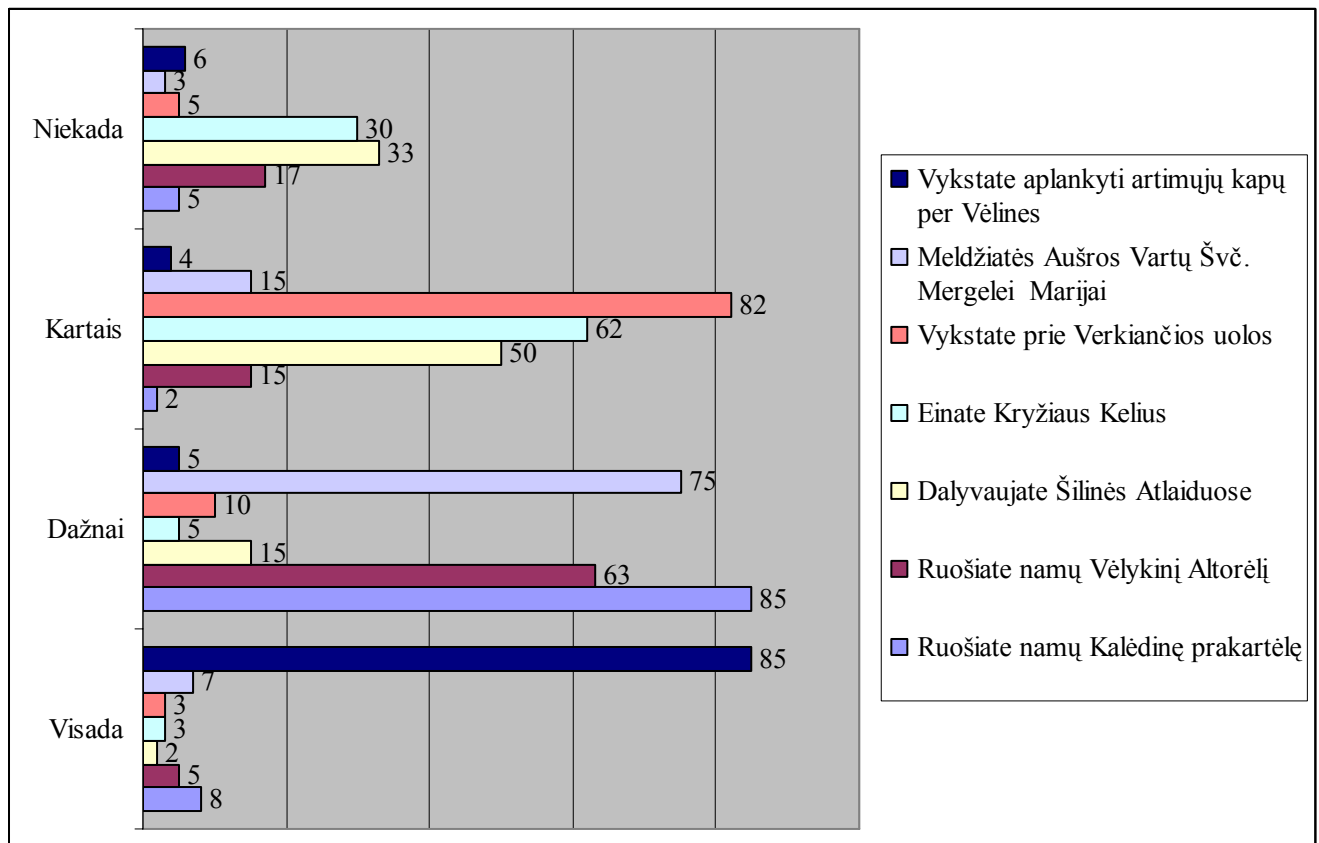
Atlikto tyrimo metu respondentai pabrėžė, kad Šv. Kalėdos (42% apklaustųjų) bei Šv. Velykos yra vienos laukiamiausių švenčių čigonų šeimai.

4 pav. Svarbiausios šventės čigonų bendruomenės nariams (proc.)(Vilniaus romų apklausos duomenys. 2009m.vasario – balandžio mėn.)

Kalbėdami apie Liaudiškojo pamaldumo pasireiškimą tarp čigonų bendruomenės narių, respondentai minėjo, kad reikšmingiausia jiems yra ruošti Kalėdinę namų prakartėlę bei Velykinį altorėlį (šį atsakymą rinkosi 85 % apklaustųjų). Kaip matome iš 5 paveikslo romų sąmonę veikia įvairūs įtikėjimai. Prie Verkiančios Uolos dažnai nuvyksta net 82 % respondentų.

¹²⁰ Kalba netaisyta (pateikta kaip ir sakė respondentas) – aut. past.

5 pav. Romų liaudiškojo pamaldumo apraiškos(%)

Paklausti kodėl būtent Kūčių vakarienei bei Kalėdoms skiria tiek dėmesio savo namuose – respondentai pagrindine priežastimi įvardija , jog jiems svarbu kartu susiburti, švęsti, padainuoti, pašokti (Šv. Kalėdų metu – aut. past.). Taipogi romai pabrėžia, kad namų Kalėdinės prakartėlės ruošimas įtraukia neretai ir visus šeimos narius. Kai kurios šeimos nariai įvardija, jog jų šeimos turi savo namuose tokią vietą, kurioje pasimeldžia sunkiais šeimai laikais, tam tikrų negandų metu.

Viso pasaulio krikščioniškose šalyse populiarios Kalėdų prakartėlės turi savo istoriją. Ankstyvieji III a. krikščionys pradėjo per Kalėdas inscenizuoti tvartelį Betliejaus oloje: Kristaus laikais visoje Palestinoje gyvulus laikė grotose.

Taip prasidėjo prakartėlių tradicija. Visose kalbose šis žodis reiškia ėdžias (liet. – prakartas). Ilgus amžius ši tradicija buvo kartojama tik Betliejuje. Viduramžiais ji paplito Europoje Šv. Pranciškaus Asyžiečio (1182–1226) dėka: jis gavo popiežiaus leidimą atkurti gyvą Jėzaus gimimo sceną. Tokie „gyvieji paveikslėliai“ per Kalėdas tapo populiariūs visose bažnyčiose. Jų personažai atėjo iš Šv. Rašto: Kūdikelis Jėzus ėdžiose su šieniu, Marija, Juozapas, trys Karaliai, angelai, piemenėliai ir gyvulėliai. Svarbiausi iš jų buvo asilas ir jautis, nes jie pūtė savo šiltą kvapą į Šv. Kūdikelį, neleisdami jam sušalti.

Ilgainiui prakartėlėse vaizduojamų gyvulėlių skaičius ir patys gyvulėliai keitėsi (priklausomai nu to, kokie naminiai gyvuliai būdavo auginami tose šalyse).

XVII a. gyvas, teatralizuotas inscenizacijas ėmė keisti iš įvairių medžiagų pagamintos figūrėlės. Iš Italijos, pietų Prancūzijos tokios prakartėlės su šventųjų ir gyvulėlių figūrėlėmis pasklido po visas šalis, ne tik bažnyčiose, bet ir namuose. Visur jos tapo atskira liaudies meno šaka, turinčia savitus bruožus. Jos buvo gaminamos iš įvairiausių medžiagų. Iš pradžių jas liedavo iš vaško, vėliau – iš gipso, droždavo iš medžio.

Nuo XX a. pr. prakartėlė tapo neatsiejamas Šv. Kalėdų atributas kiekvienoje šeimoje. Prasidėjo masinė jų gamyba ir kolekcionavimas. Taigi tapytojas Pranas Domšaitis, sukaupęs prakartėlių kolekciją, nebuvo išimtis¹²¹.

XX a. II p. Vakarų Europoje prakartėlių gamyba tapo populiari. Kaip ir kalėdinės eglutės, taip ir prakartėlės yra atrakcija vaikams, vienas iš kalėdinio interjero dekoravimo būdų. Tai puiki galimybė realizuoti kolektyvinę kūrybą – įtraukti į ją visus šeimos narius, klasės ar darželio grupės vaikus.

Mindaugas Buika pabrėžia, kad, prakartėlės nepaprastas populiarumo išaugimas Italijoje, visoje Europoje ir kituose pasaulio žemynuose, jo tapimas svarbia Šv. Kalėdų celebravimo ir sakralinio meno dalimi patvirtino Šv. Pranciškaus intenciją: svarbių Kristaus gyvenimo įvykių atkūrimas stiprina Išganytojo asmeninį įvaizdį žmogaus sąmonėje ir kartu ugdo jo tikėjimą. Betliejaus Kūdikėlio gimimo scenos pateikimu įvairiose tautinėse kultūrose stengiamasi ne tiek tiksliai atkurti to laikotarpio Palestinei būdingą aplinką, kiek išryškinti vietines tradicijas ir landšaftą. Tuo pačiu tarsi parodome, kad Dievo Žodžio Įsikūnijimas yra skirtas visam pasauliui, visų kultūrų tautoms ir žmonėms. Kitais žodžiais tariant, Kalėdų prakartėlė savotiškai tarsi perkelia Betliejų į mūsų namus, o mūsų namus perkelia į Kristaus gimimo vietą ir laiką¹²².

Šv. Pranciškus Asyžietis galbūt tiesiogiai nebuvo pasakęs, kad jo prakartėlės idėja buvo pabrėžti Kalėdų šventimo kristocentriškumą, tačiau būtent tai jam pavyko užtikrinti Išganytojo gimimo scenos pavaizdavime, kai Kūdikėlis Jėzus tapo visų broliu¹²³.

Prie to pačio reikia paminėti, kad turime tris tradicines lietuviškas šventes, kasmet suburiančias šeimą ir giminę, – tai Velykos, Kūčios ir Vėlinės. Šias šventes jungia tai, kad praeityje jos buvo susijusios su vėlių kultu, ir tas ypatingas ryšys su mirusiųjų pasauliu veikiausiai ir buvo jų išlikimo priežastis. Šis tekstas skirtas paaiškinti kai kuriuos Kūčių vakaro aspektus, iškylančius iš bendro

¹²¹ Prano Domšaičio galerija // http://www.ldm.lt/PDG/Prakarteliu_konkursas.htm#Apie_prakartele – žiūrėta 2009 04 06, 13. 43 val.

¹²² Buika M. Kalėdinės prakartėlės tradicijos reikšmė // http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2004/12/24/krsiand_01.html – žiūrėta 2009 04 06, 13.53 val.

¹²³ Buika M. Žiūrėta 2009 04 06, 13. 54 val.

mirusiesiems skirtų švenčių konteksto, ir parodyti akivaizdų ryšį tarp Kūčių vakarienės ir Vėlinių, per kurias dar XX a. pradžioje irgi buvo rengiama ypatinga vakarienė, labai panaši į Kūčių valgymą, ir kurios dėl to buvo vadinamos *Stalais*, kitaip – *Diedais*, *Diedaduone* arba *Ažinkomis*¹²⁴. Tiek Angelė Vyšniauskaitė¹²⁵, tiek Daiva Vaitkevičiūtė – pabrėžia, kad yra neatsiejamas ryšys tarp aukščiau minėtųjų švenčių.

Be kitą ko - vėlių maitinimas yra vienas iš pačių reikšmingiausių mirusiųjų kulto (kultą suprantant ne kaip garbinimą, bet kaip kultūrinę bendravimo su mirusiais forma) bruožų, minimas ne viename baltų religijos šaltinyje. Tai įprasta laidotuvių, šermenų (kurių vien pavadinimas implikuoja vėlių maitinimo apeigą), metinių ir kitų mirties minėjimų apeiga. Be to, ši apeiga priklauso kalendorinei schemai, reglamentuojančiai vėlėms skirtų švenčių ciklą per metus¹²⁶.

1.2. Namų Velykinio altorėlio pamaldumo praktika

Remiantis apklausos duomenimis aiškėja, kad romai katalikai turi namų Velykinio altorėlio pamaldumo praktiką.

Gavėnios ir Velykų laikotarpiu Gavėnios metu dažno romo kataliko šeimoje galima pamatyti papuoštą Šv. M. Mergelės paveikslą. Praeidami pro jį romai visada persižegnoja, kartais ir maldele sukalba. Kai kurios romų katalikų šeimos ruošia ir Velykinį namų Altorėlį.

3 lentelė. Vilniaus romų atsakymai į klausimą, kaip pasireiškia šeimos liaudiškasis pamaldumas (%)

Eil. nr.	Atsakymų variantai	Visada	Dažnai	Kartais	Niekada
1	Ruošiate namų Kalėdinę prakartėlę	8	85	2	5
2	Ruošiate namų Vėlykinį Altorėlį	5	63	15	17
3	Dalyvaujate Šilinės atlaiduose	2	15	50	33
4	Einate Kryžiaus Kelius	3	5	62	30
5	Vykstate prie Verkiančios uolos	3	10	82	5
6	Meldžiatės Aušros Vartų Švč. Mergelei Marijai	7	75	15	3
7	Vykstate aplankyti artimųjų kapų per Vėlines	85	5	4	6

¹²⁴ Vaitkevičiūtė D. Stalų kėlimai, Diedai ir Kūčios // http://www.culture.lt/satenai/?leid_id=874&kas=spaudai&st_id=15650 – žiūrėta 2009 04 07, 10. 35 val.

¹²⁵ Vyšniauskaitė A. Mūsų metai ir šventės. Kaunas. 1993.

¹²⁶ Vaitkevičiūtė D. Stalų kėlimai, Diedai ir Kūčios // http://www.culture.lt/satenai/?leid_id=874&kas=spaudai&st_id=15650 žiūrėta 2009 04 07, 10. 42 val.

1.3. Šilinės atlaidai

Kalbant apie romų katalikų pamaldumą Šiluvos Šv. M. Marijai pasakytina tai, kad Vilniaus romų katalikų gretose tikėjimas Šv. Marijos Mergelės globa jų atžvilgiu yra labai gilus. Vilniaus romai teigia, kad „Šiluvoje lankausi tada, kai labai didelės bėdos ateina į šeimą arba kai vaikams reikia pagalbos“ arba „Šiluvon važiuojame su mama, ten ji kažkada – kai dar rusai buvo – važiuodavo su savo mama, mano močiute“¹²⁷. Respondentai taip pat pažymi, kad kartais kartu su kitais šeimos, giminės nariais važiuoja į pamaldas Šiluvoje, kai ruošiasi svarbioms (vestuvėms, krikštynomis) šeimos šventėms.

Žmonių pamaldumas Šiluvos Marijai daugiausia susijęs su malonėmis garsėjančiu Švč. Mergelės Marijos su Kūdikiu paveikslu ir Marijos apsireiškimo vieta. Šioje vietoje, ant apsireiškimo akmens pastatytoje koplyčioje stovėjusi Marijos statula tikriausiai maldininkų imta vadinti Ligonų Sveikata. Ilgainiui šis titulas prigijo Šiluvos Dievo Motinai. Mat ne vienas čionai atvykęs maldininkas atgavo tiek fizinę, tiek dvasinę sveikatą. Tai liudija ir gausūs votai – padėkos ženklai prie senojo Švč. M. Marijos su Kūdikiu paveikslo.

Kelionė su giesme ir malda į Švč. Mergelės Marijos Gimimo atlaidus, nuoširdus dalyvavimas juose, švenčiant Mišias, priimant Susitaikinimo sakramentą, savo rūpesčių patikėjimas Marijai meldžiantis prie garsaus jos paveikslo ir jos apsireiškimo vietoje - visa tai ne tik bendrojo pamaldumo, bet ir pamaldumo Šiluvos Mergelei ženklai. Garbindami Apsireiškusios Sūnų žmonės pagerbia ir Jo Motiną. Nuo seno Šiluvoje būdavo ypač daug išklausoma išpažinčių ir išdalijama Komunijų. Atsivertimu ir atgaila daugelis žmonių atsiliepė į čia apsireiškusios Dievo Motinos gailavimą, kad čia buvo paliauta garbinti Jos Sūnų.

Maldininkų kelionės į Šiluvą nuo seno buvo puošnios, iškilmingos, tačiau jiems tekdavo ir nemažai sunkumų įveikti, didelį nuovargį pakelti. Dvasinio ryžto ir drąsos reikalavo procesijos į Šiluvą sovietų okupacijos metais. Tiek eidami į Šiluvos atlaidus ar grįždami iš jų, tiek pačiuose atlaiduose maldininkai daug giedodavo, taip pat ir Šiluvos Marijai skirtas giesmes, Švč. Mergelės Marijos valandas, Marijos litaniją, rožinį. Atlaiduose dalyvaudavo Švč. Sakramento adoracijoje, Mišparuose - Vakarinėje. Tarp daugelio maldų Marijai buvo ir Šiluvos Marijos litanija bei novena.

Nuo seno Šiluvoje, kaip ir kitose Marijos šventovėse, buvo įprasta eiti keliais apie bažnyčią ar Apsireiškimo koplyčią. Okupacijos metais tūkstančiai maldininkų keliais eidavo aplinkui bažnyčią melddami Dievą laisvės Lietuvai.

¹²⁷ Remiantis respondentų atsakymais bei duomenimis. (Tyrimas „Čigonų pamaldumo ir tikėjimo santykis“, 2009).

Kokia brangi lietuvio širdžiai Šiluvos šventovė liudija Žemaitės aprašytas senas maldininkų paprotys atvažiuojant į Šiluvą ar iš jos išvažiuojant atsisukus į bažnyčią parpuolus ant kelių pasimelsti:

„Vieni atvažiuoja į Šidlavą, kiti išvažiuoja: kiekvienas, pėsčias ar važiuotas, papušynyje sustoja. Žmonės visi meldžiasi – vieni ant žemės, kiti ant vežimų klaupiasi. Kas pasimeldė, nuvažiuoja ar nueina toliau, kiti, privažiavę ar priėję, iš vienos ar iš kitos pusės, tuoj puola ant kelių. Vyrai be kepurų, visi prieš bažnyčią nusilenkę, meldžiasi. Toje vietoje, atkeliaujant į Šidlavą – pirmą sykį, iškeliaujant – paskutinį sykį pamato bažnyčią. Išeinant reikia atsilinkėti, ateinant pasilinkėti. Dėl to pakeleiviai, į vieną ar į kitą pusę keliaudami, vis čia puola ant kelių prieš bažnyčią“¹²⁸.

1.4. Vėlinės

Kalbant apie romų katalikų pasaulėjautą bei požiūrį į Vėlines, iš apklausos duomenų aiškėja, kad romai labai dažnai lanko savo velionių šeimos narių bei giminaičių kapus. Jų kapų lankymas yra toks: „<...>nueiname į kapynes, nunešame žvakes, pagerbeme mirusį išgiardami po 100 g degtinės“¹²⁹.

Čigonų gretose buvo ir tokių, kurie teigė, jog jie ne tik per Vėlines lankosi kapinėse, lankydami šeimos narių bei giminaičių kapus. Net 60% respondentų teigė, kad lankosi giminaičių kapus ir jų mirties dieną (per metines – aut. past.), ir jų gimimo dienomis, ir kartais motinos dienos proga (2 iš 20 apklaustųjų).

4 lentelė: Vilniaus romų atsakymai į klausimą kaip dažnai jie lankosi kapinėse

Eil.nr.	Atsakymų variantai	Procentai
1	Lankausi tik 1 kartą per metus	10%
2	Įvairių su mirusiuoju (-iais) susijusių progų dienomis	60%
3	Lankausi 2-3 kartus per metus	10%
4	Ne dažniau kaip 1 kartą per 2-3 metus	15%
5	Niekada nesilankau	5%

Istorikas Aleksandras Žarskus savo straipsnyje „Rudens virsmo šventės. Ilgės. Vėlinės“ pristato bei aptaria Ilgių bei Vėlinių ryšį, taip pat kalba apie Vėlinių ryšį su krikščionyste¹³⁰. Pasak autoriaus lietuvių kalendorinės šventės yra taip susiję, kad neretai jos yra laikomos „grynai krikščioniškomis“¹³¹.

¹²⁸ Pamaldumas Šiluvos Marijai // <http://www.siluva.lt/index.php?id=4> – žiūrėta 2009 04 07, 11. 06 val.

¹²⁹ Pagal Vilniaus romų atsakymus. 2009 metų tyrimo duomenys.

Reikia turėti omenyje, kad pirmųjų amžių krikščionys šventė tik dvi metines šventes: Velykas ir Sekmines. Visoms kitoms šventėms atsirasti labai didelę įtaką turėjo senųjų indoeuropietiško švenčių kalendorius. Vokiečių mokslininkas R. Langė knygoje „Mano tėviškės teologija“ aprašo, kaip senoji germanų tikyba paveikė krikščioniškas apeigas bei šventes¹³².

Pirmą kartą Visų Šventųjų šventė buvo pradėta švęsti IV a. kaip Visų Kankinių diena. Iš pradžių tai buvo atskirų bažnyčių, bendruomenių, bet ne visiems krikščionims privaloma šventė. Visų mirusiųjų paminėjimo dieną arba Vėlinės Izidorius Sevilietis (VII a.) pasiūlė švęsti pirmą sekmadienį po Sekminių. Anatolijus Macietis IX a. pasiūlė Vėlinės švęsti sekančią dieną po Visų Šventųjų šventės, o 998 m. Kliuni vienuolyno abatas Odilis pradėjo Vėlinės švęsti lapkričio 2 d. Pamažu ši data išplito po visas bažnyčias ir vienuolynus. Ir tikrai 1311 m. Vėlinių šventė oficialiai įvedama į Romos katalikų liturgiją. Visų Šventųjų šventė įteisinta dar vėliau – 1480 m. Matome, kad krikščioniškos mirusiųjų paminėjimo šventės data buvo pritaikyta prie senųjų Vėlinių datos. Senovinės Vėlinės, kaip ir kitos didžiosios šventės, tęsdavosi apie dvi savaites. Viena savaitė buvo spalio, kita lapkričio mėn. Iš pradžių krikščionybėje mirusiųjų paminėjimo šventė neturėjo pastovios datos, nes mirusieji būdavo minimi keturis kartus metuose, per visas didžiąsias šventes: rudenį, viduržiemį, pavasarį ir vidurvasarį. Lietuvoje paprotys minėti mirusiuosius keturis kartus per metus jau išnykęs, tačiau, kaip rašė B. Buračas, Kauno kapinėse per Velykas dar ir ketvirtajame dešimtmetyje daugelis kapų būdavo apdėti margučiais, degdavo žvakutės prie žalumynais apkaišytų velykinių avinėlių. Yra išlikęs ir „Vėlių velykų“ pavadinimas, tačiau kaip jos būdavo švenčiamos žinių nėra. Pravoslavai ir dabar mirusiuosius mini keturis kartus metuose. Tačiau pagrindinis mirusiųjų paminėjimas būdavo rudenį, per Vėlines.¹³³

Kalbant apie Vėlinių papročius paminėtina, rudenį prisimenamos mirusiųjų vėlės, lankomi kalneliai – kapinės, deginama ugnis. Anksčiau kurdavo laužus, vėliau juos pakeitė deginamosios žvakės. Yra nemažai užrašytų mirusiųjų pagerbimo, atminimo ir bendravimo papročių. Dažniausiai minima vėlių vaišinimas, išmaldos dalijimas ir maldos už mirusiuosius¹³⁴.

¹³⁰ Žarskus A. Rudens virsmo šventės. Ilgės. Vėlinės // <http://www.straipsniai.lt/velines/puslapis/9079> - žiūrėta 2009 04 06, 14. 45 val.

¹³¹ Žarskus A. Žiūrėta 2009 04 06, 14. 58 val.

¹³² Žarskus A. Žiūrėta 2009 04 07, 10. 18 val.

¹³³ Žarskus A. Žiūrėta 2009 04 07, 10. 22 val.

¹³⁴ Žarskus A. Rudens virsmo šventės. Ilgės. Vėlinės // <http://www.straipsniai.lt/velines/puslapis/9079> - žiūrėta 2009 04 07, 10.20 val

1.5. Aušros Vartų Švč. M. Marijos, Gailestingumo Motinos pamaldumas

Panagrinėkime kaip pasireiškia Švč. Mergelės pamaldumas romų katalikų tarpe. Mano atlikto tyrimo duomenimis romai tiki, kad Šv. Mergelė itin globoja juos. Būtent Jai jie dažnai sukalba maldele. Dažno čigono namuose yra paveikslas („<...>visada persižegnoju praeidama pro Marijos abrozdėlį. Verbų Sekmadienį visada einu į Aušros Vartus. O verbą su kačiukais užkišu už Marijos „abrozdėlio“¹³⁵.

Jonas Paulius II energingai kvietė „populiaraus pamaldumo evangelizacijai“. Ir, žinoma, ši tema smarkiai pabrėžta „Katalikų Bažnyčios katekizme“. Jonas Paulius II sakė, kad pamaldumas Mergelei Marijai ir kitiems šventiesiems, kaip tai išreiškia globėjų šventės, piligriminės kelionės ir kitos pamaldumo formos, „neturi nusileisti iki paprasčiausio apsaugos, materialinės gerovės ar kūno sveikatos ieškojimo. Šventieji verčiau turi būti vaizduojami tikintiesiems kaip gyvenimo sekant Kristų pavyzdžiai - patikimas kelias, vedantis prie jo“. Katekizme apibrėžti nedviprasmiški kriterijai teisingai ir klaidingai sutvarkytam tikėjimui: „Tai, kuo katalikų tikėjimas tiki apie Mergele Mariją, yra paremta tuo, ką ji tiki apie Kristų, ir tai, ko ji moko apie Mergele Mariją, savo ruožtu nušviečia jos tikėjimą Kristumi“. Be šių teologinių kriterijų, liuteronų ir katalikų dialogas, apie kurį buvau užsiminęs, pateikia keturias „praktines gaires“, kurios turėtų būti taikomos pamaldumui Mergelei Marijai ir šventiesiems¹³⁶.

Pirmoji - kad toks pamaldumas turi būti „įkvėptas Šventojo Rašto“ ir aiškiai susietas su svarbiausiomis išganymo istorijos temomis (tai patvirtina Jono Pauliaus II prie Rožinio pridėtos Šviesos paslaptys). Antra, jis turi būti priderintas prie eucharistinės liturgijos ir Bažnytinių metų laikotarpių. Trečia, jis turi būti ekumeniškai jautrus, nepalikti jokios abejonės unikaliu Kristaus vaidmeniu išganyme. Galiausiai jis turi būti atidus „kultūriniais papročiams“¹³⁷. Mūsų laikais tai reiškia jautrumą moters vaidmeniui. Marija neturi būti vaizduojama kaip „baikščiai paklusni ar atstumiančiai šventeiviška, bet kaip ta, kuri visiškai ir atsakingai išgirdo Dievo žodį bei gyveno pagal jį“.

Rūpinimasis krikščionių vienybe, taip pat misijų strategija, reikalauja, kad būtume labai atidūs ir drauge su raugėmis neišrautume kviečių. Dabar ir artimiausiais metais susidurdami su didėjančiais krikščionių judėjimo skirtingumais turėsime daug progų giliau apmąstyti tiesą, kad „nė vienas negali ištarti „Jėzus yra Viešpats“, jei Šventoji Dvasia nepaskatina“ (1 Kor 12, 3).

¹³⁵ Tyrimo „Čigonų pamaldumo ir tikėjimo santykis“ duomenimis (2009 metų duomenys).

¹³⁶ Pamaldumas Dievo Motinai // http://www.ausrosvartai.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=52&Itemid=60
– žiūrėta 2009 03 31, 12. 16 val.

¹³⁷ Pamaldumas Dievo Motinai // http://www.ausrosvartai.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=52&Itemid=60
– žiūrėta 2009 03 31, 11. 04 val.

Vis dėlto pasitaiko išsišokimų, užgauliojimų ir nukrypimų nuo tikėjimo struktūros, kurių turėtų būti ryžtingai imtasi su ganytojiška išmintimi. Pavyzdžiui, katalikų vyskupai ir kiti vadovai turėtų siekti patikslinti plačiai paplitusią idėją, kad Mergelė Marija ar kuris nors kitas šventasis turi ypatingą galią išmelsti Dievo ar Kristaus malonių. Kai kurie ekumeniškai dėmesingi katalikai yra pasiūlę maldos *Mergelei Marijai* idėją pakeisti kita – maldos *su Mergele Marija* idėja. Tai būtų didelis privalumas turint omenyje tai, kad Mergelė Marija yra „pirmoji iš mokinių“ ir „Bažnyčios simbolis“.

Gerbdami Mergelę Mariją ir šventuosius katalikai kviečia protestantus suteikti aiškesnę ir pilnesnę išraišką šventųjų *koinonia*, tarp kurių yra dabar gyvenantieji ir amžinybėn iškeliavusieji, bet gyvi Kristuje. Protestantai kviečia katalikus aiškiau pabrėžti išimtinį Kristaus tarpininkavimą religinėse praktikose įtraukiant Mergelę Mariją ir šventuosius. Bažnyčios atsakas akivaizdus, pavyzdžiui, Mergelės Marijos kaip Bažnyčios narės vaidmens pabrėžime II Vatikano susirinkimo konstitucijoje „*Lumen Gentium*“. Šiame dokumente matyti ryškus perėjimas nuo nepaprasto Mergelės Marijos kilnumo akcentavimo prie jos vaidmens kaip mokinės, iš tiesų pirmosios mokinės, išryškinimo¹³⁸. Ir šis atsakas, be kitų pastangų, matyti cituotuose popų, vyskupų konferencijų raštuose ir kituose autoritetingo mokymo dokumentuose.

XVII - XVIII a. Vilniuje bent du kartus viena paskui kitą siautė Švedijos ir Rusijos kariuomenės. Lietuvos sostinę taip pat niokojo gaisrai. Būtent po šių antpuolių ir gaisrų nebeliko gotikinio miesto ir Vilnius virto „baroko perlu“. Vilniečiai tikėjo, kad jų miestą nuo galutinės pražūties išgelbėjo Aušros Vartų Dievo Motinos globa: ji slopino gaisrus ir kaip Senojo Testamento sandoros skrynja negailestingai ištikdavo ją niekinančius priešus¹³⁹.

Aušros Vartų Marijos šauktasi ne tik gaisrų ir karų akivaizdoje. Po paskutinio Abiejų Tautų Respublikos padalijimo (1795 m.) didžioji Lietuvos dalis, o vėliau ir visa Lietuva, su Vilniumi atiteko Rusijai. Trys sukilimai (1794, 1831, 1863 m.) neišlaisvino nei Lenkijos, nei Lietuvos, tačiau rodė nepaliojiamą ryžtą atgauti laisvę. Drauge su persekiojimais po sukilimų augo ir pamaldumas Aušros Vartų Dievo Motinai. Šventovė tapo ne tik religinių, bet ir politinių manifestacijų vieta. Čia meldėsi filaretai ir filomatai - slaptos Vilniaus studentiškos draugijos nariai. Lenkiškai rašę XIX a. vilniečiai literatai, svarbūs ir lietuvių kultūrai, Juozapas Ignotas Kraševskis, Julijus Slovackis, Vladislavas

¹³⁸ Tikėjimas ir liaudiškas pamaldumas. Pagal „The First Things“ parengė Dalia Zaleskienė // <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/71740> - žiūrėta 2009 03 30, 16, 30 val.

¹³⁹ Pamaldumas Dievo Motinai // http://www.ausrosvartai.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=52&Itemid=60 – žiūrėta 2009 03 30, 17.48 val.

Syrokamlė (Liudvikas Kondratavičius) prisidėjo prie Aušros Vartų Marijos populiarinimo. Garsus Vilniaus kompozitorius Stanislovas Moniuska parašė šiai šventovei keturias iškilmingas litanijas chorui ir orkestrui.

Aušros Vartai pamažu tapo ir lenkų, ir lietuvių kovos už laisvę bei valstybingumą simboliu. Po Pirmojo pasaulinio karo, Vilniaus kraštą įjungus į Lenkiją, abiejų tautų keliai kuriam laikui išsiskyrė. Aušros Vartų Mariją imta vadinti *Rytinių Lenkijos sienų globėja*¹⁴⁰.

2. Sąvastis

2.1. Vilniaus (Verkių) kalvarijų Kryžiaus kelio pamaldumas

Vilniaus Kalvarijos iškilmingai pašventintos 1669 m. birželio 9 dieną, per Sekmines. Visoms bažnyčioms skambinant varpais, dvasininkų lydimas Vilniaus vyskupas Aleksandras Sapiega (1624–1671 metai) prie pirmosios, Paskutinės vakariinės, stoties susirinkusiems maldininkams tarė žodį ir pats vedė juos Kryžiaus keliu barstydamas iš Jeruzalės atvežtą žemę ir taip simboliškai sustiprindamas Kalvarijų ryšį su Šventąja Žeme. Procesijos dalyviams ganytojas suteikė visuotinius atlaidus ir paskelbė, kad juos gausias kiekvienas, tinkamai apėjęs visas Kristaus kančios stotis.

Nuo tada Vilniaus Kalvarijos tapo piligrimų traukos vieta. Kalvarijų lankymo tradicija nenutrūko nė caro valdžiai vienuolyną uždarius. Per Žolinę, Didįjį penktadienį, Sekminių dieną ar Šv. Kryžiaus Atradimo bei Išaukštinimo iškilmes, taip pat kitomis atlaidų ir švenčių dienomis čia susirinkdavo minios tikinčiųjų. Nuo 1854 m. per Žolinę ir Sekminių šeštadienį, sekmadienį bei pirmadienį čia vykdavo vadinamosios keturiasdešimties valandų pamaldos su didele procesija Kalvarijų keliu¹⁴¹.

Vilniaus Kalvarijos per Sekmines dar ir šiandien sutraukia gausius maldininkų būrius iš visos Lietuvos. Sekminių atlaidai Vilniaus Kalvarijose trunka tris dienas. Pirmoji diena, penktadienis, skiriama pirmiausia kunigams ir vienuoliams. Antrąją atlaidų dieną, šeštadienį, vaikai ir jaunimas švenčia Šv. Mišias, eina Kryžiaus kelią, po to rengiami agapė, šlovinimas, Šviesos kelias, koncertai, vakarojama. Sekminių sekmadienį vyksta pagrindinės iškilmės, Šv. Mišios aukojamos lauke priešais Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčią. Svarbus iškilnių akcentas – Sutvirtinimo sakramento teikimas¹⁴².

¹⁴⁰ Pamaldumas Dievo Motinai // http://www.ausrosvartai.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=52&Itemid=60 – žiūrėta 2009 03 31, 11.15 val.

¹⁴¹ Vilniaus Kalvarijos // <http://www.piligrimyste.lt/index.php?id=132> – žiūrėta 2009 04 07, 11.12 val.

¹⁴² Vilniaus Kalvarijos. Žiūrėta 2009 04 07, 11.16 val.

Bendruomenėmis, grupėmis arba pavieniui Kryžiaus kelias Vilniaus Kalvarijose einamas ištisus metus. Tačiau nuo seno Vilniaus Kalvarijų Kryžiaus kelio apvaikščiojimas būdavo pradedamas gegužės 3-iają, Šv. Kryžiaus Atradimo dieną, arba pirmąją gegužės šeštadienį, o baigiamas rugsėjo 14-ąją, Šv. Kryžiaus Išaukštinimo dieną. Pagrindinis laikas – trys Sekminių dienos. Šiomis dienomis bent kartą Kryžiaus kelio apvaikščiojimui vadovauja Vilniaus arkivyskupas. Kryžiaus kelią einantiems maldininkams atleidai įprastinėmis sąlygomis teikiami nuo pirmojo gegužės mėnesio sekmadienio iki rugsėjo 14 d. Pagal tradiciją Kryžiaus kelias taip pat kasmet einamas Didįjį penktadienį¹⁴³.

2.2. „Verkiančios“ uolos pamaldumas

Nemenčinės urėdijoje yra gausiai žmonių lankoma vieta – vadinama „Verkiančia uola“ (žiūrėkite priedą Nr. 3 – aut. past.).

Romai tiki, kad kadaise prie Verkiančios uolos buvo apsireiškusi Šv. Mergelė Marija. Jų teigimu, ta vieta „šventa“. Pasiligojus, užpuolus tam tikroms negandoms respondentų teigimu – jie labai dažnai nuvyksta prie šios uolos.

Manoma, kad šis vanduo turi gydomųjų savybių, juo prausiamas veidas, jis vežamas į namus, laikomas kartais lygiai taip kaip šventintas Bažnyčioje vanduo. „<...>Anūkė sirgo labai, tai sūnui liepiau kas dieną plauti veidą mergaitei Matkos Boskos (Dievo Motinos – aut. past.) vadičkoj. Ir po 2 savaitių mergaitė pasveiko“, teigia viena iš vyriausiųjų apklaustų respondenčių (65 metai)¹⁴⁴.

¹⁴³ Vilniaus Kalvarijos. Žiūrėta 2009 04 07, 11. 25 val.

¹⁴⁴ Pagal respondentės atsakymus. 2009 metų tyrimo duomenys.

IV. Liaudiškojo pamaldumo formų ugdymo perspektyvos

Panagrinėkime – kas tai yra liaudiškasis pamaldumas? Kuo ir kaip jis pasireiškia?

Sąvoka liaudiškasis pamaldumas nusakomos „įvairios privataus ar bendruomeninio pobūdžio kultūrinės apraiškos, kurios atsižvelgiant į krikščionių tikėjimo kontekstą reiškiasi visų pirma ne šventosios liturgijos formomis, bet ypatingais aspektais, pasiskolintais iš kokios nors tautos etninės grupės ar jų kultūros¹⁴⁵.

Vatikano Dievo kulto ir sakramentų kongregacijos „Liaudiškojo pamaldumo ir liturgijos vadovas“ bei 2003 m. birželio–rugpjūčio mėnesiais „Bažnyčios žiniuose“ spausdinti šio dokumento skyriai) sąvoka *pamaldumo praktika* apibrėžia privačias arba viešas krikščioniškojo maldingumo apraiškas, kurios nors ir nebūdamos liturgijos dalimi harmoningai dera su ja, tai yra atitinka jos dvasią, normas ir ritmą¹⁴⁶. Šios praktikos yra liturgijos įkvėptos. Kai kurios nustatytos Apaštalo Sosto ar vyskupų potvarkiais; daugelis jų priklauso vietos bažnyčių kulto paveldui ar vienuolynų bendruomenėms. Jos atliekamos remiantis bažnyčios įstatymais bei normomis ir „laikantis papročių arba patvirtintų knygų“¹⁴⁷. Taigi pridedamosios pamaldų apeigos, arba liaudiškos pamaldumo praktikos, yra skirtos liaudžiai. Tradicinės liaudies pamaldumo praktikos nūdienoje aptinkamos bažnytinių kalendorinių metų ciklo, atminimo dienų, valstybinių švenčių metu bei pridedamųjų pamaldų maldose bei giesmėse (Švč. Mergelės Marijos valandos, Švč. Mergelės Marijos kalbamasis ir giedamasis bei Švč. Jėzaus vardo rožiniai, Žemaičių Kalvarijos Kalnai, Kryžiaus kelias, Gaudūs verksmai, Gedulinės valandos [psalmės] bei šermeninės laidotuvių ir mirusiųjų paminėjimų giesmės. Liaudiško pamaldumo praktika yra privačios arba viešos maldos, kurios nėra liturgijos dalis, tačiau su ja derinasi“. Pavyzdžiui: Šv. Marijos litanija gegužės mėnesį, Kryžiaus kelias Gavėnios ar eilinį penktadienį ir pan.

Kalbant apie liaudiškojo pamaldumo bei liturgijos santykį yra svarbu pažymėti, kad tiek viena tiek kita – turi harmoningai derėti tarpusavyje.

¹⁴⁵ Dievo kulto ir sakramentų kongregacija. Liaudiškojo pamaldumo ir liturgijos vadovas// Bažnyčios žinios. Vilnius, 2003. Nr.11. P.17.

¹⁴⁶ Dievo kulto ir sakramentų kongregacija. Liaudiškojo pamaldumo ir liturgijos vadovas// Bažnyčios žinios. Vilnius, 2003. Nr.11. P.17.

¹⁴⁷ Konstitucija apie šventąją liturgiją „Sacrosanctum concilium“, II Vatikano Susirinkimas, 13.

1. Ugdymo modeliavimas ir metodologija

Dabartinė religinė pedagogika pripažįsta, kad augančią kartą būtina įtraukti į dabartinės visuomenės vertybes, normas bei struktūrą. Ir žinoma – pedagogui tenka didelė atsakomybės dalis už tai, kad mokinys išmokytų gyventi savo visuomenės rėmuose.

Jaunimui turi būti suteiktos galimybės savarankiškai augti, keisti savo gyvenimo būdą. Reikia spėti supažindinti mokinius su naujaisiais moksliniais pasiekimais. Tačiau ne mažiau svarbu yra supažinti moksleivius su praeities mokslais, istorija. Lygiai taip svarbu - dabarties kultūros pasiekimai. Prasminga šiuos pasiekimus aiškinti per tradicijas, šventes, kad jie galėtų naujai spręsti problemas ateityje¹⁴⁸.

Leonas Balčiūnas įvardija dar vieną nūdienos ugdymo proceso bėdą: „Nūdienos problema yra tai, kad visuomenės gyvenimo sritys darbas, politika, laisvalaikis, mokslas, menas nėra vieningai formuojamos katalikiško tikėjimo. Religijos kalba ir teiginiai taip skiriasi nuo mokslo teiginių, kad daugelis žmonių šiais laikais pasirodo visai nebesuprantantys religijos išraiškos formų. Trūksta tvirtų religinių pagrindų¹⁴⁹. Anot E. Balčiūno – tik dalis žmonių naudoja Bažnyčios būtinosiomis paslaugomis.

Tačiau norėčiau nesutikti su šiais teiginiais arba tik iš dalies su jais sutikti. Juk Katalikų Bažnyčia II Vatikano Susirinkimo nutarimais aiškiai parodo, kas Bažnyčiai rūpi jaunimo veiklas, kad supranta, jog reikia gilinti jaunuomenės religinę patirtį.

O dėl tikybos pamokų metų praktikuojamų metodų bei tikybos mokytojų pašaukimo – dar kalbėsiu kitame šio darbo skyriuje – pasiremdu S.A. Stasiulevičiūtės bei Zitos Storpirstienės mokslinėmis publikacijomis.

Tačiau E. Balčiūnas kalba ir apie parapijos bei šeimos įtaką ugdymo procesui.

Tyrėjas atkreipia dėmesį į tai, kad vis daugiau galių įgauna bendravimas, atviras religinis ugdymo būdas, įvairumas. Taip pat jis konstatuoja, kad „dabar katalikiškos agentūros yra šeima, vaikų

¹⁴⁸ Balčiūnas L. Švenčių, ugdymo ir kūrybos dvasia. Esė. Krikščioniškosios bei valstybinės šventės, ugdymas mokykloje ir literatūrinė kūryba. Kaunas: Raidė, 2003. P.296.

¹⁴⁹ Balčiūnas L. P.296.

darželis, mokykla, parapijų katechizavimas, Bažnyčios darbas su vaikais, jaunimu, suaugusiais, informacijos priemonės, krikščioniškos partijos, religinė literatūra<...>¹⁵⁰.

2008 metų rudenį vykusioje mokslinėje konferencijoje „Žmogaus ugdymas ir religija XXI amžiuje“ taipogi daug dėmesio buvo skirta religijos ir ugdymo santykiams apibrėžti.

Religijos pedagogas iš Austrijos Haraldas Mandlas ragino remtis vadinamąja abdukcine koreliacija – pozityviai pasinaudoti tuo, ką ugdomieji jau turi savo viduje. Nei tikėjimo, nei paties Dievo negalima niekam perduoti ar įteigti – Dievas jau yra mūsų dvasioje ir veikia mūsų gyvenime. *Tikybės mokytojo užduotis – tai pažadinti, išskleisti, skatinti išreikšti ir padėti mokiniui susitikti su Dievu.* Pasako pedagogo - svarbu, kad mokytojas būtų atidus ir jautrus ugdytiniais kviečiant juos atsiverti, dalytis, ieškoti ir eiti dvasinio pažinimo keliu. Dabartiniam ugdymui labiausiai reikia ne žinių ar moralės, bet išgyvenimo ir pajautimo¹⁵¹.

Teigiamų išgyvenimų svarba religiniame žmogaus ugdyme buvo akcentuojama ir doc. Alma Stasiulevičiūtės pranešime „Dėkingumo ugdymo reikšmė evangelizacijai“. Pranešėja iškėlė, kaip svarbu pastebėti ir skatinti, atskleisti Dievo dovanų ir Jo malonės gausą mūsų kasdienybėje, kviečiant dėkoti Dievui už jas. Tyrimai rodo, jog dėkingumo nuostata skatina gyvenimo džiaugsmą, socialumą, maldingumą. (doc. dr. Išsamesnę analizę šiuo klausimu pateikiu 4 darbo dalyje – aut. past.).

Pranešėja Giedrė Rugevičiūtė aptarė žmogaus gyvenimo prasmės ieškojimo kelius sekularioje visuomenėje. Pasak pranešėjos „Kai žmogus tiki Dievu, jis geba priimti pasaulį tokį, koks jis yra. Gyvenimo prasmė siejama su viltimi. Tik santykis su Dievu mus išmoko prasmingai su užduotimi gyventi, ištverti sunkumus ir netgi prasmingai mirti“¹⁵².

Žiniasklaidos įtaką vaikams bei paaugliams svarstė ir pedagogė dr. Vida Daugirdienė. Ji siūlė, kad suaugusieji atidžiau sektų, ką ir kaip mūsų vaikai mato per televiziją, internetą. Tėvai turėtų kruopščiai dozuoti televizijos laidas, tikrinti lankomus interneto tinklalapius, kritiškai vertinti, drauge su vaiku tai aptarti¹⁵³.

¹⁵⁰ Balčiūnas L. Švenčių, ugdymo ir kūrybos dvasia. Esė. Krikščioniškosios bei valstybinės šventės, ugdymas mokykloje ir literatūrinė kūryba. Kaunas, 2003. P.297.

¹⁵¹ Stasiulevičiūtė S.A. Religinio ugdymo iššūkiai // <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/88094> - žiūrėta 2009 04 01, 16. 53 val.

¹⁵² Stasiulevičiūtė S. A. Žiūrėta 2009 04 01, 16. 58 val.

¹⁵³ Stasiulevičiūtė S. A. Žiūrėta 2009 04 01, 17. 10 val.

Trumpai pristatysiu keletą programų, kurias remia įvairios organizacijos. Programos yra skirtos romų katalikų vaikų ugdymo bei švietimo klausimams spręsti. (Noriu atkreipti dėmesį į tai, kada Lietuvoje pradėtos įgyvendinti šios programos – aut. past.).

Rroma programa

Rroma programa yra nukreipta į Lietuvos Rromų (čigonų) bendruomenių kultūrinę integraciją bei Rromų tautinio identiteto ugdymą. Dalyvauta Romani Union (Čigonų sąjungos) renginiuose, organizuota edukologinė Lietuvos Rromų jaunimo vasaros stovykla, Rromų vaikų piešinių paroda bei išleistas šių piešinių katalogas „Latcho Drom“.

1996 m. paremti projektai JAV dol.

Lietuvos jaunimo organizacija „Transilvanija“

Lietuvos Rromų bendruomenių jaunimo stovyklos organizavimui 5915

Lietuvos Rromų vaikų piešinių katalogo išleidimui (sudarytoja A. Tornau) 3603

Lietuvos Rromų vaikų piešinių parodos organizavimui 300

Iš viso: 9818 ¹⁵⁴

ROMA ir PARAMOS ROMŲ (ČIGONŲ) MOKSLEIVIAMS PROGRAMOS

Atviros Lietuvos fondas 1997 metais įsitraukė į Atviros visuomenės instituto tinklo programą „Parama romų (čigonų) moksleiviams“, kuri skatina Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose besimokančius čigonų moksleivius, padeda jiems integruotis į švietimo sistemą, teikia reikalingą paramą juos mokantiems mokytojams, aprūpina moksleivius būtiniausiomis mokyklinėmis priemonėmis.

1997-1998 mokslo metais programoje dalyvavo 57 mokytojai ir 115 mokinių. 1997 metų pavasarį surengtas antras seminaras programos mokytojams, kurioje buvo gilinamasi į čigonų tradicijas bei pristatomi aktyvaus mokymo metodai. Programa susilaukė didžiulio susidomėjimo, ypač iš čigonų bendruomenės.

1998-1999 mokslo metais programoje dalyvauja 110 mokytojai ir 210 mokinių. Programoje dalyvauja visi norintys čigonų tautybės mokiniai tiek iš lietuviškų, tiek ir iš rusiškų mokyklų. 1998 metų rudenį organizuotas seminaras, kuriame mokytojai buvo supažindinti su į vaiką orientuotu ugdymu, kurį

¹⁵⁴ Rroma programa. ALF: 1996 m. ataskaita // <http://www.osf.lt/lt/ataskait/1996/1996-ii.htm#rroma> – žiūrėta 2009 04 01, 01. 29 val.

Lietuvos ugdymo įstaigose diegia ALF „Geros pradžios“ programa. Taip pat buvo tęsiama Roma programa, skatinanti Lietuvos romų bendruomenių kultūrinę raišką ir socialinę integraciją.

2. Lietuvos čigonų ugdymo perspektyvos

Vilniaus universitete jau veikia pogrupis, ruošiantis studentus darbui su čigonų vaikais. Specializuoto primokomojo kurso dėstytojos – Teofilija Bagdonavičienė ir A. Samoniukšytė. (Taip pat jau yra išleista knyga – „Romanie bukvi“) ¹⁵⁵. Kurso programą sudaro – čigonų kultūros pagrindai bei kalbos pagrindai).

Vytautas Toleikis yra rašęs apie čigonų vaikų ugdymą: „Čigonų švietimas – be galo sudėtingas, daug kantrybės reikalaujantis procesas. Didžiausios sėkmės susilaukė tie pedagogai ar idealistiškai nusiteikę „Transilvanijos „ (Lietuvos jaunimo organizacija – aut. past.) studentai, kurie gerbė ir gerbia čigonų tautą, jos papročius, stengiasi juos suprasti, tie, kurie susidraugavo su čigonų šeimomis ir pelnė jų pagarbą. Tie, kurie suprato, kad Lietuvos čigonai – mūsų visų dalis“ ¹⁵⁶.

Ir žinoma – jis teisus. Tačiau yra ir kitas svarbus momentas nagrinėjamame klausime. Ar mūsų visuomenė iš tiesų yra pasiruošusi priimti šiuos žmones? Tam, kad galėčiau geriau pagrįsti savo klausimą – teiginį, aptarkime kitą klausimą. Pakalbėkime apie tai, su kokiomis bėdomis susiduria religinio ugdymo pedagogai nūdienos mokyklose?

Vadovaujantis Europos Tarybos Rekomendacija (2000)4 2001 m. buvo pradėtas projektas, skirtas suteikti čigonų vaikams daugiau galimybių gauti išsilavinimą. Joje pateikiamos romų švietimo gairės ir duodami praktiški patarimai, kaip valstybės narės gali šiuos siūlymus panaudoti kuriant savo strategijas.

Akcentuojama, kad romų bendruomenė turi dalyvauti sprendžiant su jais susijusius klausimus, kad reikia skatinti jų tiesioginį dalyvavimą ir parodyti romų istorijos ir kultūros paveldo vertę, mokymui

¹⁵⁵ Bagdonavičienė T., Prośniakova H. Romane bukvi. Romų abėcėlė. Vilnius, 2003

¹⁵⁶ Toleikis V. Lietuvos čigonų ugdymas// Čigonai Lietuvoje ir Europoje. Vilnius, 1998. P. 87- 93.

panaudojant projektų metu parengtą medžiagą. Europos Taryba remia romų mokyklų mediatorių specialybę ir parengė jiems vadovėlį¹⁵⁷. (Apie šį vadovėlį jau esu kalbėjusi – aut. past.)

Docentė daktarė Alma Stasiulevičiūtė taip įvardija ugdymo modeliavimo klausimus: „Religinio ugdymo švietėjai šiandien susiduria su itin sudėtinga tikrove. Jiems tenka užduotis analizuoti ir įveikti naujus XXI amžiaus visuomenės iššūkius. Tai pirmiausia pasaulėžiūrų ir gyvenimo stilių įvairovė, globalizacijos pasekmės, žmogaus vertės ir orumo sunykimas. Kas gali padėti šioje situacijoje? Kokiomis gairėmis verta pasikliauti?“¹⁵⁸.

Įdomu pažymėti, kad išbandydami naująją Katalikų tikybos bendrąją programą ir apklausdami tikybą lankančius mokinius, nustatėme, kad aukštesniųjų klasių mokiniams svarbiausia jų mokytojo kompetencija (40 proc. atsakymų) ir bendravimas bei bendradarbiavimas per pamoką (32 proc. atsakymų). Taigi santykių bei jų ugdymo svarba akivaizdi, mokiniai ją suvokia, ir tai yra pozityvus reiškinys. Deja, apmaudoka, kad tiek etiką besirenkantieji moksleiviai, tiek, matyt, ir mūsų visuomenė yra susidariusi įspūdį, jog santykiai gali būti iš esmės nagrinėjami bei realiai ugdomi tik sekuliariojoje erdvėje, taigi per etikos pamokas. Tuo tarpu tikyba daugeliui tebeatrodo užsiimanti katekizmo mokymu, švenčių, apeigų ir maldų, gal dar Biblijos analize, o tai, be abejo, nepraktiška, nešiuolaikiška, neaktualu ir neįdomu: visai tai pakanka daryti tik iki Pirmosios Komunijos¹⁵⁹.

Yra pagrindo manyti, jog mokiniai neliks abejingi tokiam ugdymo turiniui ir tokioms pamokoms, kuriose bus nagrinėjamas jų pačių gyvenimas, jų mokymosi ir laisvalaikio patirtys. Juk krikščionių tikėjimas į mūsų kasdienišką būtį bei buitį įsikūnijusio Išganytojo dėka gali ir turi daug ką pasakyti apie visas tas patirtis. Jėzus yra išgyvenęs visa, ką ir mūsų mokiniai bei mes patys, tad Jo liudijamos ir siūlomos išeitys negalėtų būti nevertos dėmesio netgi tais atvejais, kai stokojama religinio tikėjimo ir svarstoma grynai žmogiškai ar vien pasikliaujant savo protu. Mokykloje, kur į tikybos pamokas ateina daug už tikėjimą neapsisprendusių moksleivių, yra labai svarbu pradėti būtent nuo šio lygmens¹⁶⁰.

Dar vienas itin svarbus tikybos mokymo pagal naująją programą aspektas – ugdymo turinio pozityvumas. Neužtenka tikybos pamokų turinį paprasčiausiai „nuleisti“ arčiau mokinių ir jų kasdienybės, atvirkščiai: privalu jį pakylėti iki trijų „D“ – dovanos, Davėjo bei dėkingumo sampratos. Būtent šias tris „D“ reikia laikyti tiek pagrindiniu naujosios programos raktu, tiek ir esminiu tikybos

¹⁵⁷ Europos Tarybos informacijos biuras // http://209.85.129.132/search?q=cache:L4w012kJ:www.etib.lt/%3Fs%3Det_sritys%26ss%3Dsvietimas%26lang%3Dlt+%C4%8Digon%C5%B3+%C5%A1vietimas&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt – žiūrėta 2009 04 07, 19. 52 val.

¹⁵⁸ Stasiulevičiūtė A. Religinio ugdymo iššūkiai // <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/88094> - žiūrėta 2009 03 31, 13.20 val.

¹⁵⁹ Stasiulevičiūtė A. Žiūrėta 2009 03 31, 17. 35 val.

¹⁶⁰ Stasiulevičiūtė A. Žiūrėta 2009 03 31, 13. 50 val.

dalyko bruožu, lyginant jį su kitais dėstomaisiais dalykais. Per visų dalykų pamokas mokiniai nagrinėja jiems artimus ir svarbius gyvenimo reiškinius, įgyja aktualių tiek teorinių, tiek praktinių žinių ir gebėjimų. Tačiau tik per tikybos pamokas jiems gali ir turi būti atskleistas tasai dovanos ir apdovanojimo aspektas, kuris liudija Davėją ir veda Jo link¹⁶¹.

Malonės pajutimo ir dėkingumo ugdymas – geriausia prielaida bendradarbiavimui su Kūrėju skatinti. Dovanų bei dėkingumo sampratos ugdymas svarbus ir abejojančiam ar netikinčiam mokiniui: jis turėtų mokytis visų pirma išvengti tai, kas gyvenime gera, užuot skundęsis, kas jame ne taip, ir ieškojęs kaltininkų. Galbūt tai kiek sumažintų mūsų šaliai pastaruoju metu tokią būdingą negatyvizmą, kuris naikina meilę savo šaliai, žmonėms, skatina bėgti svetur arba ieškoti netikrų džiaugsmo šaltinių. Yra ir daugiau iki šiol nepakankamai išnaudotų rezervų tikybos pamokų statusui.

Visos šios mintys ir idėjos yra teorinė medžiaga – būsimiems tikybos mokytojams apmąstyti.

Kad ir kokią ugdymo formą mes išsirinktume – jei nebūsime patys tikri tuo, ko siekiame – visos teorijos – taip ir liks teorija.

Grįžtant prie šios darbo dalies klausimo apie tai, kiek svarbu, kad mūsų visuomenė būtų nusiteikusi priimti romus į savo bendruomenę? Jei pačių romų bėda slypi jų švietime – o veikiau – jo neturėjime, tai bendruomenė neretai primeta romams ir apie romus tokius stereotipus, kuriuos sunku bus išrauti iš moksleivio sąmonės, jei visa jo šeima persmelkta nepakantumo romų vaikams. Juk ne visi romai skurdžiai (peržvelkite Roma. Gypsies. Poland. Nigel Dickinson Gallery. // http://nigeldickinson.com/gallery/romapoland/004_roma_gypsy_poland - žiūrėta 2009 03 31, 16. 23 val.). Ne visi jie narkotikų platintojai ir narkodileriai, vagys ir apgavikai. Kaip yra rašiusi Viktorija Jonikova – nemaža dalimi prie šito prisidėjo žiniasklaida¹⁶². O kaip teigia Aušra Simoniukštytė – „Romų kultūra yra ir buvo veikiama ne tiek valstybinės – nacionalinės, kiek vietinės, atskiros etnografinio regiono kultūros, ir su ja sąveikauja perimdama kai kuriuos lokalinės kultūros bruožus <...>“¹⁶³.

Derinant romų vaikų integracijos galimybes su švietimu – veikiausiai tam labiau tiktų tikybos pamokos. Ir man labai įsiminė doc.dr. S. A. Stasiulevičiūtės mintis: „<...>*esminis tikybos pamokų ir*

¹⁶¹ Stasiulevičiūtė S. A. Kaip galėtume kelti tikybos pamokų prestižą? // http://www.vdu.lt/Leidiniai/SOTER/soter_23.pdf - žiūrėta 2009 03 31, 13. 34 val.

¹⁶² Jonikova V. Čigonai Lietuvoje. - <http://www.sociumas.lt/lit/Nr21/cigonai.asp> - žiūrėta 2009 03 11, 17.59 val.

¹⁶³ Simoniukštytė A. P. 889.

*katechezės uždavinys – ir, turbūt, jis tikrai nelengvas – užuot diegus taisykles, normas ir įstatymus, sužavėti vertybėmis ir jas ugdyti*¹⁶⁴.

Ir štai mes jau nustatėme esmines galimas perspektyvas liaudiškojo pamaldumo ugdymo procese.

Ketvirtoje darbo dalyje aš aptarsiu ir tuos ugdymo metodus, kuriuos rekomenduoja tyrinėtojai bei pedagogai tikybos pamokoms.

3. Apklausos duomenų analizė švietimo bei ugdymo klausimais tarp romų katalikų

Remiantis 2009 metais vasario – balandžio mėnesiais atliktu tyrimu aiškėja romų katalikų (tik 1 iš apklaustųjų 20 respondentų pasisakė nežinantis, kokią tikėjamą išpažįsta - aut. past.) požiūrio į švietimo bei ugdymo klausimus momentai. Aptarkime juos.

5 lentelė: romų nuomonė apie paramos romams organizacijas ir institucijas tikslus bei reikalingumą(proc.)(pagal 2009 metų tyrimo rezultatus)

Eil. nr.	Teiginiai	Sutinku	Nesutinku	Neturiu nuomonės
1	Atkreipti visuomenės dėmesį į tam tikrą problemą (ypač romų švietimo)	25%	30%	45%
2	Skatinti romus būti aktyvesnius, ugdyti jų atsakomybės jausmą	10%	15%	75%
3	Šviesti čigonų bendruomenę	10%	20%	70%
4	Vykdyti ankstyvą nusikaltimų prevenciją	15%	20%	65%
5	Mokyti humaniškumo ir tolerancijos	15%	28%	52%
6	Apsaugoti romus nuo nepageidaujamo, neigiamo visuomenės nusistatymo	85%	5%	10%

Kaip galima matyti iš 4 lentelės nemaža dalis čigonų tiesiog neturi nuomonės apie tai, kokiems tikslams yra reikalingos įvairios paramos romams organizacijos. Romų teigimu (85%) jiems svarbiausia, kad jie bei jų vaikai būtų apsaugoti nuo nepageidaujamo visuomenės nusistatymo prieš juos. Kalbant apie švietimo bei ugdymo klausimus, respondentai pažymi, kad jiems tai svarbu, tačiau tai nėra

¹⁶⁴ Stasiulevičiūtė S. A. Kaip galėtume kelti tikybos pamokų prestižą? // http://www.vdu.lt/Leidiniai/SOTER/soter_23.pdf - žiūrėta 2009 03 31, 17. 55 val.

prioritetinis klausimas. Romai teigė, kad nenori savo vaikų leisti į mokyklą, nes „<...>ten iš jų tyčiojosi, reikia muštis“, „<...>reikia daug dirbti (apie vaikus – aut. past.), šeimai padėti, valgyti gi visi nori“¹⁶⁵

V. Didaktinė dalis

Katalikų tikybos pamokų tikslas: supažindinti mokinius su katalikų tikėjimo pagrindais, atskleisti tikėjimo tiesas, Šventąją istoriją, padėti mokiniams pažinti krikščioniškas vertybes ir paskatinti jomis grįsti savo asmeninį bei bendruomeninį gyvenimą¹⁶⁶.

Pagal galimybes skatinamas ar gilinamas kiekvieno moksleivio santykis su Kristumi bei Bažnyčios bendruomene. Itin iškeliamas etninių, egzistencinių, socialinių, kultūrinių klausimų svarstymas tikėjimo šviesoje, taip pat ekumeninis bendradarbiavimas su kitais krikščionimis bei tarpreliginis dialogas.¹⁶⁷

Pasiremddama medžiaga, kurią man pavyko surasti ir apie čigonų istoriją Lietuvoje, ir apie liaudiškojo pamaldumo praktikas čigonų gretose aš sudariau 3 pamokų ciklą.

Pirmoji pamoka: „Liaudiškojo pamaldumo perspektyvumas“.

Antroji pamoka: „Žvilgsnis į romų katalikų istoriją“.

Trečioji pamoka: „Liaudiškojo pamaldumo apraiškos katalikų romų bendruomenėje“

Stengiausi vadovautis bendrais principais, siekiais, kad šios pamokos moksleiviams būtų dvasingos. Žinias stengiausi perteikti tiek proto pagalba, tiek per jausmų prizmę.

Zita Storpirštienė rekomenduoja, kad per tikybos pamokas dirbtų ir mokinių protas, ir rankos, ir širdis¹⁶⁸. Pasak jos – labai svarbu, kad tikybos mokytojas pamokos modelį kurtų, pasitelkdamas

¹⁶⁵ Remiantis respondentų atsakymais. (2009 metų tyrimo duomenys).

¹⁶⁶ Storpirštienė Z. Šiuolaikinė tikybos pamoka. // Krikščioniškosios savimonės ugdymas kintančio pasaulio vertybių kontekste. Respublikinės mokslinės – praktinės konferencijos, skirtos tikybos mokytojų rengimo Marijampolės kolegijoje 10 metų sukakčiai paminėti, pranešimai. Marijampolė: Marijampolės kolegijos leidybos centras, 2005. P. 69.

¹⁶⁷ Storpirštienė Z. Šiuolaikinė tikybos pamoka. // Krikščioniškosios savimonės ugdymas kintančio pasaulio vertybių kontekste. Respublikinės mokslinės – praktinės konferencijos, skirtos tikybos mokytojų rengimo Marijampolės kolegijoje 10 metų sukakčiai paminėti, pranešimai. Marijampolė: Marijampolės kolegijos leidybos centras, 2005. P. 69.

¹⁶⁸ Ten pat. P.69.

netradicinius mokymo metodus: malda, giesmę, Šv. Rašto analizę, meditaciją, biblinių dramų inscenizaciją, dëlionę ir kitus. Tai metodai, kurie būdingi tikrai tikybos pamokoms.

Tikybos pamoka iš kitų išsiskiria ir savo religine simbolika, netradicine vieta, suolų atitinkamu sustatymu.

Pasiremiant Tomo Griumo metodologija – „Gyvenimas – tikėjimas – naujas gyvenimas“, kuomet tema gvildenama pradedant gyvenimo situacija bei iškylančia problema, po to ieškoma galimo atsakymo nagrinėjant Šv. Raštą bei Bažnyčios mokymą ir galiausiai vėl grįžtama prie šiandienos problemų sprendimo, pasitelkiant krikščioniškąjį požiūrį.¹⁶⁹

Apibendrinant, norëtusi pabrëžti, kad tikybos pamokos pagrindas visada yra tikëjimo tiesos ar „Ko moko Kristus“, tai yra, tikybos pamoka turi turëti kristologinį pagrindą. Svarbu pabrëžti ir tai, kad tikëjimas visada yra susijęs su gyvenimu bei yra tamprus ryšys tarp tikëjimo tiesų ir krikščioniškųjų vertybių ir jų taikymo gyvenime.

Zita Storpirstienë pažymi, kad tikybos mokytojo misija – būti pasirengus šviesti ne vien tik mokinius, bet ir jų šeimas bei visą mokyklos bendruomenę. Tikybos mokytojas kartu su kitais pedagogais inicijuoja ir organizuoja savo mokinių socialinę veiklą mokykloje bei gyvenamojoje vietovėje: pagalbą ligoniams, našlaičiams, vargšams, seneliams ir pan., kad svarstymai apie krikščioniškąją meilę taptų išgyventa patirtimi ir savastimi.¹⁷⁰ (Turëjau mintį, jeigu tik tam pritartų mokinių tëlviai po 3 pamokų ciklo – nuvykti kartu su mokiniais į čigonų taborą – kad jie galbūt turëtų galimybę patys pabendrauti su romų katalikų vaikais; pasikalbëti, pažinti, kaip mąsto jų bendraamžiai, turintys kitokią gyvenimo patirtį – aut. past.).

Kunigas Kazimieras Ambrasas pabrëžia mokytojo požiūrį į savo darbą. Jis rašo: „Todël ir svarbiausia, koks mano požiûris: ar man visiškai nerûpi, kad tai, ko mokau, yra susiję su mano studento ar moksleivio gyvenimu ir patirtimi? Ar stengiuosi savo auklëtiniais padëti susivokti, kaip mokymo turinys, įgûdžiai ir vertybës yra susijusios su jų praktiniu gyvenimu, su šiuolaikine kultûros, meno ir visos veiklos terpe, gyvenimo esme?“¹⁷¹.

¹⁶⁹ Storpirstienë Z. Šiuolaikinë tikybos pamoka. // Krikščioniškosios savimonës ugdymas kintančio pasaulio vertybių kontekste. Respublikinës mokslinës – praktinës konferencijos, skirtos tikybos mokytojų rengimo Marijampolës kolegijoje 10 metų sukakčiai paminëti, pranešimai. Marijampolë: Marijampolës kolegijos leidybos centras, 2005. P. 70.

¹⁷⁰ Ten pat. P. 71.

¹⁷¹ Ambrasas K. Požiûris į vertybes // Krikščioniškosios savimonës ugdymas kintančio pasaulio vertybių kontekste. Respublikinës mokslinës – praktinës konferencijos, skirtos tikybos mokytojų rengimo Marijampolës kolegijoje 10 metų sukakčiai paminëti, pranešimai. Marijampolë: Marijampolës kolegijos leidybos centras, 2005. P. 10.

KLASĖ: 9 – 10

DATA: 2009 03 10

VEDA: studentė Rada Bogdanovič

II kursas, magistrantūra

PAMOKOS METRIKA:

TEMA: „Liaudiškojo pamaldumo perspektyvumas (tikslingumas)“.

TIKSLAS – išsiaiškinti sąvokos „liaudiškasis pamaldumas“ reikšmę bei ugdyti pozityvų moksleivių požiūrį į krikščionišką tikėjimą bei Katalikų Bažnyčios bendruomenę.

UŽDAVINIAI:

- a) Paskatinti moksleivių domėjimąsi liaudies pamaldumo praktikų Lietuvoje reiškiniais;
- b) Supažindinti su jų ištakomis ir panagrinėti jų istoriją;
- c) Analizuoti savo santykį su tradicijomis bei vertybėmis, skatinti suvokti Katalikų Bažnyčios visuotinumą.

METODAI: pokalbis, aiškinimas, rašymas, diskusija, skaitymas, individuali veikla.

PRIEMONĖS: lapeliai su klausimais, projektorius arba nešiojamas kompiuteris (arba – pagal technines galimybes - plakatai su Šventojo Rašto ištraukomis).

LITERATŪRA:

1. Ambrasas K. Požiūris į vertybes // Krikščioniškosios savimonės ugdymas kintančio pasaulio vertybių kontekste. Respublikinės mokslinės – praktinės konferencijos, skirtos tikybos mokytojų rengimo Marijampolės kolegijoje 10 metų sukakčiai paminėti, pranešimai. Marijampolė, 2005.
2. Fonseca I. Bury me standing. The Gypsies and Their Journey. USA, 1994.
3. Katalikų Bažnyčios Katekizmas. Tarpdiecezinė katechetikos komisijos leidykla, 1996.
4. Motuzas A. Katalikų liaudies pamaldumo praktikos Lietuvoje. – Kaunas, 2005. – 374 p.
5. Stasiulevičiūtė S.A. Religinio ugdymo iššūkiai // <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/88094> - žiūrėta 2009 03 31, 13.12 val.

6. Stasiulevičiūtė S.A., Rugevičiūtė G. Gairės pagal Katalikų tikybos bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus // [http://telsiai.lcn.lt/Temines%20gaires%20programai%20I%20-%20II%20klases%20\(1\).doc](http://telsiai.lcn.lt/Temines%20gaires%20programai%20I%20-%20II%20klases%20(1).doc) – žiūrėta 2009 03 29, 05. 09 val.
7. Storpirstienė Z. Šiuolaikinė tikybos pamoka. // Krikščioniškosios savimonės ugdymas kintančio pasaulio vertybių kontekste. Respublikinės mokslinės – praktinės konferencijos, skirtos tikybos mokytojų rengimo Marijampolės kolegijoje 10 metų sukakčiai paminėti, pranešimai. Marijampolė: Marijampolės kolegijos leidybos centras, 2005.
8. Šventasis Raštas. - Vilnius, 2001.
9. Tong D.Gypsy Folk Tales. Orlando, 1989. – 252 p.
10. Мифы народов мира. Т. 1. Москва. 1987.

PAMOKOS SITUACIJA:

Šiomis dienomis vis dažniau ir garsiau kalbama apie tai, kas yra liaudiškasis pamaldumas. Šios pamokos metu su moksleiviais nagrinėsime šios sąvokos reikšmę, pristatysiu jiems istoriškai svarbias aplinkybes, pabrėšiu jiems liaudiškojo pamaldumo svarbą, skatinsiu moksleivius išsakyti savo požiūrį minėtuju klausimu, bandysime ieškoti argumentų – padėsiančių išanalizuoti šio reiškinio sąsajas su Bažnytine liturgija ir Šventuoju Raštu.

Pamokos dalys	Mokytojo veikla	Mokinių veikla	Pastabos
1. Įžanga	Pasisveikinimas. Temos skelbimas, užrašymas lentoje. Lentoje užrašau pamokos temą bei pagrindinį šios pamokos tikslą: išsiaiškinti sąvokos „liaudiškasis pamaldumas“ reikšmę, susipažinti su jų (liaudiškojo pamaldumo praktikų) ištakomis, istorija, ypatybėmis.	Užsirašymas sąsiuvinuose	
2. Pamokos tikslo ir uždavinių atskleidimas	Vyksta diskusija – kas yra liaudies pamaldumas? (Pakviečiu moksleivius išsakyti savo nuomonę bei argumentus – kaip jie supranta šią sąvoką).		
3. Temos plėtojimas			

	laukiamiausia? Kodėl?		
3.3. Individuali veikla	Mokytoja rašo lentoje : TIKĖTI IŠPAŽINTI	Atsakinėja į pateiktus klausimus lapuose.	PRIEDAS: klausimai
3.4. Diskusija	Surenku mokinių atsakymus į klausimus. Padėkoju jiems už atsakymus ir pabrėžiu, jog per kitą pamoką mes dar sugrįšime prie šių klausimų. Mokytoja: - Mokiniai, esu tikra, jog dažnas Jūsų girdi žmones sakant: „Aš Dievą pripažįstu, bet Bažnyčios man nereikia“. „Man patinka Jėzus Kristus, bet nepatinka sėdėti bažnyčioje su davatkomis“ arba „Jau tie kunigai – oi, oi, oi“ ir panašiai. Koks Jūsų asmeninis požiūris į Bažnyčią? Ką Jus pasakytumėte? Kartu su moksleiviais bandome prieiti prie išvados, jog kaip išpažinti tikėjimą – kiekvieno žmogaus laisvos valios klausimas, bet nelankydami bažnyčios, kurioje mūsų laukia pats Kristus, mes praleidžiame savo šansą pasinaudoti Jėzaus mums dovanojamu Išganymu – Jo meile, Jo pagarba, Jo siūlomu sielos nemirtingumu, jai skirtą dangaus laime po mirties. Nepakanka bažnyčioje apsilankyti tik per šventes ar ypatingomis progomis.	Diskutuoja, įsisako.	Dėstymą iliustruojau palyginimu apie

	Kuo dažniau meldžiamės, tuo daugiau Dievas mus praturtina ir apdovanoja. Kuo daugiau laiko Jam skiriame, tuo daugiau Jis mus pripildo savo dovanomis, mus keičia į gera. Skirti Dievui daugiau laiko mums padeda LPP.		sąskaitą banke bei išvystau mintį apie tai, kaip žmogus kartais nepasinaudoja tuo, kas jam jau yra duodama.
	Svarbu pabrėžti, kad liaudies pamaldumo praktikos Lietuvoje saugojo nuo nutautėjimo sunkiais carizmo laikais, kai vyskupijose buvo verčiami pamaldas atlikti tik rusų kalba. Katalikų liaudies pamaldumo praktikos Lietuvoje užduotis ugdyti ir brandinti katalikų tikėjimą. Čia būtinai reikia pabrėžti apeiginius papročius, kuriuos sudaro: bažnytinės kalendorinės šventės, šventų vietų lankymas, gestai, maldu kalbėjimas, grojimas ir giesmių giedojimas. ¹⁷²		Pasakojimą iliustruojau Šv. Rašto citatomis, kurios yra surašytos ant plakato ir pakabinamos ant lentos(arba power point programa).
	Pamokos pabaigoje galima sugiedoti liaudišką giesmę. (Jeigu yra galimybė – iš pamokoje turėtų pavyzdžių).		(Pateikti pavyzdžių: pasiklausyti Kalnų, Gr.verksmų (?) ar kt.)
4. Apibendrinimas ir namų užduotis	Mokinių prašau namuose parašyti esė – rašinį tema: „Mano Malda“. Vaikams paaiškinu: Namuose pabandykite raštu sukurti maldą, kurioje padėkosite už visa gera, ką Dievas Jums yra davęs ir tebeduoda, o toliau paprašykite Jo pagalbos ir paramos sau, savo ateities		

¹⁷²Vadovaujantis S.A. Stasiulevičiūtės metodiniais patarimais. – aut. past.

	gyvenimui, savo šeimai, kitiems artimiesiems. • Per kitą pamoką kalbėsime apie romų katalikų pamaldumo apraiškas bei gyvenimo kultūrą, pasaulėjautą.		
--	--	--	--

KLASĖ: 9 – 10

DATA: 2009 03 14

VEDA: studentė Rada Bogdanovič

II kursas, magistrantūra

PAMOKOS METRIKA:

TEMA: „Žvilgsnis į romų katalikų istoriją“.

TIKSLAS – supažindinti su Lietuvos romų katalikų istorijos bei kultūros savitumais ir atskleisti šios tautinės mažumos tikėjimo specifikos klausimus.

UŽDAVINIAI:

- d) Paskatinti moksleivių domėjimąsi bei toleranciją Lietuvoje gyvenančių tautinių mažumų atžvilgiu;
- e) Supažindinti su romų atsikėlimo į Lietuvą pradžia ir minėtosios bendruomenės istorine raida.
- f) Atskleisti romų kultūros bei pasaulėjautos savitumą
- g) Supažindinti moksleivius su romų tikėjimo specifika.

METODAI: pokalbis, aiškinimas, rašymas, diskusija, skaitymas, individuali veikla, fotonuotraukų paroda, muzikos kūrinių atlikimas bei klausymas.

PRIEMONĖS: lapeliai su klausimais, projektorius arba nešiojamas kompiuteris.

LITERATŪRA:

- 11. Crowe D. A history of the Gypsies of Eastern Europe and Russia. – New York, 1995. – 317 p.
- 12. Čigonai Lietuvoje ir Europoje. Sudarytojas Severinas Vaitiekus. – Vilnius, 1998. – 140 p.
- 13. Fonseca I. Bury me standing. The Gypsies and Their Journey. – USA, 1994.
- 14. Fraser A. Čigonai. – Vilnius, 2001. – 332.

15. Jonikova V. Čigonai Lietuvoje. - <http://www.sociumas.lt/lit/Nr21/cigonai.asp> - žiūrėta 2009 03 11, 17.59 val.
16. Katalikų Bažnyčios Katekizmas. Tarpdiecezinė katechetikos komisijos leidykla, 1996.
17. Katkienė I. Čigonų genocidas slegia šveicarų sąžinę. // <http://www.lrytas.lt/-12275892801226587287-%C4%8Digon%C5%B3-genocidas-slegia-%C5%A1veicar%C5%B3-s%C4%85%C5%BEin%C4%99.htm> – žiūrėta 2009 03 14, 21.20 val.
18. Liegeois J. Roma, Gypsies, Travellers. – Printed in the Netherlands, 1994. – P. 109.
19. Motuzas A. Katalikų liaudies pamaldumo praktikos Lietuvoje. – Kaunas, 2005. – 374 p.
20. Romowie o sobie i dla siebie. Nowe problemy I nowe dzialania w pieciu krajach Europy Srodkowo – Wschodniej. Praca zbiorowa pod redakcją Ewy Nowickiej. – Warszawa, 2003. – 189 s.
21. Šventasis Raštas. - Vilnius, 2001.
22. Toleikis V. Lietuvos čigonai: tarp praeities ir ateities. – Vilnius, 2001. – 144 p.
23. Tong D. Gypsy Folk Tales. – Orlando, 1989. – 252 p.
24. Сказки и песни цыган России. Москва. 1987.

PAMOKOS SITUACIJA:

Panagrinėję liaudiškąjį pamaldumą Lietuvoje, šią temą praplėsime, moksleiviai išsakys savo požiūrį ir susipažins su liaudiškuoju pamaldumu romų bendruomenėje.

Pamokos dalys	Mokytojo veikla	Mokinių veikla	Pastabos
1. Įžanga	Pasisveikinimas.		
2. Namų darbo tikrinimas ir malda.	Pasiūlau mokiniams pasimelsti namie sukurtoją malda.	Meldžiasi.	
3. Kartojimas.	Klausimais ir atsakymais pakartojame liaudiškojo pamaldumo apibrėžimą, pateikiame pavyzdžių (Šv. Marijos litanija ir kt.). Lentoje užrašau pamokos temą .	Atsakinėja. Pateikia pavyzdžių.	
4. Įvadas į temą.	Šios pamokos metu mes kalbėsime apie pamaldumą ir kitas tradicijas vienoje seniausių tautinių mažumų Lietuvoje – čigonų, neretai save vadinančius romais. Mūsų šios pamokos tikslas –susipažinti su šios bendruomenės kultūra, gyvensena, pasaulėjauta,		

5. Temos atskleidimas. „Minčių lietus“. Stereotipų žalos aptarimas, romų istorijos pristatymas.	tikėjimu. Pirmiausia paprašau bent keleto mokinių pasakyti, su kuo jiems visų pirma asocijuojasi žodis „čigonas“? (Dažnas veikiausiai paminės – „apgavikai“, „vagys“, „vargšai“...) Mokytoja: - Mokiniai, mūsų sąmonė dažnai yra veikiama pačių įvairiausių stereotipų. Deja – apie čigonus mes esame susiformavę – neigiamą įvaizdį. Tai pakankamai natūralu – turint mintyje – jog tiek spauda, tiek media taip dažnai vaizduoja čigonus būtent taip. - Tačiau nereikia pamiršti, jog esame pakankamai sąmoningi – kad galėtume susidaryti savo argumentuotą nuomonę. O tam reikalingi faktai. - Štai keletas jų: - <i>Spėjama, kad į Lietuvą čigonai atvyko apie XVa. Vidurį per Lenkiją ir Baltarusiją. 1501 m. Gegužės 25 dieną Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Aleksandras Vilniaus pilyje pasirašė privilegiją, kuria čigonams suteikė teisę laisvai kiltotis bei turėti savivaldą su išsirinktu vyresniuolu.</i> - „Ta tauta, taip seniai visur gyvenanti, – rašė T. Narbutas, – išsibarsčiusi beveik po visą pasaulį, vis dėlto buvo mažiausiai pažinta. <u>Priežastis ta, kad niekuomet neturėjo savo rašto, taigi negalėjo tinkamai savęs įprasminti</u>“. - Tačiau tie patys čigonai užmiršo savo istoriją. Ir pati istorija buvo juos išleidus iš akių. Kelis ilgus amžius ji neatsakė, regis, į esminių kiekvienos tautos klausimą apie kilmę. Tiksliau – naiviai tikėjo pačių čigonų atsineštu pasakojimu apie išvargimą iš Egipto. - Ir tikrai, nors tik daug vėliau atėjo mintis ištirti čigonų kalbą lingvistiniais metodais ir visai kitur nukelti jų tėvynę, po šiai dienai išliko ryškus šios egiptietiškos legendos pėdsakas.	Atsakinėja.	Moksleiviai atsako. (Svarbiausius pavadinimus,
--	--	--------------------	--

	- - Anglai čigonus tebevadina Gypsies, prancūzai – Gitanes, ispanai – Gitanos... Žinoma, toki vėlyvą susidomėjimą mokslinių čigonų istorijos tyrimu galima paaiškinti ir daug paprasčiau – Europą tiesiog pribloškė šie keisti, nors ir taikūs atvykėliai, tariamieji egiptiečiai. Apskritai XV – XVI amžiaus istorijos šaltiniuose nėra užfiksuota jokių čigonų atsiradimo mūsų krašte smulkmenų – viso labo turime topografinių ir antroponiminių duomenų, susijusių su žodžiu Cygan, Czygan. Matyt tik valdant Jogailai klajoklių taborai pasirodė iš pradžių pietinėje, o vėliau ir šiaurinėje valstybės dalyje. Į Lietuvą čigonai bus atklydę per Gudiją iš Lenkijos – tai rodo gausūs tų dviejų kalbų, ypač lenkų, skoliniai Lietuvos čigonų kalboje. Tadas Čackis teigė, jog „Karūnos Metrikos fragmentuose“ (šiandien dingusiuose), datuotuose 1501 metais, jam pavyko rasti žinutę apie Polgarą – čigonų vadą Karūnoje, t.y. Lenkijoje. Tais pačiais metais karalius Aleksandras Vilniuje paskelbė privilegiją čigonų vaivada Vosyliui, patvirtinančią valdžią jo gentainiams, klajojantiems Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Šia privilegija karalius „pagal mūsų protėvių, šventos atminties Lietuvos didžiųjų kunigaikščių, paprotį“ suteikė čigonams teisę laisvai klajoti šiose žemėse. Pastarieji žodžiai rodo, kad 1501 metų privilegija nebuvo pirmasis aktas, nustatantis čigonų teises Lietuvoje. Taigi XV amžiaus pradžioje mūsų valstybėje apsigyveno egzotiški ateiviai, kurie vertėsi kalvyste, burtininkavimu, prekyba arkliais. Juos rėmė valdžia, o liaudis į juos žiūrėjo su nuostaba ir pagarbia baime. Tačiau ilgainiui čigonų padėtis pasikeitė. - Vis mažiau buvo tikima jų piligrimyste. Tam buvo daugybė priežasčių: klajokliškas gyvenimo būdas, skurdas vertė čigonus pelnytis duonos nei visai garbingu būdu. Burtų ir vagysčių baimė užtrenkė prieš juos vietos gyventojų duris. Čigonai vis labiau izoliavosi nuo aplinkos. Čackis rašė: „Taigi žodyne nerastume pavadinimų tų nusikaltimų, tų nusižengimų, kurių jiems nebūtų galima pripaišyti; nebuvo tokių kriminalų ir apgavysčių, kurių tie valkatos nebūtų padarę“.		datas ir vardus užrašau lentoje).
--	--	--	--

5.3. Romų gyvenimo būdo aptarimas (pokalbis) ir informacijos pateikimas. 5.4. Diskusija, argumentų bei faktų analizavimas.	Suprantama, istoriko žodžiai tiesmukiški, tačiau jie atskleidžia bendrą to meto visuomenės nuostatą, byloja apie įsisenėjusias problemas. Čackiui priklauso ir kita mintis, kuri, nusako esminę požiūrio į čigonus pasikeitimo priežastį: „Europai čigonai buvo visiškai svetima tauta, kuri labai skyrėsi nuo visų jos gyventojų“. Konfrontacija turėjo neišvengiamai atsirasti – tai buvo tik laiko klausimas. Vietos gyventojų nuostabą priešiškus, net Respublikoje, kurios įstatymai čigonams buvo labai palankūs. - (1453 metais jie buvo išvaryti iš Prancūzijos, 1492 metais – iš Ispanijos, 1510 metais – iš Šveicarijos, 1662 metais – iš Švedijos ir t.t. (Remiantis Crowe D.. <i>A history of the Gypsies of Eastern Europe and Russia</i>. – New York, 1995. – 317 p.) - <i>Tai istoriniai faktai, kurie galbūt padėjo Jums, mokiniai, pasekti ir pamatyti, kaip istoriškai Lietuvos teritorijoje atsirado čigonai – romai.</i> - <i>Kad geriau galėtumėte suprasti romų pasaulėjautą bei pasaulėžiūrą, pasvarstykime apie jų gyvenimo būdą.</i> - <i>Ką esate apie tai girdėję – arba – ką Jūs žinote apie tai?</i> (Pakviečiu moksleivius išsakyti savo nuomonę bei ją argumentuoti). Apibendrindama pateikiu tokią medžiagą moksleiviams(remiantis 3. Liegeois J. <i>Roma, Gypsies, Travellers</i>. – Printed in the Netherlands,	Atsako – jog jie migruoja, neretai gyvena atsietai nuo visų. Ir t.t.	
--	--	---	--

	1994. – 323 p.): Čigonai ir klajokliai (keliauninkai) yra žinomi tik tiek – kokie jie yra ir kad jie yra. Jų gyvenimo būdas – vis dar didžiulių tyrimų klausimas bei objektas. Jų gyvenimo būdas – tai menas gyventi “an art of living” – sunkiai suprantamas, vos apčiuopiamas, nes jų gyvenimas – nuolat besikeičiantis, nepastovus.¹⁷³ Turinys – kultūriniai bei materialūs bruožai ir savybės – nuolat pasisavinamos bei pritaikomos tam gyvenimo būdai, kurį norima pagrįsti. “Čigonas” arba “Keljauninkas” – šių žodžių esmė slypi tame – jog jie reiškia praktiškai tą patį, vienok jie turi būti greta – mat padeda geriau suprasti ir perprasti tą gyvenimo stilių, kurį mes norime ištirti. Tam tikri kultūriniai ir materialiniai elementai laisvai “nusavinami” iš tos aplinkos, kurioje gyvenama. Pavyzdžiui – Italijoje – kai kurie Xoraxane Roma vartoja serbų terminologiją kraujo bei giminytės ryšiams apibūdinti, o santuokos ryšiams jie vartoja graikų žodžius, taip pat jų žodyne yra Indijos žodyno bruožų. O štai jų įstatyminė bei teisinė sistema pagrįsta Albanijos tradicijomis. Darome išvadą, jog Xoxane Roma yra savyje sutelkę pačių įvairiausių aplinkinių kaimynų kultūrinius bei materialinius aspektus. Toliau kartu su moksleiviais stebime skaidres bei kartu dalinamės išpūdžiais: Analizuojame galimas problemines nuomones, jas gvildiname, pateikiame pavyzdžių iš romų gyvenimo Lietuvoje. Aptariame čigonų gyvenimo būdo savitumą, kultūrinį paveldą (muzika, poezija ir kt.).		Priedas Nr.1: Skaidrių paketas (Slide show power point programa) – Rimai.
--	--	--	--

6. Apibendrinimas ir namų užduotis	• Mokinių prašau namuose paieškoti žiniasklaidinės medžiagos apie romus, kuriai jie norėtų <u>argumentuotai pritarti arba nepritarti</u>. • Informuoju, jog per kitą pamoką kalbėsime apie šiandien aptartos bendruomenės liaudiškąjį pamaldumą.		
------------------------------------	---	--	--

KLASĖ: 9 – 10

DATA: 2009 03 21

VEDA: studentė Rada Bogdanovič

II kursas, magistrantūra

PAMOKOS METRIKA:

TEMA: „Liaudiškojo pamaldumo apraiškos katalikų romų bendruomenėje“.

TIKSLAS – supažindinti su Lietuvos romų katalikų liaudiškojo pamaldumo apraiškomis, tradicijomis bei papročiais.

UŽDAVINIAI:

- h) Paskatinti moksleivių domėjimąsi tautinių mažumų klausimais Lietuvoje bei jų toleranciją Lietuvoje gyvenančių tautinių mažumų atžvilgiu;
- i) Supažindinti su romų katalikų religijos išpažinimo savitumu, taip pat papročiais bei tradicijomis;
- j) Atskleisti romų katalikų liaudiškojo pamaldumo ypatybes;

METODAI: pokalbis, aiškinimas, rašymas, diskusija, skaitymas, individuali veikla, fotonuotraukų paroda, muzikos kūrinių atlikimas bei klausymas.

PRIEMONĖS: lapeliai su klausimais, projektorius arba nešiojamas kompiuteris.

LITERATŪRA:

- 25. Crowe D.. A history of the Gypsies of Eastern Europe and Russia. – New York, 1995. – 317 p.
- 26. Čigonai Lietuvoje ir Europoje. Sudarytojas Severinas Vaitiekus. – Vilnius, 1998. – 140 p.
- 27. Fonseca I. Bury me standing. The Gypsies and Their Journey. – USA, 1994.
- 28. Fraser A. Čigonai. – Vilnius, 2001. – 332.
- 29. Jonikova V. Čigonai Lietuvoje. - <http://www.sociumas.lt/lit/Nr21/cigonai.asp> - žiūrėta 2009 03 11, 17.59 val.

30. Katalikų Bažnyčios Katekizmas. Tarpdiecezinė katechetikos komisijos leidykla, 1996.
31. Katkienė I. Čigonų genocidas slegia šveicarų sąžinę. // [http://www.lrytas.lt/-12275892801226587287-%C4%8Digon%C5%B3-genocidas-slegia-%C5%A1veicar%C5%B3-s%C4%85%C5%BEin%C4%99.htm](http://www.lrytas.lt/-/12275892801226587287-%C4%8Digon%C5%B3-genocidas-slegia-%C5%A1veicar%C5%B3-s%C4%85%C5%BEin%C4%99.htm) – žiūrėta 2009 03 14, 21.20 val.
32. Liegeois J. Roma, Gypsies, Travellers. – Printed in the Netherlands, 1994. – P. 109.
33. Motuzas A. Katalikų liaudies pamaldumo praktikos Lietuvoje. – Kaunas, 2005. – 374 p.
34. Narbutas Š. Kašmyro etnosio atbalsiai// [http://test.svs.lt/?Nemunas;Number\(63\);Article\(994\)](http://test.svs.lt/?Nemunas;Number(63);Article(994)) – žiūrėta 2009 03 17, 14.29 val.
35. Romowie o sobie i dla siebie. Nowe problemy I nowe dzialania w pieciu krajach Europy Srodkowo – Wschodniej. Praca zbiorowa pod redakcją Ewy Nowickiej. – Warszawa, 2003. – 189 s.
36. Šventasis Raštas. - Vilnius, 2001.
37. Toleikis V. Lietuvos čigonai: tarp praeities ir ateities. – Vilnius, 2001. – 144 p.
38. Tong D. Gypsy Folk Tales. – Orlando, 1989. – 252 p.

PAMOKOS SITUACIJA:

Panagrinęjė liaudiškąjį pamaldumą Lietuvoje bei susipažinę su romų bendruomenės atsiradimo Lietuvoje istorija, šios pamokos metu susipažinsime su romų katalikų tradicijomis, papročiais bei panagrinėsime jų liaudiškojo pamaldumo praktikas.

Pamokos dalys	Mokytojo veikla	Mokinių veikla	Pastabos
6. Įžanga	Pasisveikinimas.		
7. Namų darbo tikrinimas.	Pasiūlau mokiniams išsakyti savo argumentuotą nuomonę apie tai, kokią informaciją jie rado apie čigonus periodinėje spaudoje. Klausimais ir atsakymais pakartojame liaudiškojo pamaldumo apibrėžimą bei tam tikrus faktus iš romų bendruomenės Lietuvoje istorijos.	Pasisako namų darbų tema, jei reikia argumentuoja.	
8. Kartojimas.	Lentoje užrašau naujos pamokos pavadinimą. Šios pamokos metu mes kalbėsime apie liaudiškąjį pamaldumą romų katalikų bendruomenėje ir susipažinsime su šios tautinės mažumos tradicijomis bei papročiais.	Atsakinėja.	
9. Įvadas į temą.	Mūsų šios pamokos tikslas –susipažinti su šios bendruomenės religijos išpažinimo apraiškomis bei formomis. Pirmiausia paprašau mokinius pasakyti, ar jie yra matę čigonų bažnyčioje? Dažnas veikiausiai atsakys, jog nėra matęs. Pamokos metu mes bandysime atskleisti priežastis,		

10. Temos atskleidimas. Įvadas į temą. Temos pristatymas	kodėl. Atsakymas slypi čigonų pamaldumo apraiškose. Religija Čigonai neturi bendros religijos ir išpažįsta tą religiją, kuri dominuoja gyvenamojoje teritorijoje. Tarp jų yra <u>katalikų, stačiatikių, protestantų, musulmonų</u> ir kt. Jie neprisiriša prie <u>liturgijos</u>, o praktikuoja ją savo nuožiūra. Tačiau mes šiandien kalbėsime apie Lietuvos čigonų bendruomenės religingumą. Lietuvos romai yra katalikai. Kaip ir lietuviai, romai švenčia visas religines šventes. Per Šv. Velykas ir Šv. Kalėdas, kokia bebūtų gausi šeima, visi renkasi pas vyriausiąjį šeimos narį. (Kiek vėliau mes panagrinėsime – kodėl romai taip gerbia šeimos vyriausiuosius narius). Taigi, galima drąsiai sakyti, jog Lietuvoje čigonai save laiko katalikais. <u>Jų pamaldumas – labai gilus. Jie labai pasikliauja Dievu. Per Kalėdas dažno čigono šeimoje galime matyti prakartėlės, o per Šv. Velykas – altorėlius.</u> <u>Dažnai čigonai lankosi Vilniaus (Verkių) Kalvarijose, meldžiasi Aušros Vartų Švč. Mergelei, eina Kryžiaus keliu, vyksta prie „Verkiančios“ uolos.</u> <u>- O kuriose minėtų vietų lankotės Jūs? Kodėl?</u> Nors čigonai neturi rašytinės teisės, savo gyvenimą jie organizuoja pagal tam tikras nerašytas normas. Jie šias normas vadina įstatymais. Jie perduodami jie iš kartos į kartą, pritaikomi prie naujos aplinkos. Kiekvienas bendruomenės narys turi paklusti	Atsakinėja.	Moksleiviai atsako. (Rodau moksleiviams foto nuotraukas – kuriose čigonai meldžiasi, kaip atrodo jų namų prakartėlės ir altorėliai). Priedas Nr.1: Skaidrių paketas (Slide show power point programa) – Romų katalikų liaudiškojo
--	--	--------------------	--

	elgesio ir rengimosi stiliui. Visi draudimai, įsipareigojimai iš esmės pasireiškia pagarba, gėda, vengimu, tylėjimu. Taikomi jie tiek šeimoje, tiek už jos ribų. Čigonų visuomenėse apribojimų ir normų specifika sąlygoja asmens lytis ir amžius. Jaunesni turi gerbti senesnius, moterys turi paklusti vyrams, gėdytis jų, vyrai turi pagarbiai elgtis su moterimis. Pačių čigonų manymu, papročiai bei tradicijos, atėję iš senų laikų, reikalingi tam, kad čigonai išliktų. <u>Mokytoja:</u> - Tam, kad geriau suprastume romų katalikų liaudiškąjį pamaldumą, pakalbėkime apie čigonų šeimos tradicijas. Pagarba vyresniesiems Ypač gabi tradicija čigonų tarpe yra pagarba vyresniesiems. Jiems skiriamas ypatingas dėmesys. Turėdami ilgaamžę gyvenimo patirtį, mūsų senoliai padeda mums išspręsti šeimos kivirčus ar iškilusius nesutarimus mūsų bendruomenėje. Jų sprendimais pasikliaujama, kad ir kokie jie bebūtų. Nebelikus vadinamųjų baronų, vyresniųjų grupė atlieka bendruomenės savireguliacijos funkciją. Į civilinę teismą kreipiamasi tik kraštutiniu atveju, jeigu reikalas susijęs su ne romų tautybės asmenimis. - <i>Pakalbėkime apie romų katalikų vestuvines</i>	Atsako.	pamaldumo praktikos. Už-rašau lentoje. Esant
--	--	----------------	---

Romų katalikų vertybių pristatymas	tradicijas. - Romų vestuvės yra dvejopos: tėvams pritarus ir tėvams prieštaraujant. Pirmuoju atveju jaunikis su tėvais atvažiuoja pasipiršti ir būsimajai nuotakai bei jos tėvams pritarus, pradeda ruošti vestuvėms. (Pagal čigonų paprotinę teisę, mergaitė tampa moterimi tik pirmųjų povestuvinių santykių metu. Nekaltybės išsaugojimas iki vestuvių yra nepaprastai svarbus reiškinys, lemiantis moters ateitį, santykius su vyru ir jo tėvais. Dukters nekaltybės įrodymas per vestuves – garbė jos motinai. Jeigu mergaitė neskaisti, jaunas gali ją atleisti, į žmonas nebeimti. Vestuvės virsta eiliniu susibūrimu. Yra ir retesnis variantas, be piršlybų, prieš tėvų valią. Tarkim jaunuoliai myli vienas kitą, bet tėvai nepritaria. Anot romų, “Pas mus, jei jau pabėga, tai jau apsivedę, jau permiegojo su ja – laikoma žmona”. Tačiau pabėgimai yra traktuojami kaip nepagarba vyresniesiems, ypač tėvams. Kadangi pabėgusi mergina praranda nekaltbę, čigonai tai laiko jos “sugadinimu”. Tačiau bet koku atveju mergaitė turi būti skaisti. Jei ji jau yra praradusi nekaltbę, tai yra baisus pažeminimas jos šeimai ir artimiesiems. Tokios merginos niekas nenori vesti, ji yra smerkiama. Pats svarbiausias vestuvių atributas yra mergaitės nekaltybė. Aišku, romai šiuo papročiu yra labai patenkinti. Romų vyras, būdamas	Rašosi į sąsiuvinius pagrindinius teiginius: „Čigonų bendruomenėje priimta: • Elgtis ir rengtis pagal bendruomenės paprotį; • Gerbti senesnius; • Paklusti vyrams; • Kukliai elgtis su kita lytimi. Pasižymi sąsiuvinuose.	pakankamai laiko pamokos metu – trumpai papasakoju moksleiviams apie čigonų baronus. Tuo pat metu – kol mokytoja pasakoja – mokiniai per projektorių gali stebėti nuotraukų programą – skaidres. (susijusias su tema).
Romų katalikų tradicijų bei papročių aptarimas			

(pabrėžiant Bažnyčios vaidmens svarbą romų gyvenime).	privilegiuotoje padėtyje, yra beveik nevaržomas jokių apribojimų. Piršdamasis jaunuolis gali pats pristatyti save ir savo šeimą merginos tėvams. Jei tėvai nesutinka su santuoka, vaikinai gali organizuoti pabėgimą. Tokias teises ir laisves turi tik vyrai. Vyrai pripažįstama iki vedybinės seksualinės laisvės. Tai sąlygoja ikivedybinių santykių patirties būtinumas. Taigi, jaunuolio seksualinė patirtis yra jo garbės reikalas. Jis gali būti turėjęs seksualinių santykių su kitomis moterimis, bet tik kitos tautybės. Kadangi paprotinė teisė nereikalauja oficialaus santuokos įforminimo, abiejų rūšių santuokos retai registruojamos civilinės metrikacijos biure. Visuomenės normų požiūriu, tokios čigonės būtų vienišos motinos, bet čigonų papročiu – išteklėjusios. Tačiau svarbu pažymėti, kad itin dažnai čigonai Santuokos Sakramentą priima Bažnyčioje. Apibendrinimas: pasiūlau mokiniams užsirašyti pagrindinę informaciją. Laidotuvės Laidotuvės vyksta tris dienas. Mirusysis visada šarvojamas namuose. Viena kambaryje pašarvotas mirusysis, kitame kambaryje turi būti paruoštas stalas svečiams. Stalas nukraunamas mėgstamiausiais mirusiojo patiekalais ir visas tris dienas žmonės turi jais vaišintis. Romai mano, kad tuomet velionio siela ramiai ilsisi. Į laidotuves		
--	---	--	--

	žmonės nėra asmeniškai kviečiami, bet sužinoję, kad mirė jiems pažįstamas žmogus, atvyksta jo pagerbti. Į laidotuves susirenka ne tik visa plati mirusiojo giminė, bet ir žmonės mažai jį pažinoję. Mirusieji laidojami kapinėse, būtinai su kunigo palyda. Sklinda kalbos, kad čigonai per laidotuves neva linksminasi, tarsi dėl to, jog žmogaus vargai baigėsi. Tačiau Lietuvos romų tarpe per laidotuves jokių linksmybių nevyksta, tai latvių romų paprotys. Gedulas už mirusįjį nešiojamas metus. Kai sukanka metai po laidotuvių, ruošiamos metinės. Į jas žmonės yra asmeniškai kviečiami. Metinių rytą artimieji eina į bažnyčią išklausyti Šv. Mišių. Po bažnyčios į kapines nunešamos gėlės. Vėliau žmonės pradeda rinktis į vakarinę metinių dalį. Salės kampe kabinamas mirusiojo portretas, perrištas juodu kaspinu. Šalia jo dengiamas staliukas balta staltiese, o ant jo padėta lėkštutė su stalo įrankiais. Išmušus tai valandai, kai mirusysis paliko šį pasaulį, nuimamas gedulas. Svečiai prisimena mirusįjį, mena jo gerus darbus. Skamba muzika, žmonės linksminasi. Apibendrinimas: pasiūlau, kad pagrindinius dalykus mokiniai užsirašytų.	„Ieva nusidėjo ir tuomet moteris tapo žemesnė... Taip atsitiko todėl, kad Ieva padarė nuodėmę, prieš tai jie buvo lygūs“. Moters padėtis čigonų sąmonėje neretai grindžiama mitologiniais motyvais. (Kristina Bradaitytė. Čigonai apie save ir gyvenimą// Čigonai Lietuvoje ir Europoje. Sudarytojas Severinas Vaitiekus. – Vilnius, 1998. – P. 75 – 76.).	
--	---	---	--

5.5. Apibendrinimas,	Darome išvadą, jog Lietuvos romai – katalikai. Jų religinė praktika yra savita, paremta senovės papročiais bei tradicijomis. Taip pat nemažai jų religijos bruožų yra perimta iš Lietuvos katalikų bendruomenės. Paprotinė teisė tarp romų išlaiko svarbią vietą bei reikšmę, nors ir šiuo klausimu jau yra pastebima permainų ir naujų tendencijų. Klausimas diskusijai: Kokias senas tradicijas yra išlaikiusi Jūsų šeima, giminė? Kokios senos tradicijos yra išnykusios arba baigia išnykti?	Moksleiviai užsirašo: • Čigonai labai saugo merginų skaistybę. Vyrai skaistybė nėra tokia būtina. • Santuokai turi pritarti tėvai; tik išimtiniais atvejais jos vyksta be tėvų pritarimo. • Dažniausiai santuokos vyksta bažnyčioje. Civilinė santuoka čigonams nėra svarbi. Gyvenimas be santuokos (susidėjus) nėra populiarus. Rašosi: • Čigonų laidotuvės yra krikščioniškos, bet ne tokios liūdnos.	Pažymiu
---------------------------------	--	---	-----------------------

išvados, diskusija		Čigonai mini mirties metines. Tuomet baigiasi gedulas ir yra pradedama linksmintis.	mirusiojo mirties laiko svarbą.
6. Apibendrinimas ir namų užduotis	- Mokinių prašau namuose apklausti vieną (galima kelis) iš seniausių šeimos narių pagal pateiktą anketą. - Dar kartą apibrėžiame, kas yra liaudiškasis pamaldumas bei aptariame jo santykį su liturgija lietuviškose bendruomenėse ir romų bendruomenėje.		

Išvados:

- 1.** Išnagrinėjus Vilniaus romų bendruomenės istorinius faktus aiškėja, kad romai dėl išlikimo nuolat keldavosi iš vienos vietos į kitą. Įtakos turėjo ir tas faktas, kad daugumai gyventojų įgrįsdavo elgetaujantys ir plėšikaujantys čigonai. Todėl, ne vienos šalies valdžia, gindama savo piliečius, paskelbdavo romus už įstatymo ribų.
- 2.** Ištyrus romų katalikų liaudiškojo pamaldumo tradicijas, galima teigti, jog jų religinė praktika yra savita, tikėjimas didžiąja dalimi yra pagrįstas įtikėjimais ir papročiais. Nemaža dalis jų religijos bruožų yra perimta iš Lietuvos katalikų bendruomenės. Paprotinė teisė tarp romų išlaiko svarbią vietą bei reikšmę, nors ir šiuo klausimu jau yra pastebima permainų ir naujų tendencijų.
- 3.** Giminystė, kurią dažnai sustiprina vedybinės sąjungos, yra galinga jėga remti vienas kitą ir bendradarbiauti. Romai, vis labiau skatina giminaičių santuoką (nors pirmos eilės pusbroliai ir pusseserės laikomi per daug artimi, kad galėtų tuoktis).
- 4.** Išanalizavus romų katalikų pamaldumo apraiškas, teigtina, kad jų tarpe yra gajus pamaldumas Švč. Mergelei Marijai (75%). Svarbią vietą užima pamaldumas už mirusiųjų sielas, ypač Vėlinių švenčių metu; didelę reikšmę romai teikia Šv. Kalėdoms (42%) bei Šv. Velykoms (35%).
- 5.** Išnagrinėjus romų katalikų pamaldumo praktikas aiškėja, kad romai nepakankamai dėmesio skiria tiek vaikų švietimui, tiek ugdymui. Romų vaikams yra rekomenduotina speciali programa, kuri skatintų šių vaikų motyvaciją mokytis, formuoti vertybinę jų sistemą, padėtų jiems tinkamai pasirengti integracijai į visuomenę.

Summary:

Work title: *Forms of folksy devotion and educational perspective in Vilnius catholic gipsy community.*

Work job: 1) folksy devotion of catholic gipsies;
2) educational methods.

Main aim of this work was to disclose and analyse the essential points and attributes of Catholic gipsy community folksy devotion forms.

I was trying to disclaim the stereotypes of gipsy's ill – mannered image in Lithuania. Regarding this I have analysed gipsies of Vilnius town historical facts and actualities, investigated the traditions of gipsy folksy devotion. Also I have canvassed the main causal of stereotypes about gipsies coming.

I have put out feelers of gipsies devotional manifestations. In context of main beliefs I have described the feasts celebration in gipsies' families in Vilnius. Christmas, Easter, The Gates of Dawn, Crying Rock piety are very chiefs for the gipsies' community. Also the analysis of the devotional forms helped me to establish the main cause's connections between the persuasion and religion role for the gipsies' mentality.

In now days the pressure on the gipsies is going stronger. So it was important to me as a member of the gipsies' community to unmask another well – grounded opinion. Regarding this it was done the research. I have decided to check out how deeply this problem is growing between Vilnius gipsies' community members. The main aim of research was to uncover main forms of educational perspectives for gipsies'. The results were showy and impressive.

Accomplished research has demonstrated that members of community are godly and prayerful people. There are more than 80 % of them are affirming the persuasion and traditions are very important to them. Respondents predicated that to be real gipsy is to be proud about their history and observed gipsies' mores and customs.

Šaltiniai:

1. Czacki T. O Cyganach// Dzieła Tadeusza Czackiego. Zebrane i wydane przez Hr. Edwarda Raczyńskiego. T. 3. Poznań, 1845. – S. 285 – 304.
2. Danilowicz I. O Cyganach. Wilno, 1824.
3. Dievo kulto ir sakramentų kongregacija. Liaudiškojo pamaldumo ir liturgijos vadovas. - http://www.ofs.lt/fileadmin/ofs/zinios/200403_07.doc - žiūrėta 2009 03 11, 15.28 val.
4. Dievo kulto ir sakramentų kongregacija. Liaudiškojo pamaldumo ir liturgijos vadovas// Bažnyčios žinios.2003. Nr.11. – P.16 – 21; 2003. Nr.12. – P. 17 – 22; 2003. Nr. 13 – 14. – P. 5 – 8; 2003. Nr. 15. – P. 6 – 11.
5. II Vatikano Susirinkimas. Dogminė konstitucija apie Bažnyčią “Lumen Gentium”.
6. II Vatikano Susirinkimas. Konstitucija apie šventąją liturgiją “Sacrosanctum Concilium”.
7. II Vatikano Susirinkimas. Pastoralinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje “Gaudium et spes”.
8. II Vatikano susirinkimo nutarimai : konstitucijos, dekretai, deklaracijos. Vilnius, 1968.
9. Lietuvos Vyskupų konferencijos instrukcija. Laidojimo apeigos // Bažnyčios žinios. Nr. 5. 1996.
10. Liturginis maldynas. Antrasis leidimas.Lietuva. 1984.
11. Liturginis maldynas. Ketvirtasis pataisytas leidimas.Vilnius, 1996.
12. Mickiewicz A. Literatura Słowianska (wykład XX: VIII. Badanie historyczne i filologiczne) // Dzieła. T. 11: Literatura Słowianska (kurs trzeci i czwarty). Warszawa: Czytelnik, 1955.
13. Narbutt T. Rys historyczny ludu Cyganskiego.Wilno, 1830. - S. 45, 124 – 125, 128.
14. Šventasis Raštas. Senasis Testamentas. I t. Pradžios knyga. Iš lotynų kalbos vertė arkivyskupas Juozapas Jonas Skviderskas. 3 – asis leidimas.Vilnius, 1990.
15. Šventasis raštas. Senasis Testamentas. II t. Kronikų knygos. Iš lotynų kalbos vertė arkivyskupas Juozapas Jonas Skviderskas. 3 – asis leidimas.Vilnius, 1991.
16. Concilium Vaticanum (1962-1965). II Vatikano susirinkimo nutarimai : konstitucijos, dekretai, deklaracijos. Redagavo M. Petkevičius, Č. Kavaliauskas. Kaunas, 1994.

Literatūra:

1. ALF: 1996 m. ataskaita // <http://www.osf.lt/lt/ataskait/1996/1996-ii.htm#roma> – žiūrėta 2009 03 31, 16.42 val.

2. Ambrasas K. Požiūris į vertybes // Krikščioniškosios savimonės ugdymas kintančio pasaulio vertybių kontekste. Respublikinės mokslinės – praktinės konferencijos, skirtos tikybos mokytojų rengimo Marijampolės kolegijoje 10 metų sukakčiai paminėti, pranešimai. Marijampolė, 2005.
3. Ambrasas M. Čigonai. Fotonuotrauka // http://images.google.lt/imgres?imgurl=http://www.ambrasas.com/wp-content/uploads/2008/06/cigonai.jpg&imgrefurl=http://www.ambrasas.com/page/3/&usq=3MRxux9G_ZuAUjdH_s4QDSR9T44=&h=482&w=700&sz=107&hl=lt&start=9&um=1&tbnid=lp4oR0141JImMM:&tbnh=96&tbnw=140&prev=/images%3Fq%3D%25C4%258Digonai%26hl%3Dlt%26sa%3DN%26um%3D1 – žiūrėta 2009 03 11, 19.07 val.
4. Aušros vartai // http://www.ausrosvartai.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=52&Itemid=60 - žiūrėta 2009 03 28, 17. 19 val.
5. Bagdonavičienė T., Prosnjakova H. Romane bukvi. Romų abėcėlė. Vilnius, 2003.
6. Balčiūnas L. Švenčių, ugdymo ir kūrybos dvasia. Esė. Krikščioniškosios bei valstybinės šventės, ugdymas mokykloje ir literatūrinė kūryba. Kaunas, 2003.
7. Balčytytė – Dačinskienė V. Katalikų laidotuvių giesmių giedojimo tradicijos Lietuvoje // LKMA Metraštis. T.11. Vilnius. 1997.
8. Baltijos fotografijos linija // <http://www.fotobankas.lt/fotografija/index/id/75240/search/namas> - žiūrėta 2009 03 11, 18.23 val.
9. Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai. I dalis. Nuo seniausių laikų iki XV amžiaus pabaigos. Sudarė Norbertas Vėlius. Vilnius, 1996.
10. Boruta J. Vilniaus vyskupija (1387 02 17) – Vilniaus arkivyskupija (1991 12 24) istorijos kryžkelėse// Katalikų pasaulis. Nr.4. Vilnius, 1997.
11. Brizgys V. II Vatikano mintys ir lietuviai susirinkime. Putnam, 1982.
12. Buika M. Kalėdinės prakartėlės tradicijos reikšmė // http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2004/12/24/krsiand_01.html - žiūrėta 2009 04 06, 13.47 val.
13. Burkus J.. Du pasauliai. – Kaunas,1995.
14. Crowe D.. A history of the Gypsies of Eastern Europe and Russia. – New York, 1995. – 317 p.
15. Čigonai // http://lt.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cigonai#Istorija_ir_kilm.C4.97 – žiūrėta 2009 03 11, 17.51 val.
16. Čigonai irgi sugeba mylėti. - http://www.efoto.lt/files/images/9288/ciugone2_16.jpg - žiūrėta 2009 03 11, 18.41 val.
17. Čigonai Lietuvoje ir Europoje. Sudarytojas Severinas Vaitiekus. Vilnius, 1998.
18. Čigonai. - <http://www.lizdas.lt/skeptic/cigonai/cigonai.htm> - žiūrėta 2009 03 11, 18.12 val.

19. Čigonas // http://images.google.lt/imgres?imgurl=http://www.is.lt/santaka/jega/page2004/s02231.jpg&imgrefurl=http://www.is.lt/santaka/jega/page2004/bp0221.php&usg=__5ZQUvyg16pOK27WFXj-1vjtCUA=&h=357&w=558&sz=54&hl=lt&start=10&um=1&tbnid=2I94YrgxRPJdLM:&tbnh=85&tbnw=133&prev=/images%3Fq%3D%25C4%258Digonai%26hl%3Dlt%26sa%3DN%26um%3D1 - žiūrėta 2009 03 11, 19.21 val.
20. Čigonų tabore bus griaujami namai// <http://www.balsas.lt/naujiena/194397/cigonu-tabore-bus-griaujami-namai/rubrika:naujienos-lietuva-regionai-vilnius> – žiūrėta 2009 03 20, 09.14 val.
21. Digrytė E. Penktadalis romų niekada nesėdėjo mokyklos suole // <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=21225035&categoryID=1861703&ndate=1238191200-> žiūrėta 2009 04 01, 19, 13 val.
22. Dorinis mokinių ugdymas pamokoje ir popamokinėje veikloje : mokslinės metodinės konferencijos pranešimų medžiaga. Vilnius, 2004.
23. Dreyszas E. Čigoniukas Rodnis. – Vilnius, 1994.
24. Enciklopedia Katolicka. T.5. – Lublin, 1989. – S. 1239.
25. Europos Tarybos informacijos biuras // http://209.85.129.132/search?q=cache:15P-L4w012kJ:www.etib.lt/%3Fs%3Det_sritys%26ss%3Dsvietimas%26lang%3Dlt+%C4%8Digon%C5%B3+%C5%A1vietimas&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt – žiūrėta 2009 04 07, 19. 52 val.
26. Ficowski J. Cyganie na polskich droagch. Krakow, 1965.
27. Fonseca J. Bury me standing. The Gypsies and Their Journey. – USA, 1994.
28. Fotonuotrauka // http://images.google.lt/imgres?imgurl=http://www.bernardinai.lt/bern/m/m_images/wfiles/iZF56ZZDN.jpg&imgrefurl=http://www.bernardinai.lt/index.php%3Furl%3Darticles/83735&usg=__QRJpN SPOWYIIklAYrSFRjO7p2Qs=&h=333&w=250&sz=27&hl=lt&start=18&um=1&tbnid=CXueQL6hhdGtSM:&tbnh=119&tbnw=89&prev=/images%3Fq%3D%25C4%258Digonai%26hl%3Dlt%26sa%3DN%26um%3D1 - žiūrėta 2009 03 11, 19.23 val.
29. Fraser A. Čigonai. Vilnius, 1995.
30. Godvinas P. Čigonai amžinai visur svetimi // <http://klaipeda.diena.lt/dienrastis/priedai/pasaulis/cigonai-amzinai-visur-svetimi-111793> - žiūrėta 2009 03 11, 18.39 val.
31. Griškaitė R. Žvilgsnis į seniausią Lietuvos čigonų istoriją// Čigonai Lietuvoje ir Europoje. Sudarytojas Severinas Vaitiekus. Vilnius, 1998. – P. 46 – 68.
32. Hernesniemi P., Hannikainen. Roma minorities in the Nordic and Baltic countries – are their rights realised? – Rovaniemi, 2000. – P. 82 – 87.

33. History of nations. India – Persia. Volume V. Edited by George M. Dutcher Ph. D. – New York, 1913. – P. 20 – 24.
34. Hof U. Švietimo epochos Europa. Vilnius, 1993.
35. Jacopozzi A. Religijos filosofija. – Vilnius, 1997.
36. Jankevičius J. Lietuvos Romų bendruomenę aplankė svečiai iš JAV // <http://www.fhm.lt/lietuvos-romu-bendruomene-aplanke-sveciai-is-jav-98.html> - žiūrėta 2009 03 31, 21. 13 val.
37. Jonikova V. Čigonai Lietuvoje.// <http://www.sociumas.lt/lit/Nr21/cigonai.asp> - žiūrėta 2009 03 11, 17.59 val.
38. Kajackas A. Bažnyčia liturgijoje. Liturgijos raida istorijoje. Vadovėlis aukštosioms mokykloms. Lietuvos katechetikos centras. Kaunas, 1997.
39. Kajackas A. Bažnytinio meno įvadas. Vadovėlis. Kaunas. Vytauto Didžiojo Universitetas. 2007.
40. Kašinskas V. Laidojimo apeigos // Liaudies kultūra. Nr. 5. Vilnius, 1997.
41. Katalikų Bažnyčios Katekizmas. Tarpdiecezinė katechetikos komisijos leidykla, 1996.
42. Katkienė I. Čigonų genocidas slegia šveicarų sąžinę. // <http://www.lrytas.lt/-12275892801226587287-%C4%8Digon%C5%B3-genocidas-slegia-%C5%A1veicar%C5%B3-s%C4%85%C5%BEin%C4%99.htm> – žiūrėta 2009 03 14, 21.20 val.
43. Kavaliauskienė V. Pedagoginis pašaukimas ir jo ugdymas. Klaipėda, 2001.
44. Kazlauskas V. Vienuolio užrašai. Vilnius, 1996. – 93p.
45. Kosciol wobec Romow. Materialy. Krakow, 1994. – 92 s.
46. Krikščioniškosios ikonografijos žodynas. Sudarė Dalia Ramonienė. Vilnius, 1997.
47. Krikščioniškosios savimonės ugdymas kintančio pasaulio vertybių kontekste : respublikinės mokslinės-praktinės konferencijos, skirtos tikybos mokytojų rengimo Marijampolės kolegijoje 10 metų sukakčiai paminėti, pranešimai. Marijampolė, 2005.
48. Krikščioniškosios savimonės ugdymas kintančio pasaulio vertybių kontekste. Respublikinės mokslinės – praktinės konferencijos, skirtos tikybos mokytojų rengimo Marijampolės kolegijoje 10 metų sukakčiai paminėti, pranešimai. Marijampolė, 2005.
49. Krikščionybė Lietuvoje. Redagavo Vytautas Vardys. Čikaga, 1997.
50. Kryžių kalnas. Kryžiaus Kelias// <http://www.kryziukalnas.lt/pamaldumas/kryziauskelias> - žiūrėta 2009 03 29, 18.25 val.
51. Kryžių Kalnas. Pamaldumas// <http://www.kryziukalnas.lt/pamaldumas> - žiūrėta 2009 03 28, 18.09 val.
52. Latcho Drom: Lietuvos čigonų vaikų piešiniai. Sudarytoja ir teksto autorė Arūnė Tornau. Vilnius, 1997.
53. Leither R. Religijos pedagogika. T.3. Kaunas, 1998.

54. Lenzenweger J, Stockmeier P., Amon K, Zinnhobler R. Katalikų Bažnyčios istorija. Antroji dalis. Vilnius, 1997.
55. Liaudiškojo pamaldumo ir liturgijos vadovas . Principai ir gairės. - <http://www.lcn.lt/bzinios/bz0313-14/313-14dok2.html> - žiūrėta 2009 03 11, 15.21 val.
56. Liegeois J. Roma, Gypsies, Travellers. Printed in the Netherlands, 1994.
57. Lietuva. Praeitis, kultūra, dabartis. Vilnius, 1999. – P.98 – 99.
58. Lietuvių enciklopedija. T.15. Boston, 1968. – P.163.
59. Lietuvių liaudies menas.Grafika. Tapyba. Sudarė ir parengė Paulius Galaunė. Vilnius, 1968.
60. Lietuvių liaudies menas: Skulptūra. Sudarė ir parengė Paulius Galaunė. Kn.1. Vilnius,1963.
61. Lietuvos čigonai: tarp praeities ir dabarties. Vilnius, 2001.
62. Lietuvos čigonų bendrija „Čigonų laužas“// http://www.roma.lt/lt/menutexts/tekstai/text/lietuvos_cigonu_bendrija - žiūrėta 2009 03 17, 14.24 val.
63. Lietuvos tautinės mažumos. Lietuvos istorijos programos. Mokymo priemonė. Mokiniam, studentams, mokytojams, dėstytojams. Lietuvos pedagogų kvalifikacijos institutas. Vilnius, 1998.
64. Liuba Nazarenko: „Romansai – tai sielos virpulys“(Kalbino Gediminas Kajėnas) - <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/83735> - žiūrėta 2009 03 17, 11. 19 val.
65. Lothar Lies, S .J. Glaube und VolksfrömmigkeitAn unsere Freunde Juli 2003Iš vokiečių k. išvertė Vidmantas Šimkūnas, SJ. // <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/70185> - žiūrėta 2009 03 28, 16. 23 val
66. Meilius K. Tikinčiojo laidotuvės su bažnytinėmis apeigomis // Soter. 2003. Nr. 9(3)
67. Meissner W. Life and faith. Psychological perspectives on religious experience. Washington: Georgetown University Press, 1987.
68. Merkys V. Tautiniai santykiai Vilniaus vyskupijoje 1798 – 1918m. Vilnius, 2006. – 479 p.
69. Metford J.. Krikščionybė: realijos ir legendos. Vilnius. 2001.
70. Mikalčius V. Laidotuvių apeigos Lietuvoje ir liaudies pamaldumas gedint mirusiųjų: tradicija ir dabartis // http://kks.lcn.lt/files/docs/bk_vm.doc - žiūrėta 2009 03 29, 06, 27 val.
71. Motuzas A. Katalikų liaudies pamaldumo praktikos Lietuvoje. Kaunas, 2005.
72. Motuzas A. Lietuvos kalvarių Kryžiaus kelių istorija, apeiginiai papročiai ir muzika. Kaunas. 2003.
73. Motuzas A. Sopulingosios Švč. M. Marijos kelių kilmė ir garbinimas Lietuvoje// Metraštis. T.13. Vilnius, 1998. P.174 – 178.
74. Motuzas A., Vaičiūnas V. Dvasingumo ir etniškumo atspindžiai Šv. Kazimierui skirtose apeiginiuose papročiuose Lietuvoje // http://images.katalogas.lt/maleidykla/Lit64/Lit_071_083.pdf - žiūrėta 2009 03 31, 16. 09 val.

75. Mroz I., Mirga A. Cyganie, Odmienność i nietolerancja. Warszawa, 1994.
76. Narbutas Š. Kašmyro etnosu atbalsiai// [http://test.svs.lt/?Nemunas;Number\(63\);Article\(994\)](http://test.svs.lt/?Nemunas;Number(63);Article(994)) – žiūrėta 2009 03 17, 14.29 val.
77. Nemenčinės urėdijos Verkianti uola // http://209.85.129.132/search?q=cache:U495rDFN0dMJ:www.kontrastai.lt/%3Fattachment_id%3D1629+verkianti+uola&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt – žiūrėta 2009 04 07, 11. 26 val.
78. Paknys M. Mirtis LDK kultūroje XVI – XVIII a. Kaunas, 2009.
79. Paknys M. Vilniaus miestas ir miestiečiai 1636 m.: namai, gyventojai, svečiai. Vilnius, 2006.
80. Paliukienė R., Rumša J.. Tautinės mažumos Lietuvoje. Vilnius: Nacionalinių tyrimų centras. 1999.
81. Pamaldumas Dievo Motinai// http://www.ausrosvartai.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=52&Itemid=60 – žiūrėta 2009 03 29, 19,00 val.
82. Pamaldumas Šiluvos Marijai// <http://www.siluva.lt/index.php?id=4> – žiūrėta 2009 03 28, 17. 28 val.
83. Pavlovienė B. „Suno“ – dainuojantis ir šokantis čigonų ansamblis. Įrašas.
84. Petuchovaitė G. Mirtis tema Mindaugo Paknio knygoje // http://www.filosofija.ktu.lt/literatura/lt.php/kronika/naujienos/mirties_tema_mindaugo_paknio_knygoje/3349 - žiūrėta 2009 04 07, 11. 32 val.
85. Pilietinės visuomenės programos // www.osf.lt/lt/ataskait/1998/pilietines_visuomenes_programos.htm - žiūrėta 2009 04 01, 22. 34 val.
86. Počiulpaitė A.. Apvaizda, Adomas ir Ieva, šventoji šeima... / Liaudies kultūra. 1991. Nr. 4.P. 41.
87. Prano Domšaičio galerija // http://www.ldm.lt/PDG/Prakarteliu_konkursas.htm#Apie_prakartele – žiūrėta 2009 04 06, 13. 43 val.
88. Reagan T. Non – Western educational traditions: alternative approaches to educational thought and practice // http://books.google.lt/books?id=1UdT7cSdCeOC&pg=PA167&lpg=PA167&dq=xoxane+Roma&source=bl&ots=2DiDQAHqa4&sig=I86Wup-xhtg_7Z1g8slbzncVtiw&hl=lt&ei=9J8hSrSeMZW6sgai6_jEBg&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1#PPPI,M1 – žiūrėta 2009 05 12, 19. 25 val.
89. Richardas Johnas Neuhausas. Tikrasis pamaldumas Mergelei Marijai. Pagal „The First Things“ parengė Dalia Zaleskienė // <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/71740> – žiūrėta 2009 03 28, 16.30 val.
90. Roma. Gypsies. Poland. Nigel Dickinson Gallery. // http://nigeldickinson.com/gallery/romapoland/004_roma_gypsy_poland - žiūrėta 2009 03 31, 16. 23 val.

91. Romai: situacijos apžvalga (Tyrimą atliko Tadas Leončikas) // http://www.hrmi.lt/downloads/structure//Romu_padeties_analize_20050330.pdf – žiūrėta 2009 04 25, 15. 29 val.
92. Romowie o sobie i dla siebie. Nowe problemy I nowe dzialania w pieciu krajach Europy Srodkowo – Wschodniej. Praca zbiorowa pod redakcją Ewy Nowickiej. Wydanie I. Warszawa: Nowy Dziennik. 2003.
93. Romų tradicijos. Vestuvės. - <http://www.straipsniai.lt/Vestuves/puslapis/10433> - žiūrėta 2009 03 17, 14.17 val.
94. Rroma programa. ALF: 1996 m. ataskaita // <http://www.osf.lt/lt/ataskait/1996/1996-ii.htm#rroma> – žiūrėta 2009 04 01, 01. 29 val.
95. Sabaliauskas A. Čigonų dainos ir šokiai. - http://images.google.lt/imgres?imgurl=http://www.foto.elta.lt/photos/dir18293/dir914/dir45/dir2/2.jpg&imgrefurl=http://www.foto.elta.lt/index.php%3Fact%3Dphoto.details%26photo_id%3D365862&usg=__7QAeWbbMX_D9KxvuJBt55ne3hjw=&h=239&w=450&sz=69&hl=lt&start=8&um=1&tbnid=aFGpZ4WGchY3pM:&tbnh=67&tbnw=127&prev=/images%3Fq%3D%25C4%258Digonai%26h1%3Dlt%26sa%3DN%26um%3D1 - žiūrėta 2009 03 11, 19.14 val.
96. Salys A., Kisinai I. Čigonai. Vilnius, 1936.
97. Simoniukštytė A. Seredžiaus romai // Seredžius. Lietuvos valsčiai. Vilnius, 2003. P.861 – 889.
98. Simoniukštytė A. The Roma // The Peoples of the Grand Duchy of Lithuania. Vilnius, 2002. P. 90 – 100.
99. Stasiulevičiūtė S. A. Kaip galėtume kelti tikybos pamokų prestižą? // http://www.vdu.lt/Leidiniai/SOTER/soter_23.pdf - žiūrėta 2009 03 31, 13. 39 val.
100. Stasiulevičiūtė S. A. Kaip galėtume kelti tikybos pamokų prestižą? // Soter. Nr. 23(51). Kaunas, 2007. P. 179 – 186.
101. Stasiulevičiūtė S.A. Dialoginė religinio tikėjimo ir religinio ugdymo samprata kaip pozityvi mūsų laikmečio tendencija. Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai. // ISTORIJA. Nr. LIX–LX. Vilnius, 2004. P. 145–148.
102. Stasiulevičiūtė S.A. Religinio ugdymo iššūkiai // <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/88094> - žiūrėta 2009 03 31, 13.12 val.
103. Stasiulevičiūtė S.A. Tikybos mokytojų pasiekimai ir spragos // Soter. Nr. 12(40). Kaunas, 2004. P.165 – 171.
104. Stasiulevičiūtė S.A., Rugevičiūtė G. Gairės pagal Katalikų tikybos bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus // [http://telsiai.lcn.lt/Temines%20gaires%20programai%20I%20-%20II%20klases%20\(1\).doc](http://telsiai.lcn.lt/Temines%20gaires%20programai%20I%20-%20II%20klases%20(1).doc) – žiūrėta 2009 03 29, 05. 09 val.

105. Storpirstienė Z. Šiuolaikinė tikybos pamoka. // Krikščioniškosios savimonės ugdymas kintančio pasaulio vertybių kontekste. Respublikinės mokslinės – praktinės konferencijos, skirtos tikybos mokytojų rengimo Marijampolės kolegijoje 10 metų sukakčiai paminėti, pranešimai. Marijampolė, 2005.
106. Su adata širdyje. Getų ir koncentracijos stovyklų kalinių atsiminimai. Vilnius. 2003.
107. Tautinės mažumos. Čigonai// Lietuva. Vilnius, 2008. P. 239 – 240.
108. Toleikis V. Lietuvos čigonai: tarp praeities ir ateities. Vilnius, 2001.
109. Toleikis V. Lietuvos čigonų ugdymas // Čigonai Lietuvoje ir Europoje. Vilnius, 1998. P. 87- 93.
110. Tong D. Gypsy Folk Tales. Orlando, 1989.
111. Trimakas K. Žmogaus aukščiausi skrydžiai. Religinio išgyvenimų psichologija. Kaunas, 1996.
112. Vaicekuskas A. Lietuvių žiemos šventės. Kaunas, 2005.
113. Vaišnora J. Marijos garbinimas Lietuvoje. Roma, 1958.
114. Vaitiekienė E., Vaitiekus S. Čigonai Europoje: nuo visiško neigimo iki mėginimo spręsti jų problemas (istorijos bei teisės patyrimas ir pamokos) // Čigonai Lietuvoje ir Europoje. Sudarytojas Severinas Vaitiekus. Vilnius, 1998. P.11- 45
115. Vaitkevičiūtė D. Stalų kėlimai, Diedai ir Kūčios // http://www.culture.lt/satenai/?leid_id=874&kas=spaudai&st_id=15650 – žiūrėta 2009 04 07, 10. 35 val.
116. Vėlius N. Senovės baltų pasaulėžiūra. Vilnius, 1983.
117. Vesey - Fitzgerald Brian. Gypsies in Britain. Lnd., 1944. P. 17-19.
118. Viliūnas V. Istorinė atmintis ir krikščioniškosios savimonės ugdymas // Krikščioniškosios savimonės ugdymas kintančio pasaulio vertybių kontekste. Respublikinės mokslinės – praktinės konferencijos, skirtos tikybos mokytojų rengimo Marijampolės kolegijoje 10 metų sukakčiai paminėti, pranešimai. Marijampolė: Marijampolės kolegijos leidybos centras, 2005.
119. Vilniaus čigonų taboras šurmuliuoja – įtariamas čigonės nužudymas (nuotraukos, video, papildyta 13.55 val.) // <http://www.15min.lt/naujiena/miestas/vilnius/41/17690/> - žiūrėta 2009 03 20, 08.59 val.
120. Vilniaus čigonų tabore rasta narkotikų// <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nusikaltimaiirnelaimes/59/32238/> - žiūrėta 2009 03 20, 08.56 val.
121. Vilniaus Kalvarijos // <http://www.piligrimyste.lt/index.php?id=132> – žiūrėta 2009 04 07, 11.12 val.
122. Vyšniauskaitė A. Mūsų metai ir šventės. Kaunas, 1993.

123. Vyšniauskaitė A. Naujas žvilgsnis į Kalėdų ir Užgavėnių papročius. // http://www.culture.lt/satenai/?leid_id=754&kas=straipsnis&st_id=4085 – žiūrėta 2009 04 07, 10. 32 val.
124. Žarskus A. Rudens virsmo šventės. Ilgės. Vėlinės // <http://www.straipsniai.lt/velines/puslapis/9079> - žiūrėta 2009 04 06, 14. 45 val.
125. Žižliauskaitė L. Mirties ir laidotuvių kultūra senojoje lietuvių pasauležiūroje // <http://ausis.gf.vu.lt/mg/nr/2002/04/04mir.html>. 2005 04 10.
126. Бессонов Н. РАННЯЯ ИСТОРИЯ ЦЫГАН (X - XV вв.) // <http://www.philology.ru/liloro/romanes/bessonov8.htm#3> – žiūrėta 2009 03 29, 21.52 val.
127. В Литве больше всего не любят цыган, бывших зэков и педерастов // <http://news.nswap.info/?p=16495> – žiūrėta 2009 03 29, 02.11 val.
128. Деметр Н., Бессонов Н., Кутенков В. История цыган: Новый взгляд. Воронеж. 2000.
129. Дигрите Э. Цыгане не хуже ромов – все дело в контексте // <http://ru.delfi.lt/news/live/article.php?id=21182971> – žiūrėta 2009 03 29, 02, 02 val.
130. Друз Е., Гесслер А. Цыгане. Москва. 1990.
131. Калинин В. Загадка балтийских цыган. Очерки истории, культуры и социального развития балтийских цыганю. Москва. 2006. С. 110 – 119.
132. Международный день цыган // <http://www.calend.ru/holidays/0/0/31> - žiūrėta 2009 03 30, 01.58 val.
133. Мифы народов мира. Т. 1. Москва, 1987. С. 76-78.
134. Н. В. Бессонов. РАННЯЯ ИСТОРИЯ ЦЫГАН (X - XV вв.)// <http://www.philology.ru/liloro/romanes/bessonov8.htm> - žiūrėta 2009 03 29, 18.00 val.
135. Письменникова Е. Почему цыгане и в Литве изгой? // <http://runet.lt/news-lt/people/897-pochemu-cygane-i-v-litve-izgoi.html> - žiūrėta 2009 03 30, 21,05 val.
136. Сказки и песни цыган России. Москва, 1987.
137. Христианство. Энциклопедический словарь. Т. 1. Москва, 1993. С. 74.
138. Цыгане// Новейший иллюстрированный энциклопедический словарь. Москва: Олма, 2005.
139. Этническая история цыган.// <http://zigane.pp.ru/history35.htm> - žiūrėta 2009 03 29, 17.58 val.

Priedai

Priedas Nr. 1

Anketa. Čigonų pamaldumo ir tikėjimo santykis

Pildymo vieta:

Data:

(Romų bendruomenės atstovams)

Gerb., Respondente!

Kreipiuosi į Jus tikėdamasi, kad atvirai atsakysite į pateiktus klausimus. Tyrimo rezultatai bus panaudoti magistrinio darbo rašymui. Apklausa yra anonimiška. Jūsų nuomonė yra labai svarbi!

Pagarbiai,

Vilniaus Pedagoginio Universiteto

II kurso magistrantūros studentė

Rada Bogdanovič

SVARBU: Jei nenurodyta kitaip, atsakydami į klausimą žymėkite tik vieną atsakymą.

1. Jūsų amžius:

☐ 18-20 m.;

☐ 20-25m.;

☐ 25-40m.;

☐ 40.-50 m.;

☐ 50 ir daugiau;

Kita (įrašykite)_____

2. Nurodykite savo lytį:

☐ Vyras; ☐ Moteris.

3. Vietovė, kurioje gyvenate_____

4. Jūsų nuomone, kokiai religinei grupei Jūs priklausote? Kodėl taip manote?

5. Kokiai religinei bendruomenei priklausė Jūsų tėvai? (Atsakymą pagrįskite).

6. Ar esate vedęs (ištekėjusi)?

☐ Taip;

☐ Ne;

Kita (įrašykite)_____

7. Kaip įvyko Jūsų vestuvės?

8. Ar esate priėmęs Santuokos Sakramentą? Kodėl?

☐ Taip;

☐ Ne;

Kita (įrašykite)_____

9. Apibūdinkite savo ir žmonos(vyro) santykius?

10. Ar turite vaikų?

☐ Taip;

☐ Ne;

Kita (įrašykite)_____

11. Ar Jūsų vaikai krikštyti? Kodėl?

☐ Taip;

☐ Ne;

Kita (įrašykite)_____

12. Kokie Jūsų vaikų vardai? Kodėl vaikams parinkote šiuos vardus?

(Įrašykite)_____

13. Kiek dažnai lankotės Bažnyčioje? (Pažymėkite Jums tinkamus punktus).

☐ Kiekvieną sekmadienį;

☐ Tik per didžiąsias šventes (Šv. Kalėdas, Šv. Velykas);

☐ Priimdamas (-dama) Santuokos Sakramentą;

☐ Krikštytynų metu;

☐ Niekada nesilankau;

Kita (įrašykite)_____

14. Kokios šventės yra laukiamiausios Jūsų šeimoje?

15. Ar žinote kada prasideda Bažnytiniai metai? (Jei taip – nurodykite kada ir pasakykite iš kur tą žinote?

☐ Taip;

☐ Ne;

Kita (įrašykite)_____

16. Ar Jūsų šeimoje praktikuojamas liaudies pamaldumas? (Jei taip, tai kaip jis pasireiškia?)

☐ Taip;

☐ Ne;

Kita (įrašykite)_____

17. Kaip Jūs suprantate Šv. Velykas? Kokia tos šventės prasmė? Su kuo siejate šią šventę?

18. Kuri metų šventė Jūsų namuose(šeimoje) laukiamiausia? Kodėl?

19. Kaip pasireiškia Jūsų šeimos liaudiškasis pamaldumas:

Eil. nr.	Atsakymų variantai	Visada	Dažnai	Kartais	Niekada
1	Ruošiate namų Kalėdinę prakartėlę				
2	Ruošiate namų Vėlykinį Altorėlį				
3	Dalyvaujate Šilinės atlaiduose				
4	Einate Kryžiaus Kelius				
5	Vykstate prie Verkiančios uolos				
6	Meldžiatės Aušros Vartų Švč. Mergelei Marijai				
7	Vykstate aplankyti artimųjų kapų per Vėlines				

20. Kaip pagerbiate mirusiuosius per Vėlines? (Iš kur perėmėte šiuos papročius?)

21. Koks yra Jūsų požiūris į senuosius (vyriausiuosius) narius bendruomenėje? Kodėl? (Kas lėmė tokį Jūsų požiūrį?)

22. Koks Jūsų išsilavinimas? (Kodėl?)

23. Pagal kokius papročius yra laidojami mirusieji Jūsų giminėje?

24. Ar kreipiatės į kokias nors institucijas ar organizacijas pagalbos ar paramos? Kodėl? Kada?

- a) Visada; c) kartais;
b) dažnai; d) niekada.

25. Kam Jūsų manymu yra reikalingos šios organizacijos?

Eil. nr.	Teiginiai	Sutinku	Nesutinku	Neturiu nuomonės
1	Atkreipti visuomenės dėmesį į tam tikrą problemą (ypač romų švietimo)			
2	Skatinti romus būti aktyvesnius, ugdyti jų atsakomybės jausmą			
3	Šviesti čigonų bendruomenę			
4	Vykdyti ankstyvą nusikaltimų prevenciją			
5	Mokyti humaniškumo ir tolerancijos			
6	Apsaugoti romus nuo nepageidaujamo, neigiamo visuomenės nusistatymo			

26. Kas, Jūsų manymu, yra tikras romas? Kodėl taip manote?

Labai ačiū už atsakymus!

Anketa. Romengro džijipen i patiaben

Šteto:

Data:

(Romenge)

Mangou Tumen teodphenen čačunes pe mire vaprosy. Me čhinou buty i kamom tepomožynen mange.!

Studentka Rada Bogdanovič

IZBIT TČEBI: *Odphenen mangou pe vaprosy čačunes, odmetinen jek atveto.*

1. Tumare berša:

☐ 18-20 m.;

☐ 20-25m.;

☐ 25-40m.;

☐ 40.-50 m.;

☐ 50 i butyr;

Vavir (dočhinen)_____

2. Džiuvely ci Murš:

☐ Murš; ☐ Džiuvely.

3. Šteto, kai Tume dživen _____

5. Syr Tume duminen savo Tumende patiaben? Soske diake duminen?

5. Savo patiaben Tumare dadende?(Rosphenen).

6. Tume san romadune?

☐ Taip;

☐ Ne;

Vavir (dočhinen)_____

7. Syr pšegija Tumaro bjau?

9. Tume lyne de khangiri Sovlah? Soske?

☐ Da;

☐ Naa;

Vavir (dočhinen)_____

9. Rosphenen syr Tumenge džalpes de semia?

14. Tumende syle čhavore?

☐ Da;

☐ Naa;

Vavir (dočhinen)_____

15. Tumare čhavore bolde?

☐ Da;

☐ Naa;

Vavir (dočhinen)_____

16. Syr kharen Tumare čhavoren? Soske Tume dyne lenge dasave lava?

(dočhinen)_____

17. Tume psiren de khangiri? (Vykeden so Tumenge podžal).

☐ **Každo kurko;**

☐ Syr bare svenki (Koliand,Patradi);

☐ **Syr terne pšylen Sovlah;**

☐ Syr bolen čhavoren;

☐ Nikedy nadžou;

Vavir (dočhinen)_____

14. Save svenki Tume naibutyr užakiren?

15. Tume džinen kedy načninenpes Khangirjitka berša? (Jesli džinen to phenen kedy i kačir dava džinen?)

☐ Da;

☐ Naa;

Vavir (dočhinen)

20. Tumari semia rakirel paterja? (Syr dava keren?)

☐ Da;

☐ Naa;

Vavir (dočhinen) _____

21. Syr Tume halion svenko Patradi? Soske joj Tumenge drogo?

22. Savo beršytko svenko Tumare semjasa užakiren naibutyr? Soske?

23. Syr Tume rakiren paterja? So keren?:

Nomery	Lava	Svako molo	Čenstes	Syrkedy	Nikedy
1	Gotovinen kher ke Koliand				
2	Keren khere Oltari Devleske				
3	Traden ke Šydlova				
4	Džan Kšyžovo Drom				
5	Traden ke šteto kai rovel bar				
6	Rakiren paterja Devleskre Dake de Ostrabrama.				
7	Traden pe mogilki ke peskire manusa, pe mulakane dyvesa.				

20. So Tume keren pe mulakane dyvesa?

22. Syr Tume odlydžanpes ke Tumare phure manuša? Soske?

22. Savi Tumende abrazavanija? (Soske?)

23. Syr Tume geraven Tumare manušen?

24. Tume džian kedy de arganizacyji tepomožynen Tumenge? Soske? Kedy?

a) Svako molo; c) syrkedy;

b) čenstes; d) nikedy.

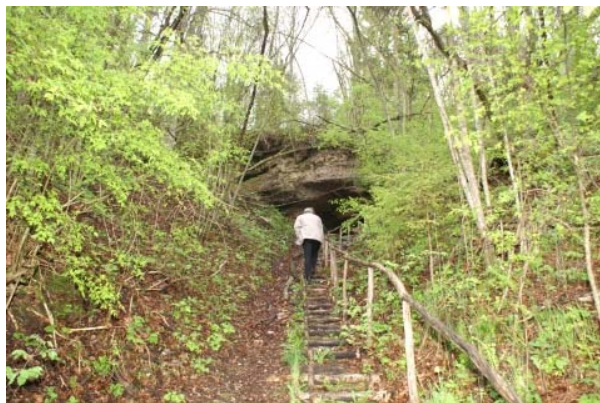
25. Syr Tume duminen soske tčebi kadale organizacyji?

No mer y	Lava	Čačipen	Načačip en	Nadžinou
1	Terosphenen sareng pale savinibud prablema (pale Romengri abrazavanija)			
2	Tekharen romen tejaven jone aktivna, temajinen atvestvenast ke saro			
3	Tesykliakiren romen			
4	Teobrakhen terne manušen			
5	Tesykliakiren mištypnaske			
6	Teobrakhen romen vavire manušengre nalačhe lavendyr			

26. Syr Tume duminen savo musin tejavel čačuno rom?

Parikirou tumenge!

Šaltinis: iš asmeninio Kristinos Soročinskajos šeimos albumo

Naudotis leidžiu: Kristina Soročinskaja

(parašas)

Šaltinis: iš asmeninio Katerinos Bogdanovič šeimos albumo

Naudotis leidžiu: Katerina Bogdanovič

(parašas)

Šaltinis: iš asmeninio Rados Bogdanovič šeimos albumo

Naudotis leidžiu: Rada Bogdanovič
(parašas)

Priedas Nr.7.....Čigonų vaikų krikštynos (1999 metai)

Šaltinis: iš asmeninio Natalijos Vynogradovas šeimos albumo

Naudotis leidžiu: Natalija Vynogradova

(parašas)

Šaltinis: iš asmeninio Kristinos Soročinskajos šeimos albumo

Naudotis leidžiu: Kristina Soročinskaja

(parašas)

Priedas Nr.9.....Seneliai su anūkais, priėmusiais Pirmąją Komuniją (2003 metai)

Šaltinis: iš asmeninio Kristinos Soročinskajos šeimos albumo

Naudotis leidžiu: Kristina Soročinskaja
(parašas)

Priedas Nr.10.....Laidotuvės (budėjimas namuose) (2003 metai)

Šaltinis: iš asmeninio Katerinos Bogdanovič šeimos albumo

Naudotis leidžiu: Katerina Bogdanovič

(parašas)